

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra právních dějin

Rigorózní práce

Směnečné právo a soudnictví
v 18. a 19. století

Plzeň, 2015

Mgr. Tereza Vyoralová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra právních dějin

Rigorózní práce

Směnečné právo a soudnictví
v 18. a 19. století

Obor: Právní dějiny

Plzeň, 2015

Mgr. Tereza Vyoralová

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předloženou rigorózní práci vypracovala samostatně a že všechna použitá literatura a prameny byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Plzni, dne:.....

.....
Mgr. Tereza Vyoralová

Obsah

Úvod	6-7
1. Směnečné právo a směnečné řády	8-10
1.1. K historickému vývoji směnečného práva a směnky	10-13
1.2. Kodifikace českého směnečného řádu a zásady kodifikačních osnov v první polovině 18. století	13-25
1.2.1. Směnky v kodifikačních návrzích – jejich definice, druhy a náležitosti	25-33
1.3. Směnečný řád vratislavský z roku 1672 a 1712	33-36
1.3.1. Druhy směnek na základě vratislavských směnečných řádů	36-37
1.3.2. Vybrané směnečné úkony podle vratislavských směnečných řádů	38
1.3.2.1. Směnečný akcept podle vratislavských směnečných řádů	38-39
1.3.2.2. Směnečný protest podle vratislavských směnečných řádů	39-40
1.3.3. Řešení směnečných sporů	40-41
1.3.4. Problematika suchých směnek	41-42
1.3.5. Aplikace vratislavského směnečného řádu v českých zemích	43
1.4. Směnečný řád z roku 1763	43-46
1.4.1. Druhy směnek na základě směnečného řádu z roku 1763, směnečný poměr a pojem směnka	46-48
1.4.2. Vybrané směnečné úkony podle směnečného řádu z roku 1763	49
1.4.2.1. Směnečný akcept	49-50
1.4.2.2. Směnečný protest	50-52
1.4.3. Problematika suchých směnek	52-55
1.4.4. Směnečné nároky v konkurzním řízení podle směnečného řádu z roku 1763	55-56

1.4.5.	Obchodní společnosti ve světle směnečného řádu	57
1.4.6.	Směnky na základě patentů z roku 1766 a 1768	58-59
1.5.	Směnečný řád z roku 1850	59-60
1.5.1.	Prameny rakouského směnečného práva od vydání směnečného řádu z roku 1850	61
1.5.2.	Úvodní patent ke všeobecnému směnečnému řádu z roku 1850	61-62
1.5.3.	Vlastní juristický rozbor vybraných ustanovení směnečného řádu z roku 1850	62
1.5.3.1.	Právní způsobilost ke směnkám	62-63
1.5.3.2.	Směnky a jejich náležitosti podle směnečného řádu	63-69
1.5.3.3.	Vybrané směnečné úkony podle směnečného řádu z roku 1850	69
1.5.3.3.1.	Problematika indosace	69-70
1.5.3.3.2.	Směnečný akcept	71-72
1.5.3.3.3.	Směnečný protest	72-73
1.5.3.3.4.	Čestné přijetí a čestné zaplacení	73-79
1.5.3.4.	Směnky ztracené, zmařené a falešné	79-82
1.5.3.5.	Promlčení směnky	82-86
1.5.3.6.	Přerušování běhu promlčení	86-87
2.	Směnečné a merkantilní soudy	88
2.1.	Návrhy a vyjádření ke zřízení směnečného soudu	88-94
2.2.	Právní úprava směnečných a merkantilních soudů	94-99
2.3.	Soudní organizace na základě směnečného řádu z roku 1763	99
2.3.1.	Soudy I. instance	99-103
2.3.2.	Soudy II. instance	103-104

2.3.3.	Soudy III. instance	104-105
2.4.	Soudní výkon exekuce	105-109
2.5.	Soudní organizace po reformách Josefa II.	109-111
2.6.	Řízení ve věcech směnečných na základě nařízení ministerstva spravedlnosti č. 52/1850 ř. z.	111-113
	Závěr	114-117
	Summary	118-120
	Seznam použité literatury a pramenů	121-123

Úvod

V současné době stále sílí moc kapitálu, který zasahuje do politiky jednotlivých států, a to nejen ve vnitrostátním, ale i v mezinárodním měřítku.

Tato skutečnost mne vedla k zamyšlení, kdy se v evropské historii objevil poprvé tento trend, kdy se bankovní a finanční moc prolíná s mocí politickou.

Zároveň mne ale zaujala historie směnky, neboť směnka - důležitý úvěrový cenný papír - hraje významnou úlohu ve vztazích mezi dlužníkem a věřitelem.

Zatímco pronikání finanční moci do politiky je patrné už ve starověku, směnka doprovází rozvoj bankovního kapitálu zhruba od 14. století. Kořeny směnky však sahají v severní Itálii již do počátku 11. století.

Byl to Giovanni Bicci de Medici (1360- 1429), jeden z výrazných členů Medicejské rodiny, který založil ve Florencii rodinnou banku. Ta získala za klienty nejen Italy, ale i cizince. Mezi její zákazníky patřila i papežská kurie. Giovanni Bicci de Medici napomohl významnou měrou k vzestupu politické moci rodu Medici. Bankovní, finanční a politická moc se tak tehdy propojily.

Pokud jde o první směnky, je pro ně charakteristické, že nevyužívaly diskont. Její podoba byla také odlišná oproti směnkám doby pozdější. Byl to sice nástroj mezinárodního platebního styku, a tedy docházelo ke konverzi měn. Avšak nebylo možné využívat k úroku diskontu.

Proti diskontu vystupovala římskokatolická církev, neboť jej považovala za nemravný zdroj zisku v směnečných transakcích. Ovšem

v renesančním světě zisk vycházel z pohybu směnných kurzů s již započítaným úrokem.

Je překvapivé, že ačkoli patří směnečné právo v českých dějinách k důležitým institutům platebního styku, odborná literatura - snad jen s výjimkou Valentina Urfuse, se směnkám věnovala jen málo.

Tento důvod byl pro mne motivem ke zvolení tématu týkajícího se práva směnečného v rakouské a české historii.

Zároveň mne ve spojitosti se směnkami zaujalo směnečné soudnictví, kde z mé strany došlo k propojení tak hmotněprávní stránky se stránkou procesuální.

Nedostatek odborné literatury k právu směnečnému mne vedl k častému odkazování na studie Valentina Urfuse. Především mne vedla ale k primárním pramenům a jejich interpretaci.

1. Směnečné právo a směnečné řády

Směnečné právo se zpočátku vyvíjelo v podobě směnečných obyčejů. Od 17. století pak nastupují psané lokální partikulární prameny,¹ z nichž vyniká zejména Vratislavský směnečný řád. Za první skutečnou úpravu směnečného práva na našem historickém území lze ale považovat až směnečný patent ze dne 22. prosince 1763.

Roku 1809 byla vytvořena speciální dvorská komise, jejímž úkolem bylo sestavení základního právního předpisu pro obchodní vztahy. Potřeba nové právní úpravy byla žádoucí, neboť rozvoj kapitalistických vztahů vyžadoval odpovídající regulaci. Komise v čele s apelačním radou měla vypracovat opus, který by zahrnoval právo směnečné, ale též obchodní, konkurzní a námořní a odpovídající procesní normy. Činnost komise však skončila neúspěchem, neboť byly zpracovány pouze pasáže o právu směnečném a obchodním a ty se navíc součástí právního řádu nestaly.²

Impulzem pro zásadní politické a hospodářské změny, projevující se i v zákonodárné tvorbě, se stal revoluční rok 1848. Vedle obnovení započatých prací na obchodním zákoníku došlo k vydání jednotného směnečného řádu,³ a také živnostenského řádu.⁴

Nový směnečný řád shrnoval dosud rozptýlené předpisy jednotlivých zemí o směnečném právu a rušil staré směnečné řády z 18. století. V roce 1850 byl potom zaveden císařským patentem č. 51/1850 ř. z. nový směnečný řád, který u nás platil až do počátku roku 1928, když Československo si ponechalo dosavadní rakouské směnečné právo. Na

¹ Pro právní historiky je cenným pramenem podávajícím informace o velkém počtu těchto lokálních pramenů Zimmerlova sbírka (Zimmerl, J. M. *Vollständige Sammlung der Wechselgesetze aller Länder und Handelsplätze in Europa*; kniha je volně dostupná na internetu).

² SKŘEJPKOVÁ, P. K dějinám obchodu a vzniku obchodního práva. *Právněhistorické studie* 34. Praha 1997, s. 190-191.

³ Zákon č. 107/1850 ř. z.

⁴ Zákon č. 227/1859 ř. z.

Slovensku ale prozatím zůstalo v platnosti dosavadní uherské právo směnečné. Ke sjednocení směnečného práva v rámci Československa došlo až novým zákonem směnečným č. 1/1928 Sb. z. a n. paradoxně schváleným jen nedlouho před konáním Ženevské směnečné konference, která unifikovala směnečné právo ve značné části světa.

Tento zákon čítal celkem 110 paragrafů a byl rozčleněn do čtyř oddílů. V prvním oddílu byla upravena směnečná způsobilost a byla zakotvena jedna ze zásad směnečného práva – samostatnost jednotlivých podpisů na směnce.⁵ V druhém oddíle se setkáváme s úpravou směňky cizí,⁶ v třetím oddíle s úpravou směňky vlastní.⁷ Čtvrtý oddíl obsahoval závěrečná ustanovení.⁸ Zákon zavedl také některé změny v dosavadní terminologii, jako např. směňku vydanou důsledně nazýval směňkou cizí, směňku vydanou vlastní směňkou zastřenou vlastní, vydatele směňky nazýval výstavcem.⁹

Tento zákon byl i důvodem, proč Československo, ani po podpisu ženevských směnečných úmluv nepřistoupilo k inkorporaci ženevského práva. Především se zde projevila argumentace, že zákon vyniká svou kvalitou. Recepce ženevského směnečného práva též zpomalila snaha bývalého Československa koordinovat přejímání úmluv a výhrad k nim se svými spojenci z Malé dohody. K inkorporaci ženevských úmluv došlo proto, až v období protektorátu, na základě vládního nařízení č. 111/1941 Sb., ze dne 19. prosince 1940, které u nás zavedlo Jednotný směnečný řád odpovídající německému směnečnému zákonu. Tato úprava platila po celou dobu okupace.¹⁰

⁵ §1-2 zákona č. 1/1928 Sb. z. a n.

⁶ §3-103 zákona č. 1/1928 Sb. z. a n.

⁷ §104-106 zákona č. 1/1928 Sb. z. a n.

⁸ §107-110 zákona č. 1/1928 Sb. z. a n.

⁹ K tomu podrobněji ŠVAMBERG, G. *Nový směnečný zákon a změny v dosavadním našem směnečném právu*. Praha 1928, s. 6.

¹⁰ KOTÁSEK, J. *Úvod do směnečného práva*. Brno 2002, s. 14.

Po roce 1945 panovala u nás ve směnečné úpravě poměrně nepřehledná situace. Na Slovensku byl v roce 1941 přijat nový směnečný zákon,¹¹ což vedlo k opětovné dualizaci směnečného práva v rámci ČSR. Vše bylo vyřešeno až úpravou v zákoně směnečném a šekovém č. 191/1950 Sb., která v podstatě v nezměněné podobě přetrvala až do dnešní doby.¹² Výše nyní uvedené není již více předmětem této práce, a proto se vraťme do sledovaného období.

Nabytím účinnosti obchodního zákoníku č. 1/1863 ř. z. pozbyly platnosti všechny do té doby platící speciální právní předpisy, vztahující se na obchodní poměry. V prvních článcích obchodního zákoníku jsou vymezeny hlavní prameny obchodního práva, mezi které patřil i jednotný směnečný řád č. 107/1850 ř. z.

1.1. K historickému vývoji směnečného práva a směnky

Směnku můžeme považovat za jeden z mála právních institutů, kterého nacházíme v daleko starší době než jiné právní instituty. Počátky tohoto institutu sahají hluboko do středověku, konkrétně do 12. století.¹³ Jako právní institut vznikla směnka již ve středověkých severoitalských městech. Její rozvoj nastal v souvislosti s rozkvětem městských republik. Původně směnka byla zvláštním právním jednáním, a ke své platnosti nevyžadovala písemnou formu. Tato ústní směnka, předpokládající vzájemnou důvěru se příhodně označovala *de buono à buono*.¹⁴

Ve výše uvedeném období však většímu rozvoji obchodování bránila ještě feudální měnová roztříštěnost, která byla navíc podporována zákazem vývozu vlastní měny. Pro středověké bankéře (směnárníky),

¹¹ Zákon zmenečný č. 255/1941 Sl. z.

¹² KOTÁSEK, J. *Úvod do směnečného práva*. Brno 2002, s. 14.

¹³ KOTÁSEK, J. Vývoj směnek a pramenů směnečného práva. *Obchodní právo*. 2002, č. 1, s. 17.

¹⁴ ŠIKL, H. *Právo směnečné rakouské. Část prvá*. Praha: Bursík a Kohout, 1904, s. 3.

kteří se specializovali na výměnu peněz, nebylo vždy jednoduché disponovat přiměřenou zásobou cizí měny, nehledě k tomu, že takto investovaný kapitál se díky církevnímu zákazu braní úroků jen složitě zhodnocoval.¹⁵

Tam kde obchodní styk nabýval větších rozměrů, si vynutil vznik takových právních instrumentů, které dbaly jeho potřeb. A právě směnka se ukázala jako ideální prostředek. Obchodník, který cestoval do zahraničí, nemusel již u směnárníka fyzicky směnovat vlastní měnu za cizí, ale namísto od něj obdržel oproti částce v domácí měně zvláštní listinu, která byla často vyhotovena ve formě notářského zápisu. V této listině se směnárník zavazoval, že buď on sám, nebo jeho obchodní partner v platebním místě zaplatí určenou částku buď přímo obchodníku, nebo v pozdější době té osobě, kterou tento věřitel určí. Obchodník se tak mohl vydat na cestu bez větší hotovosti, jelikož byl vybaven listinou, která mu do značné míry zaručovala, že v příslušném místě obdrží určenou sumu v příslušné cizí měně.¹⁶

Směnky měly nejprve podobu směnek vlastních, až v pozdější době se začaly objevovat směnky cizí.¹⁷ Již od svého počátku se vyznačovaly svou stručností a přesností. Nejstarší směnky vykazovaly řadu stejných rysů, které nacházíme u směnek v dnešní době. Příkladem může být směnečné rukojemství, které se začíná objevovat ve formě doložky na spodní části směnky.¹⁸ V souvislosti s obchodem se směnka rychle rozšířila i na území našich zemí, přičemž zajímavým dokladem o jejím využívání v Českých zemích je i známá listina podepsaná Janem Žižkou v roce 1378, kde Žižka je na listině, která vykazuje téměř všechny znaky vlastní směnky, podepsán jako směnečný rukojmí.¹⁹

¹⁵ KOTÁSEK, J. Vývoj směnek a pramenů směnečného práva. *Obchodní právo*. 2002, č. 1, s. 17.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Přibližně koncem 13. století a počátkem 14. století.

¹⁸ ŠIKL, H. *Právo směnečné rakouské. Část první*. Praha: Bursík a Kohout, 1904, s. 6.

¹⁹ Tamtéž.

Z počátku většina bankéřů-směnárníků (kapsorů) neměla svou pobočku v každém městě, a byla odkázána na svého obchodního partnera v místě platebním. Z tohoto důvodu se ve všech větších obchodních střediscích postupem času vytvořila vzájemná síť směnárníků, kteří plnili jednotlivé platební sliby a propláceli směnky. Aby realizace platby probíhala hladce, začali směnárníci ke směnce vydávat doprovodný list, kterým vyzývali svého kolegu k výplatě částky uvedené na listině a poskytovali mu další informace. Z počátku se jednalo o zcela neformální dopis, který výstavci vlastní směnky pouze pomáhal splnit jeho vlastní platební slib. O jeho obsahu nebylo původně věřiteli směnky nic známo, neboť byl předáván v uzavřené podobě.²⁰

Význam této listiny postupem doby natolik zesílil, že se z ní začala vyvozovat odpovědnost autora vůči věřiteli směnky. Pokud věřiteli stačil pouhý dopis – platební příkaz, který byl adresován jeho obchodnímu partnerovi, tzv. trasátu, odpadla nutnost vystavení (původní) vlastní směnky. Brzy také soudní praxe vycházela z toho, že k uplatnění práv směnečného věřitele postačuje samotný průvodní dopis bez vazby na vlastní směnku. Směnka v podobě assignace tak začala převažovat nad směnkou vlastní a z praxe byla vytěšňována na okraj až tak, že nebyla dokonce považována za směnku.²¹

Poté co se vyvinul akcept, tj. skripturní zavazující prohlášení trasáta, že směnku vyplatí a indosament, tj. prostředek, který sloužil k převodu směnky, byl vývoj základních zásad směnečného práva v hrubých obrysech završen. Tedy poté co byla připuštěna indosace směnky, přestaly hrát kapsorské směnečné trhy aplikující svá vlastní pravidla rozhodující roli a vznikala potřeba nových kodifikací. Namísto původně relativně univerzálního práva kapsorů nastupují lokální partikulární

²⁰ KOTÁSEK, J. Vývoj směnek a pramenů směnečného práva. *Obchodní právo*. 2002, č. 1, s. 17-18.

²¹ Tamtéž, s. 18.

prameny a po nich právní úprava mající od předešlých univerzální povahu (k tomu viz následné kapitoly).²²

1.2. Kodifikace českého směnečného řádu a zásady kodifikačních osnov v první polovině 18. století

Od počátku kodifikačních prací byl stavěn do čela požadavek skutečné obecné závaznosti pravidel směnečného styku. V navrhovaném textu osnovy směnečného řádu v nejstarších výsledcích kodifikačních prací se setkáváme bez jakýkoliv pochybností, koho se měla obecná závaznost směnečných pravidel týkat. V podrobném výčtu byl specifikován okruh osob, které měly podléhat pravidlům směnečného práva. Pravidla směnečného styku měla být závazná pro každého bez ohledu na to, zda je mužského nebo ženského pohlaví, zda je duchovním, knížetem, hrabětem, baronem, šlechticem nebo je člověkem vzdělaným nebo nevzdělaným. Závaznost směnečných pravidel se měla týkat i poddaných. Poddaní se mohli směnečně zavazovat i bez výslovného souhlasu své vrchnosti, pokud provozovali s jejím svolením obchod nebo jinou živnost.²³

Avšak navrhovaná ustanovení směnečného řádu neupřesňovala pouze okruh osob, které se měly pravidly směnečného styku řídit, nýbrž také v čem spočíval hlavní smysl obecné závaznosti směnečných pravidel. Jasně bylo stanoveno, že všechny osoby, které byly výše uvedeny, mají být podrobeny sumární směnečné exekuci. Obdobně jako tomu bylo ve vřatislavských směnečných řádech, byly zde k jednotlivým ustanovením připojeny předpisy o tom, že proti uplatnění směnečného nároku nemůže být vznešena žádná námitka, která by s úspěchem mohla oddálit urychlený jeho výkon.²⁴

²² KOTÁSEK, J. Vývoj směnek a pramenů směnečného práva. *Obchodní právo*. 2002, č. 1, s. 17-18.

²³ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 155.

²⁴ Tamtéž.

Na základě osnovy směnečného řádu měl být ke směnečným sporům kompetentní zvláštní směnečný soud se sídlem v Praze. Tím mělo být merkantilní či komerční kolegium. Směnečný soud či komerční kolegium se měl skládat zejména ze dvou členů místodržitelství, náležejících do stavu panského, z nichž jeden měl předsedat soudu. Dále na směnečném soudu měli zasedat dva apelační radové z rytířské lavice apelačního soudu a další radové zvlášť ustanovení, z nichž jeden měl zastávat funkci syndika směnečného soudu.

Směnečný soud měl fungovat jako soudní orgán právě tak i jako soudní instituce druhé stolice. V první instanci měl být soud příslušný pro všechny pražské směnečné a obchodní spory a také prakticky pro všechny spory vedené proti příslušníkům vyšších společenských tříd. Oproti tomu venkovské soudy a městské magistráty měly mít nadále ponechanou jurisdikci v obchodních a směnečných věcech a směnečný soud měl být oprávněn vykonávat jen jistý dohled nad touto jurisdikcí. Ve druhé instanci směnečný soud měl soudit jen spory, které v první instanci byly souzeny na venkově tamními soudy. V pražských sporech nemělo být od soudu odvolání.

Vztah komerčního kolegia k ostatním soudům a dalším orgánům justice byl v osnově směnečného řádu stanoven tak, že tento soudní orgán má soudit „cum derogatione aliarum instantiarum“ a také bez ohledu na sociální postavení a společenskou příslušnost stran. Hranice jeho pravomoci byly vymezeny pojmem obchodního sporu. Osnovou byl pojem obchodního sporu pojat velmi široce. Spadala sem veškerá směnečná materie a dále se pod pojmem obchodního sporu pokládalo vše, co jakýmkoliv způsobem bylo spjato s provozováním obchodu a obchodním stykem. Tato souvislost byla vymezována věcně i osobně, takže komerční kolegium bylo příslušné nejen pro spory obchodníků, nýbrž i pro spory neobchodníků, které se týkaly jakýmkoliv způsobem obchodního styku.

V případě procesních pravidel směnečného řízení byly zde rozdíly mezi jednotlivými návrhy osnovy směnečného řádu. Starší Glouchovův návrh tvořila jednotná osnova, zatímco mladší Anthonio návrh se rozpadal do dvou částí a to na vlastní směnečný řád a na soudní směnečný řád. Glouchovův návrh postrádal zvláštní procesní ustanovení o směnečném řízení a byla zde parafrázována ustanovení patentu z 11. května 1688. V tomto smyslu Glouchovův návrh nezaváděl žádné zvláštní sumární směnečné řízení, ale v podstatě opakoval jen starší normu.²⁵

Glouchovův návrh byl rozčleněn do sedmdesáti článků. Ve všech těchto člancích převládala kasuistická formulace. Návrh měl jistou vnitřní systematiku, která ale nebyla důsledně provedená. Vychází se v ní přibližně od některých obecnějších principů, jako např. od úpravy směnečných náležitostí a určení osob, pro které byly směnečné předpisy závazné. V hlavní části byla věnována pozornost nejdůležitějším směnečným úkonům. V závěru se pak setkáváme s některými směnečnými normami, které se týkaly směnečného styku ještě z dalších hledisek.²⁶

Návrh osnovy, který podal J. CH. Anthoni se stal později východiskem všech dalších kodifikačních návrhů. Anthoniho návrh i když vykazoval drobné věcné shody s Glouchovým návrhem lze vnímat po formální a též z velké části věcné stránky za zcela nový návrh. Tento návrh byl jinak formálně rozdělen. Toto formální rozdělení spočívalo v tom, že ho tvořili v podstatě dvě relativně samostatné osnovy, jak již bylo výše nastíněno, a to na osnovu směnečného řádu a osnovu soudního směnečného řádu. Dále byl rozdělen na jednotlivé články, resp. kapitoly, avšak s tím rozdílem, že články (kapitoly) byly opatřeny rubrikami, které stručně vystihovaly obsah materie upravované příslušným článkem. Oproti

²⁵ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s.156-157.

²⁶ Tamtéž, s. 172.

Glouchovu návrhu je Anthoniho návrh výrazně systematictější a přehlednější, i když i zde systematika nebyla zcela perfektní, což se projevovalo v tom, že jednotlivé části návrhu logicky vždy zcela na sebe nenavazovaly.²⁷

Výrazným rysem Anthoniho návrhu bylo množství abstraktně koncipovaných formulací, z nichž některé byly skutečnými definicemi jednotlivých směnečných úkonů. Anthoni se snažil vysvětlit dokonale některé předpisy a jejich smysl, což vedlo potření suše kazuistického rázu jednotlivých ustanovení. Avšak na druhé straně tato jeho snaha vše vysvětlit a objasnit vedla k určité těžkopádnosti tohoto návrhu, což se projevilo zejména v některých mnohomluvných definicích.²⁸

Všechny ostatní návrhy, které následovaly, byly v podstatě jen redakčními úpravami Anthoniho návrhu. K prvnímu přepracování došlo přibližně v první polovině dvacátých let a patrně bylo spjato s připomínkovým řízením, kterému byl podroben Anthoniho návrh. Za nejpravděpodobnější datum lze považovat rok 1724. Produktem této fáze byly dva elaboráty – tzv. korektury, které byly v podstatě shodné s původním návrhem. Další fáze kodifikačních prací spadá k polovině třicátých let, nejspíše k roku 1736. Někdy před tímto datem byl znovu přepracován původní Anthoniho návrh, a předcházející korektury nebyly v podstatě vzaty na zřetel. Tímto přepracováním vznikl tzv. revidovaný návrh, který byl určitým výsledkem všech kodifikačních prací.²⁹

V případě metodiky kodifikační práce, je patrné z jednotlivých návrhů, že většina všech předpisů vznikla jako kompilát z různých zahraničních směnečných řádů. Poznámkový aparát, který je obsažen zejména v původním návrhu a revidovaném návrhu uvádí poměrně velký počet nejrozdílnějších partikulárních směnečných řádů. V odkazech je

²⁷ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 173.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž, s. 174.

uveden směnečný řád vratislavský, z kterého je také nejvíce čerpáno, a dále směnečný řád magdeburský, lipský, magdeburský, vídeňský neboli dolnorakouský, brunšvický, braniborský, pruský, gdaňský, hamburský, augšpurský, frankfurtský, kolínský, amsterodamský, lyonský, dánský, norský.³⁰

Kromě směnečných řádů byly v revidovaném návrhu citovány i některé práce teoretické literatury týkající se směnečného práva. Z literatury byl nejčastěji citován Ludoviciho dílo „Wechselprocess“, Zipfelův „Tractatus de cambio“ a stejnojmenný spis od Neumanna z Puchholzu. Kompilační povahu je možné konstatovat i u většiny ustanovení, která se týkala techniky směnečného styku. Avšak naproti tomu některé obecnější předpisy, zejména předpisy o tom, pro koho jsou směnečná pravidla závazná, byly původní a domácí.³¹

Kodifikační návrhy byly zajímavé po obsahové stránce, zejména úvodními články,³² neboť měly jakýsi ráz preambulí, ve kterých byl vykládán smysl, cíl a účel směnečného zákona. V úvodním ustanovení Anthoniho návrhu byla za cíl směnečného zákona prohlašována snaha blíže a podrobněji seznámit veřejnost s pravidly směnečného styku. Například se zde hovořilo, že řada osob v Čechách používá směnek a účastní se směnečného styku a přitom není o jeho pravidlech podrobně informována. Jedná se často o osoby, které neprovozují ani obchod po živnostensku. Jejich neinformovanost zvyšuje ještě ta skutečnost, že v českém státě nebylo dosud zavedeno nikdy řádné směnečné právo. Aby tyto osoby byly o směnečném styku a jeho pravidlech dokonale informovány a aby si byly vědomy významu a následků, které sebou nese užití směnečné formy, zvláště pokud jde o exekuční důsledky, je třeba v Čechách uzákonit pravidla směnečného styku řádnou zákonnou formou.

³⁰ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 174 a srv. pozn. 7 na s. 189.

³¹ Tamtéž.

³² S výjimkou Glouchovova návrhu.

Pak se osoby, které užívají směnečné formy, nebudou moci na soudech vymlouvat na neznalost pravidel směnečného styku.³³

Procesní pravidla, která měla stanovit postup soudního řízení u komerčního kolegia podle ustanovení soudního směnečného řádu, byla postavena na dvou hlavních zásadách. Šlo zde o zásadu ústního řízení a zásadu rychlého, sumárního postupu v řízení. Ústní projednávání věci bylo u soudu první instance obligatorní a byla vyloučena jakákoliv dispoziční volnost stran. Z tohoto důvodu musela být záležitost ústně u soudu projednána, i přes to, že by se strany dohodly na opaku. Na rozdíl od soudu prvního stupně, před soudem druhé instance mělo řízení probíhat podle běžných forem písemného řízení.³⁴

Proces u komerčního kolegia neměl mít ale jednotnou povahu. I když všechna procesní ustanovení návrhu osnovy byla koncipována z hlediska co možná největší sumárnosti soudního postupu, byl patrný zásadní rozdíl mezi projednáváním směnečných sporů a ostatních obchodních sporů. Toto rozdělení však v jednom neodpovídá skutečnému obsahu navrhovaných ustanovení. Směnečný proces neměl totiž přicházet v úvahu jen v případě nároku ze směnky, nýbrž i vždy tehdy, pokud žalobce opíral svou pohledávku o ověřený obchodní dlužní úpis. Za ověřený dlužní úpis, který se dotýkal obchodu, byl považován každý dlužní úpis, u kterého se dlužník ocitl v prodlení trvajícím nejméně šest týdnů. V této části osnovy soudního směnečného řádu došlo tak ke zrovnoprávnění směnek a dlužních úpisů.³⁵

V obou druhích řízeních principiální význam spočíval v tom, že u směnečného řízení měl žalovaný povinnost uposlechnout již prvního předvolání na soud, jinak by totiž nastaly účinky kontumačního rozsudku. Ve směnečném řízení bylo dále prakticky vyloučeno uplatňování námitek

³³ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 174-175.

³⁴ Tamtéž, s. 157.

³⁵ Tamtéž.

ve shodě s abstraktní povahou směnky. V neposlední řadě hlavní rozdíl měl spočívat ve lhůtách, které byly osnovou ukládány pro splnění povinnosti na základě soudního rozsudku. V případě směnečného sporu se mělo plnit ihned pod pohrůžkou exekuce, zatímco v případě ostatních obchodních sporů mělo vlastní exekuci předcházet vydání tří po sobě následujících rozkazů s odstupňovanými lhůtami.

Problematice obecné závaznosti pravidel směnečného styku a vytvoření zvláštního směnečného a obchodního soudu věnoval pozornost posudek tzv. revizní komise, která byla jmenována ze zástupců deskového a apelačního soudu roku 1716. Komise zaujala k návrhu obou osnov návrhů (Glouchovovu a Anthoniovu) směnečné kodifikace negativní stanovisko, které podrobně vyjádřila ve svém posudku.

Obecná část posudku, která obsahovala připomínky zásadního rázu, dokládala, jak idea zřízení zvláštního směnečného soudu a s ní spojená závaznost směnečného práva byla tehdejší aristokracii trnem v oku. Výsledky jednání revizní komise jasně naznačují, že úřad zemských desek a apelační soud patřily mezi hlavní odpůrce směnečné kodifikace.

Podle názorů členů komise osnova směnečného řádu odporovala základním zemským zákonům a stavovským privilegiím. Rozhodně se komise postavila proti zřízení zvláštního soudu. Podle komise tento zvláštní soudní orgán, jak byl zamýšlen v osnově, byl instancí, která vybočovala z celé dosavadní soudní soustavy a která by v jejím rámci zaujala nezdravě dominující místo, čímž by především ohrožovala agendu ostatních soudů.

Nejvíce pohoršila revizní komisi koncepce, podle které měl směnečný soud soudit „cum derogatione aliarum instantiarum“ a která se vlastně stala páteří všech ustanovení osnovy směnečného řádu. Proti této koncepci se revizní komise snažila prosadit koncepci jinou, jejímž

základem byla myšlenka, že soud nemá být budován jako instance, která by byla nezávislá na ostatních člancích justičního aparátu. Směnečný soud měl tvořit pouze jakýsi pomocný a doplňující článek.

Proti tomuto posudku se svou odpovědí ohradilo merkantilní kolegium. Velmi podrobně v této odpovědi byla rozebírána zejména zásada, že směnečný soud má být vybudován tak, aby soudil nezávisle na ostatních soudech. Merkantilní kolegium se odvolávalo zejména na skutečnost, že v českých zemích již existovala některá „judica delegata“ a zvláštní soudy, které soudily podobným způsobem i osoby vyšší stavovské příslušnosti. Jako velmi dobrý argument posloužilo obchodnímu kolegiu pražské novoměstské konířské právo, které, ač bylo soudem městského práva, mohlo prý rovněž projednat spory proti šlechticům. Zároveň také kolegium zdůraznilo, že v českých zemích existují soudy, které soudily pouze agendu určitého druhu a poukázalo v tomto případě na komorní a purkrabský soud.

Další námitkou revizní komise, že směnečný soud by byl v rozporu se stavovskou ústavou Českého království, se kolegium příliš nezabývalo, neboť ji odmítlo s poukazem na to, že právě v Obnoveném zřízení zemském je řeč o podpoře obchodu. Směnečný soud podle kolegia mělo soudit pouze „causae cambiales et mercantiles“, aniž by se nějak dotýkal agendy ostatních soudních instancí, takže ani nemohlo dojít k porušení „leges fundamentales patriae“.³⁶

Naproti tomu byla ze strany merkantilního kolegia věnována výrazná pozornost dvěma bodům. Zejména kolegium ve své odpovědi důrazně hovořilo o potřebě rychlého vyřizování obchodních sporů. V tomto směru poukázala, že zemské soudy pro tento požadavek jsou naprosto nevyhovující, neboť zasedaly pouze čtyřikrát do roka. Velká pozornost byla věnována v odpovědi obhajobě obecné závaznosti pravidel

³⁶ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 161.

směnečného styku pro všechny osoby bez ohledu na jejich společenskou příslušnost. Hlavní oporou zde byl argument, že šlechta není nucena k tomu, aby užívala směnek. Pokud se šlechtic ale vmísil do směnečného styku, musel se podřít jeho zvláštnostem.

S další diskusí o hlavních zásadách kodifikačních osnov směnečného řádu se setkáváme v činnosti místodržitelské komise, která byla jmenována roku 1717. Této komisi předsedal nejvyšší zemský sudí hrabě Jan Arnošt Schaffgotsch. Úkolem této komise bylo prostudovat materiály spojené s posudkem revizní komise a zpracovat je. Avšak tato komise již od počátku se snažila postupovat samostatně a k některým otázkám vyjádřila i svůj názor.

Mezi její nejzajímavější návrhy patřil návrh, který se týkal obecné závaznosti pravidel směnečného styku. Komise navrhovala určité kompromisní řešení, které ale nebylo dosti jasné. Podle tohoto návrhu měla být ustanovení osnov směnečného řádu pozměněna v tom smyslu, aby každému, kdo by chtěl soudně uplatňovat směnečnou pohledávku, bylo ponecháno na vůli, zda chce tuto pohledávku uplatnit u běžného soudu nebo soudu směnečného.

V roce 1718 vzešel další návrh osnovy směnečného řádu ze strany české dvorské kanceláře. Tento návrh byl opět svou povahou kompromisním návrhem. Podle návrhu české dvorské kanceláře měl být v ustanoveních o závaznosti pravidel směnečného styku vzat za základ rozdíl mezi majetnou a nemajetnou šlechtou, lépe řečeno usedlou a neusedlou šlechtou. Podle tohoto návrhu mohl vystavit směnku pouze ten šlechtic, který k tomu měl zvláštní oprávnění v podobě privilegia nebo jiné výsady. Jinak volně mohli vystavovat směnky jen ti šlechtici, kteří byli neusedlí, tj. neměli žádný deskový majetek. Podle tohoto návrhu mělo být zakázáno vystavovat směnky proti jiným hodnotám než proti hotovým penězům.

Tento návrh se nesetkal s velkým porozuměním u místodržitelenské komise, která jej dostala k posouzení. Místodržitelská komise proti tomuto návrhu vznesla řadu námitek. Námitky byly zajímavé i tím, že k nim byl připojen přehled nejdůležitějších výhod, které podle názoru komise skýtalo šlechtě užívání směnek a účast na směnečném styku. Zejména zde bylo zdůrazněno, že směnka je velmi dobrým prostředkem k rychlému opatřování peněz. Bylo též poukázáno, jak může šlechtic využít směnečných operací spojených s poukazováním peněžních hotovostí, pokud pobýval v cizině.

S opětovným obnovením kodifikačních jednání se setkáváme ve dvacátých letech 18. století a to v přímé souvislosti s pobytem Karla VI. v Praze roku 1723. Panovníkovi měl být pravděpodobně předložen návrh ke konečnému schválení. Opět se projevila rozdílná názorovost. Odpor šlechty proti směnečnému právu byl nadále patrný. Jako středisko odporu nadále zůstal úřad zemských desk, který se prý obával toho, aby zavedením směnečného práva nestoupla zadluženost šlechty.

Na straně druhé komerční kolegium opět zdůraznilo své argumenty pro zavedení směnečného práva. Komerční kolegium argumentovalo s tím, že bez rozvinutého směnečného styku je nemyslitelný zahraniční obchod, instituce zemských desk nebude ohrožena zákonnou úpravou pravidel směnečného styku, užívání směnek mělo zajistit rozvoj úvěrových vztahů s osobami, které jako cizozemci neměli tabulární způsobilost. Právě směnka měla být nejlepší formou jejich zajištění, neboť takovéto vztahy nebylo možné zajistit knihovní hypotékou. Směnečný styk byl nezbytnou podmínkou pro zřizování manufaktur.

V souvislosti s obecnou závazností směnečných pravidel bylo také diskutováno o rozdílu mezi formálními a suchými směnkami. V tomto rozdílu bylo oběma stranami spatřováno východisko ze sporu o obecnou závaznost pravidel směnečného práva. Tehdy vyšla iniciativa ze strany

odpůrců obecné závaznosti. Cílem této iniciativy bylo zajistit šlechtě účast na směnečném styku jen potud, pokud by to odpovídalo zájmu jejich příslušníků. Obecná závaznost směnečných pravidel nebyla uváděna v pochybnost, pokud se jednalo o formální směnky, tedy směnky užívané v běžném distančním styku. Pokud však šlo o směnky, které byly splatné v místě vystavení, byl podán návrh, aby bylo dovoleno vystavovat tento druh směnek pouze osobám, které se nějakým způsobem účastní obchodního či jiného podnikání. Stavovská příslušnost těchto osob neměl přitom rozhodovat. Takovéto směnky mělo být dovoleno vystavovat především i šlechticům. Jinak byl žádán zákaz suchých směnek. Zákaz byl odůvodněn tím, že suché směnky slouží pouze pro zakrývání lichvy. Avšak kdyby toho vyžadovaly zájmy obchodu, bylo by prý možno dovolit i vystavení těchto směnek.

Takto projeveného názoru se zastánci osnovy snažili užít k tomu, aby svůj návrh prosadili. Rozlišování mezi formálními a suchými směnkami bylo jimi považováno pravděpodobně za přijatelné omezení obecné závaznosti směnečných pravidel. Z těchto záměrů vznikla další varianta osnovy.

Pro pravidla o formálních směnkách byla stanovena obecná závaznost pro všechny osoby bez ohledu na jejich společenské postavení. V případě suchých směnek tomu bylo jinak. Pravidla směnečného styku, zejména sumární směnečné exekuce, měla platit jen pro takové suché směnky, kterých by užili kupci nebo obchodníci. Všechny ostatní suché směnky měly být posuzovány jako obyčejné dluhopisy. Navrhovaná ustanovení se tak přestala krýt s původním návrhem o suchých směnkách. Odlišovala se zejména tím, že nekupecké suché směnky nebyly zakázány, nýbrž naopak dovoleny. Avšak měly mít postavení běžných dlužních úpisů. I v tom byl ale značný rozdíl proti zakazu, který byl původně požadován. Naproti tomu nebylo vyhověno tomu, aby i šlechtici – podnikatelé mohli užívat suchých směnek se stejným efektem jako formálních směnek.

V tomto byla změna osnovy koncipována v neprospěch šlechty. Je třeba dodat, že nakonec žádný z těchto pozměňovacích návrhů neprošel a neuskutečnilo se ani schválení osnovy.

Ve třicátých letech 18. století se opět setkáváme s tendencí uskutečnit kodifikaci pravidel směnečného styku. Osnovu, která vzešla z tohoto posledního pokusu o uzákonění obecného směnečného řádu pro český stát, lze v podstatě označit za totožnou s předchozími osnovami. Mezi její nejvýznamnější rysy patřila okolnost opětovného přednesení požadavku obecné závaznosti směnečných pravidel. Opět došlo k výčtu všech příslušníků šlechty v titulárním odstupňování s tím, že podléhají stejně tak zostřené exekuci jako ostatní osoby. Dalším rysem této kodifikace bylo nové stanovisko navrhovatelů v otázce užití směnečné exekuce i pro vymáhání nesměnečných pohledávek obchodníků a kupců.³⁷

Během moravských jednání o zavedení slezského směnečného řádu z roku 1738 na Moravu se naposled uvažovalo o zavedení zvláštního směnečného a obchodního soudu. Komise, která k tomu byla zřízena, uvažovala zejména o možnosti zřízení zvláštní soudní instance pro vyřizování směnečných a obchodních sporů. Jako základ byla vzata ustanovení slezského směnečného řádu, podle kterých neměl být zřizován zvláštní soud, nýbrž směnečné pře měly být vyřizovány u běžných soudů, které by byly rozšířeny pro tyto případy o přísedící z řad kupců a obchodníků. Tento postup však nebyl považován za vhodný pro Moravu. Naopak komise byla pro zřízení zvláštního a obchodního soudu. K podepření svého návrhu poukazyvala na přetíženost jak soudů civilních, tak soudů trestních a na nedostatek prostředků preliminovaných pro placení služebních požitků u těchto soudních instancí. Avšak i tento návrh skončil bez výsledku.³⁸

³⁷ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 166.

³⁸ Tamtéž 167.

V případě zavedení slezského směnečného řádu do Čech, měl tento plán ještě menší ohlas než na Moravě až na prohlášení české reprezentace a komory ze 17. dubna 1750. V tomto prohlášení bylo požadováno, aby právo směnečné bylo upraveno pouze jako stavovské právo kupců a tudíž skutečnou směnkou mohla být dle tohoto prohlášení pouze směnka, kterou vystavil kupec nebo manufakturní podnikatel. Ostatní jiné směnky, zejména směnky, které vystavily osoby vyšší stavovské příslušnosti, neměly být považovány za skutečné směnky a neměly z tohoto důvodu podléhat exekuci.³⁹

Toto prohlášení české reprezentace a komory velmi jasně ukázalo, jak velký odpor byl v Čechách pro zavedení směnečného práva, zejména některých společenských vrstev. I přesto kodifikační pokusy prvé poloviny 18. století měly svůj význam na pozadí ekonomického a sociálního vývoje našich zemí v tehdejší době.

1.2.1. Směnky v kodifikačních návrzích – jejich definice, druhy a náležitosti

K úvodním ustanovením kodifikačních návrhů, patřily zejména články, ve kterých byla podávána definice směnky, upraveny její náležitosti a uvažováno o různých typech směnek. Definice směnky byla v textu jednotlivých návrhů vyvozována z pojmového obsahu slova „směnovati“. Tento výraz se pak měl chápat ve dvojím významu. Jednak jím bylo označováno prosté směnování jedné věci za druhou, jednak měla význam specifický, který se týkal oblasti směnečného styku. Ve směnečném styku tímto výrazem byla označována zejména situace, kdy peníze byly dávány za směnku, nebo kdy určitý obnos byl poukazován směnkou na jiná místa. Z těchto úvah byla pak odvozována definice směnky. Směnkou byl písemný slib zaplatit věřiteli, tedy tomu, komu byla směnka vystavena, směnečný peníz na určitém místě, nebo dát mu jej zaplatit prostřednictvím jiných osob. Rozdíl mezi směnkou a dlužním

³⁹ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 167.

úpisem se měl spatřovat v tom, že směnka je posuzována podle zvláštních pravidel obchodního styku bez průtahů, zkráceně a urychleně.⁴⁰

V kodifikačních návrzích byl hlavní důraz kladen pouze na poukazovací funkci směnek. V jednom však je přece jen možno na takto vymezené definici směnky spatřovat určitý zvláštní rys. Tím byla ta skutečnost, že kodifikační návrhy ve své definici směnky nikde výslovně nezdůrazňovaly rozdílnost místa vystavení směnky a místa, kde se měla uskutečnit platba. Na to, že nešlo jen o pouhé opominutí, ukazovaly velmi dobře závěry, které lze odvodit z toho, jak kodifikační návrhy chápaly jednotlivé druhy směnek.⁴¹

Kodifikační návrhy znaly celou řadu různých druhů směnek. Rozlišovaly se zejména na základě různých hledisek. Jedním z takových hledisek, byl např. způsob, jakým byla určena splatnost směnky. Podrobněji byly ale rozlišovány jen směnky vlastní a cizí. Toto rozlišení během kodifikačních prací prodělalo zajímavé změny. Např. Glouchovův návrh, ač obecné úvahy o směnce a jejích druzích postrádá, zmiňuje se přece o vlastních a cizích směnkách. Podle návrhu rozdělování směnek na směnky vlastní a cizí je prý důležitější než rozdělování směnek na regulérní a iregulérní neboli tržní a netržní. Na tomto místě se v Glouchově návrhu uplatnila ještě stará nauka, která vycházela z toho, že běžný směnečný styk je spojen s konáním mezinárodních veletrhů ve velkých obchodních městech.⁴²

Zajímavým se jevil způsob, kterým byl rozdíl mezi vlastními a cizími směnkami chápán v ustanoveních Anthoniho návrhu. V tomto návrhu byly směnky rozděleny do dvou skupin. První skupinu tvořily vlastní směnky (sola-směnky) a druhou skupinu cizí směnky (směnky negociované). Na první pohled je zde patrné, že zde byly ztotožněny dvě zcela odlišné

⁴⁰ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 175.

⁴¹ Tamtéž, s. 176.

⁴² Tamtéž.

a rozdílné skutečnosti. Fakt, zda směnka byla vydávána v jednom nebo více exemplářích, byl považován za rozhodný pro dělení směnek na vlastní a cizí.

Tento chybný postoj svědčí o tom, jaká byla úroveň znalostí o směnečném styku v Čechách na počátku 18. století a zároveň můžeme spatřovat potvrzení toho, jak silně asi působilo užívání směnek v místním úvěrovém styku v našich zemích tehdy obvyklé i na kodifikační návrhy. Forma vlastní směnky byla patrně dobře známa z domácího a místního úvěrového styku, kde plně postačil jeden exemplář směnky. Naproti tomu více exemplářů jedné a téže směnky bylo nerozlučně spojeno s distančním směnečným stykem, ve kterém zcela přirozeně dominovala forma traty. Tato mýlivá teoretická konstrukce byla však již průběhem připomínkového řízení v revizní komisi podrobena oprávněné kritice. Právem bylo zdůrazňováno, že skutečnost jediného exempláře nelze ztotožňovat s charakterem směnky jako směnky vlastní a poukazováno na to, že existují i traty vydané v jediném exempláři.⁴³

Přesto však, že již v dalších návrzích bylo o rozdílnosti vlastních směnek a trat pojednáno správně, nelze pominout ještě jednu velmi významnou okolnost, úzce souvisící rovněž s dělením směnek na vlastní a cizí. Rozdíl mezi směnkami vlastními a cizími byl totiž ztotožňován i s rozdílem mezi směnkami suchými a směnkami pravými. O pojmu suchých směnek nebylo v kodifikačních návrzích, s výjimkou druhé korektury, vůbec zmínky. Druhá korektura, která jediná se o pojmu suché směnky zmiňovala a rozlišovala ho od pojmu formální neboli pravé směnky, spojovala s tím některé velmi významné následky v exekučním posuzování takovýchto směnek. Suché směnky pokud nebyly uzavřeny mezi obchodníky, měly být posuzovány jako pouhé dlužní úpisy. Jinak byl pojem suché směnky v druhé korektuře vykládán správně a za hlavní znak suché směnky považována totožnost místa vystavení a splatnosti směnky.

⁴³ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 176-177.

Významné však je, že i v korektuře byl pojem suché směnky chápán jako odrůda vlastní směnky.⁴⁴

V ostatních návrzích se hovoří již jen o vlastních a cizích směnkách. Přitom však, jak vyplývá ještě velmi ještě velmi jasně ze vzorců pro správné sestavování směnek obsažených v revidovaném návrhu, je vlastní směnka prostě směnkou suchou, neboť je vystavována a má být zaplacená na jednom a tomtéž místě. Jistě i v tomto rozlišování můžeme právem spatřovat vliv domácího směnečného styku, jehož předmětem bylo využití vlastních směnek, koncipovaných ve formě suché směnky, a jehož účelem bylo opatřování krátkodobého úvěru.⁴⁵

Po definici směnky a hlavních druzích jsou probírány náležitosti řádně vystavené směnky. Jejich výčet, jak jej podává Glouchovův návrh, se liší od výčtu Anthoniho návrhu a následujících variant. Glouchovův návrh rozlišoval u směnky osm náležitostí:

- Datum a místo vystavení
- Dobu splatnosti
- Jméno toho kdo dal za směnku valutu a jemuž nebo na jeho řad má být placeno
- Vyjádření směnečné sumy
- Druh peněz, v nichž měla být směnečná suma vyplacena
- Vyznačení směnečné valuty a toho, jakým způsobem došlo k jejímu vyplacení
- Podpis vystavovatele
- Jméno a domicil trasáta

Anthoniho návrh a další ostatní kodifikační návrhy požadovaly, aby na směnce bylo vyznačeno, zda a v kolika exemplářích byla vydána. Dále bylo ještě požadováno, aby směnka byla ve svém textu výslovně jako

⁴⁴ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 177.

⁴⁵ Tamtéž, s. 177.

směnka jmenována. V případě této náležitosti jako „requisitum substantiale“. Zároveň tato náležitost byla považována za nejpodstatnější a nejvlastnější znak, odlišující směnku od dlužních úpisů. V Anthoniově návrhu bylo k této problematice ještě dodáno, že takováto listina by byla exekvována na základě tří po sobě následujících soudních příkazů. Tímto dodatečným ustanovením reagoval Anthoniho návrh na praxi městského práva.

Nauka o náležitostech směnky a jejich výčet zapříčinily dosti rozsáhlou diskusi během připomínkového řízení revizní komise. Jednalo se o dvě otázky, které vyplývaly z této problematiky:

- a) o označení směnky jako takové v jejím textu
- b) o tom, jak má být na směnce vyjádřena směnečná valuta

ad a) označení směnky

Revizní komise uvažovala zejména o požadavku označení směnky jako „směnka“ v textu směnečné listiny. Příčinou těchto úvah byl jistě text Anthoniho návrhu, který dost ostře neodlišil tento požadavek od dalších směnečných náležitostí. Komise si proto položila otázku, co je nutné považovat za nejpodstatnější náležitost směnky. O tom, že tuto otázku nebyla revizní komise nakloněna řešit jednoznačně ve prospěch výslovného označení směnky, jako takové v jejím textu, se nejlépe projevilo v tom, že komise byla dokonce ochotná připustit, že takového označení není ani zapotřebí. Podle komise by stačilo, aby věc byla zřejmá „ex natura rei gestae“.

V odpovědi revizní komise bylo zdůrazněno, že označení směnky jako takové v textu směnečné listiny je třeba považovat za esenciální směnečnou náležitost. Naopak ostatní náležitosti dle komise byly také důležité, nicméně měly se považovat pouze za regulární náležitosti směnečné listiny. Dále komisí bylo v odpovědi řečeno, že jejich přítomnost

nevyznačuje podstatu kambiální povahy určité písemnosti, nýbrž usnadňuje pouze směnečný styk.⁴⁶

V kodifikačních návrzích až na druhou korekturu, nebylo nikde hovořeno o rozdílnosti místa vystavení a placení. Avšak přitom ani ve druhé korektuře nebyla suchá směnka považována za zakázanou, dokonce za určitých okolností jí byl přiznáván charakter normální směnky. Zcela je proto přirozené, že u nás, kde směnečný styk byl uskutečňován téměř výhradně suchými směnkami, muselo být považováno za nejpodstatnější znak směnky její označení jako „směnka“. O distančním charakteru směnky nebylo nikde ani nejmenší zmínky.

ad b) vyjádření směnečné valuty na směnce

V případě druhé otázky, o které bylo v souvislosti s náležitostmi řádně vystavené směnky revizní komisí diskutováno, se úzce dotýkala abstraktní povahy směnky. Avšak postoj revizní komise nebyl zcela jasný. Pravděpodobně šlo o nepochopení navrhovanému textu, neboť rozpor byl viděn mezi požadavky, že ve směnce má být vyjádřeno přijetí valuty, a mezi tím, že označení směnky jako takové v jejím textu bylo považováno za nejpodstatnější směnečnou náležitost. Komise se mylně domnívala, že posuzování směnky podle procesních pravidel směnečného práva závisí i na vyjádření valuty.⁴⁷

Abstraktní povaha směnky i vše, co souviselo se směnečnou valutou a jejím vyplácením, bylo předmětem podrobné úpravy ve všech návrzích kodifikace. Abstraktní charakter směnek byl podtržen v několika souvislostech a v kodifikačních návrzích i na několika místech. Výslovně bylo uváděno, že proti uplatnění pohledávky ze směnky nelze nic namítat, přičemž bývaly zpravidla probírány jednotlivé námitky, které přicházely v úvahu. Tyto předpisy byly v kodifikačních návrzích zařazovány

⁴⁶ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 178.

⁴⁷ Tamtéž, s. 179.

k předpisům o tom, pro koho jsou směnečné předpisy závazné. Jako vzor tohoto způsobu řazení můžeme pokládat jistě vratislavské směnečné řády, kde též a poprvé je abstraktní povaha směnky spojována úzce s obecnou závazností pravidel směnečného styku.⁴⁸

Abstraktní charakter směnečné obligace byl v kodifikačních návrzích zdůrazněn ještě jiným výrazným způsobem. Problematice směnečné valuty byla věnována skupina zvláštních předpisů, jejichž smyslem bylo odstranit vše, co by mohlo vést k nesprávnému pochopení abstraktnosti směnečného závazku. V těchto předpisech se setkáváme s definicí směnečné valuty. Dále zde byly probírány jednotlivé způsoby, jak může být její vyplacení vyznačeno ve směnečné listině, a zejména výslovně poukazováno na to, že povinnost splnit směnečný závazek nezávisí nikterak na skutečnosti, zda byla vyplacena za směnku valuta čili nic. Vyjádření toho, že došlo ke skutečnému vyplacení valuty, v textu listiny sloužilo výhradně jen jako důkaz mezi výstavcem směnky a jeho věřitelem. Smyslem důkazu bylo pak pouze to, aby výstavce směnky nemohl žádat vyplacení valuty za směnku od svého věřitele napodruhé. Vyznačení valuty nemělo jinak žádnou relevanci.

K ustanovením o směnečné valutě byly v kodifikačních návrzích úzce přimknuty předpisy o tzv. „Wechselscheinech“. V podstatě šlo o institut, kterým mělo být výstavci směnky zajištěno vyplacení směnečné valuty, pokud valuta nebyla za vystavenou směnku ihned zaplácena. Obsahově se ustanovení o „Wechselscheinech“ opírala o lipské směnečné řády. Ve „Wechselscheinech“ se zavazoval směnečný výstavce vyplatit dlužníkovi směnečnou valutu, přičemž splatnost mohla být až pro dobu, kdy celá směnečná operace dospěje k svému vyvrcholení tím, že směnka, o jejíž valutu šlo, bude akceptována v místě, kam byla zaslána. Svým charakterem byl „Wechselschein“ vlastně směnkou, která mohla být indosována a jejíž splnění mohlo být vymoženo na základě směnečného

⁴⁸ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 179.

práva. Kodifikační návrhy ho také důrazně odlišovaly od prostých dlužných úpisů.⁴⁹

Mezi specifické zvláštnosti v kodifikačních návrzích byla ustanovení o směnkách vystavených na závazky ze hry. Význam těchto norem spočíval především v tom, že směнка v nich vystupuje nezahaleně jako kreditní prostředek. Směnky ze hry představovaly patrně jeden z nejtypičtějších případů užití směnečné formy v lichvářském úvěru. Velká podrobnost navrhovaných předpisů i jejich značný rozsah svědčil o tom, jak aktuální byl celý problém. Již Glouchovův návrh věnoval pozornost směnkám ze hry a též na něj navazující Anthoniho návrh.

Směnky tohoto druhu byly zakazovány, prohlašovány za neplatné a jejich vystavení se mělo stíhat pokutou. V připomínkách revizní komise se však proti těmto předpisům ozval negativní ohlas. Jádrem námitek bylo tvrzení, že speciálních předpisů o směnkách ze hry není třeba, neboť měly plně postačit obecné předpisy o potírání hazardních her. Skutečným důvodem odporu revizní komise proti zákazu směnek ze hry bylo však něco jiného než jen toto formální odůvodnění. Podle ustanovení Anthoniho návrhu měl totiž peněžitou pokutu, již byl sankcionován zákaz směnek ze hry, vymáhat urychlenou exekucí obchodní a směnečný soud. Takovéto podrobení jeho kompetenci bylo ovšem většině šlechty proti srsti, určitě alespoň z toho důvodu, že zákazem směnek ze hry by ztratili pohodlný prostředek úvěru k úhradě svých dluhů.

Z významnějších ustanovení kodifikačních návrhů je možno se zmínit ještě o promlčení směnky a předpisech o umoření ztracené směnky. Naopak ve všech návrzích je na okraj dána problematika posuzování směnek v konkurzním řízení, o zástavním zajištění směnečných vztahů, o kupeckých asignacích a jejich užití při směnečných

⁴⁹ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 180.

operací, a o interimních směnkách, které hrály důležitou roli při spekulacích se směnečným kurzem, apod.

1.3. Směnečný řád vratislavský z roku 1672 a 1712

S prvním zákonodárným aktem, který se týkal směnečného styku, se setkáváme v polovině 17. století ve Vratislavi. Jednalo se o patent vratislavské městské rady z roku 1651. Tento patent přinesl zejména úpravu některých náležitostí směnečného protestu.⁵⁰ Další právní předpis týkající se směnečného styku nám představuje již směnečný řád z roku 1672, v jehož ustanoveních jsou obsaženy zejména předpisy o směnečném protestu, akceptu a směnkách zaslaných do Vratislavi, a stejně tak i druhý směnečný řád z roku 1712.⁵¹

Oba vratislavské směnečné řády byly vydány vratislavskou městskou radou z její statutární pravomoci, jako předpisy o směnečném styku pro vratislavské kupce a jejich cechovní organizaci. V právním vývoji našich zemí představují vratislavské směnečné řády období, kdy pravidla směnečného styku nebyla upravována ze strany státu, nýbrž na základě městských statutárních norem. Ze statutární povahy vratislavských směnečných řádů vyplývá však současně jejich partikulární povaha, neboť zachycují partikulární směnečné právo města Vratislavi.

Ve vratislavských směnečných řádech můžeme vyzorovat, že směnečné právo bylo stavovským kupeckým právem, tedy zvláštním právem vratislavských kupců. Na základě úvodního ustanovení směnečného řádu z roku 1672 měly být směnečné obchody výlučnou záležitostí vratislavské kupecké cechovní organizace a jejich příslušníků.

⁵⁰ GRATTENAUER, K. W. F. *Über die älteren und neueren Wechselgesetze der Stadt Breslau*. Vratislav 1806, s. 16.

⁵¹ Vratislavský směnečný řád z 28. listopadu 1672 a Vratislavský směnečný řád z 30. dubna 1712 jsou nejpřístupněji publikovány u J.M. Zimmerla. ZIMMERL, J. M. *Vollständige Sammlung der Wechselgesetze aller Länder und Handelsplätze in Europa*. Vídeň 1809, I. 2, s. 188 an a s. 194 an.

Podle analogického článku směnečného řádu z roku 1672 pravomoc k uzavírání směnečných obchodů mimo město měly jedině kupci:

„Soll das Wechsel-Negotium einig und allein bey der Kauffmannschaft bestehen und keine Innung darmit zu trafficiren befugt...“ a „Soll das Wechsel-Negotium auf andere Plätze, von hier einig und allein bey der Kauffmannschaft verbleiben, und keine Innung dergleichen zu practicieren befugt seyn...“⁵²

Vratislavské směnečné řády byly kasuistickými předpisy a neměly žádnou zvláštní vnitřní systematiku. V jejich ustanoveních se řešily různé případy směnečného styku nebo se týkaly jednotlivých směnečných úkonů. Jednotlivé případy byly vybrány dosti nahodile, bez konkrétního uspořádání. Směnečný řád z roku 1672 oproti směnečnému řádu z roku 1712 byl po obsahové stránce stručnější a na počet méně ustanovení. Směnečný řád z roku 1712 přestavoval rozšíření předcházejícího směnečného řádu, jak to i vyjadřoval jeho oficiální název. Byl podrobnější a zdá se, že ještě kasuističtější než předcházející.

Kasuistika u obou směnečných řádů vystupuje do popředí zejména v tom, že v nich chybí jakákoliv obecnější ustanovení. Postrádáme zde zejména obecný předpis o směnce, který by jí nějak blíže, obecněji definoval nebo stanovil její náležitosti. Z jednotlivých ustanovení pak vyplývá, že podstatou směnečné operace podle chápání vratislavských kupců byla smlouva, patrně v písemné formě. Ve Vratislavi tedy neuznávali směnky, které byly uzavřeny ústní dohodou. Na obligatornost písemné formy smlouvy lze soudit z ustanovení o senálech.⁵³

⁵² Vratislavský směnečný řád z r. 1672, čl. 1, a Vratislavský směnečný řád 1712, § I. Viz URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 112, pozn. 4.

⁵³ Viz čl. 26 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a § XLI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

Ve vratislavských směnečných řádech byla směnka institucionálně již plně vyvinutou směnkou, projevující se např. v tom, že směnka byla převoditelná na indosamentem. Indosování směnek bylo ve vratislavském právu zcela běžné. Vratislavské směnečné právo znalo také směnečnou závaznost všech indosantů, kteří byli na směnce podepsáni. Vyjma vydaných směnek, kterých bylo v distančních směnečných stycích užíváno nejvíce, obsahovaly směnečné vratislavské řády i ustanovení o směnkách vlastních.⁵⁴

Oba směnečné řády ve svých ustanoveních obsahovaly nejvíce předpisů o směnečných úkonech. O jaké směnečné úkony se jednalo, vyjadřují úvodní články obou řádů.⁵⁵ Ustanovení obou řádů byla také zaměřena k dospělosti směnky, k směnečnému akceptu a k protestům pro nepřijetí a neplacení.

Směnečné řády nebyly vlastně vydány pouze pro vratislavské kupce, kteří představovali oficiálního adresáta jako korporace výlučně oprávněná ve městě k prostředkování a uzavírání směnečných obchodů. Jejich dalším, nepřímým adresátem měli být všichni ti, kteří do Vratislavi zasílali své směnky. Těm se v ustanoveních směnečných řádů zajišťovala ochrana a výslovně se pro ne stanovilo, jakým způsobem bude ve Vratislavi posuzován akcept a zaplacení jimi sem umístěných směnek.⁵⁶ Tím, že vratislavské měšťanstvo vydalo pro své město směnečný řád, chtělo zároveň vyjádřit na adresu všech cizích obchodníků, kteří obchodovali s vratislavskými kupci, že vratislavský obchod je stejně tak pokročilý v technice obchodního styku, jako jinde a že se nemusí obávat obchodovat s vratislavskými kupci a zasílat do Vratislavi své směnky. Tím měly být taktéž upevněny obchodní styky a uzavírání obchodů vratislavských kupců s cizími kupci. Cílem a účelem obou směnečných řádů bylo především

⁵⁴ Viz čl. 15 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §§ XXII., XXXI.-XXXII. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁵⁵ Srv. čl. 1 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a § I. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁵⁶ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 102.

zajištění směnečného styku Vratislavi s ostatními městy a stanovení plné ochrany směnkám, které byly zasílány do Vratislavi.⁵⁷

1.3.1. Druhy směnek na základě vratislavských směnečných řádů

Vratislavské směnečné právo dělilo směnky do několika skupin. Na základě vratislavských řádů lze rozeznat zásadně dvě velké skupiny. Jednak se jednalo o směnky tržní. Jejich splatnost byla stanovena termínem výročního trhu. Druhou skupinu tvořily ostatní směnky, u kterých byl termín splatnosti určen jinak a nezávisle na pravidelném konání trhu v některém městě. Z netržních směnek byla úprava věnována nejpodrobněji směnkám, které byly vystaveny *a Uso*, tj. směnkám, které byly splatné po určité, obchodní zvyklostí určené lhůtě po akceptaci. Délka této lhůty byla ustálena na 14 dnů. Obdobou směnek *a Uso* byly směnky, jejichž splatnost byla určena zlomkem nebo násobkem této čtrnáctidenní lhůty.⁵⁸ V případě netržních směnek mohla být doba splatnosti určena přesně stanovenou lhůtou několika týdnů či měsíců, která se počítala od následujícího dne po datu jejich vystavení, nebo prostředkem či koncem měsíce.⁵⁹

Zřídka užívané, avšak ve Vratislavi dobře známé, byly směnky vystavené *a vista*, které byly splatné do 24. Hodin po předložení a směnky vystavené *a piacere*, které byly splatné do 24. Hodin poté, co o jejich zaplacení majitel směnky požádal. Vratislavské právo znalo i směnky, jejichž splatnost byla určena lhůtou několika dnů po akceptaci, která však nesměla být delší než sedm dní.⁶⁰

⁵⁷ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 102.

⁵⁸ Čl. 5 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a § XVI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁵⁹ Čl. 5 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §§ XV. a XVI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁶⁰ Čl. 7 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a § XVI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

Předpisy o termínech, kdy směnky dospívají, nejsou ve vratislavských směnečných řádech samostatnou skupinou předpisů o jedné směnečné náležitosti. U těchto předpisů šlo především o to, ve kterých případech podle způsobu, jakým byla určena dospělost směnky, má ze směnky zavázaný ještě poté, co již směnka dospěla, další zvláštní zákonnou lhůtu několika dnů, která byla označována jako respektní dny. Směnky, které byly vystavené *a Uso* (viz výše) měli šest respektních dnů.⁶¹ Dato směnky a směnky splatné uprostřed měsíce či na konci měsíce měly rovněž šest respektních dnů.⁶² Směnky lhůtované poloviční lhůtou směnek splatných 14. Dnů po akceptu měly jen tři respektní dny.⁶³ Avšak zákonné lhůty respektních dnů postrádaly tržní směnky, směnky vystavené *a vista* (viz výše) a *a piacere* (viz výše) a směnky splatné po akceptu po lhůtě kratší osmi dní.⁶⁴ U tržních směnek nahrazovaly respektní dny v podstatě dny, po které trval výroční trh. U ostatních směnek, kde rovněž ze směnky zavázaný neměl takové lhůty, nebylo jí třeba, jelikož šlo o směnky splatné vlastně ihned.

V ustanoveních obou směnečných řádů se setkáváme též s tzv. interimními směnkami. V podstatě zde šlo o dohodu o tom, že bude uzavřen směnečný obchod.⁶⁵ Vratislavské směnečné řády se zmiňují i o tzv. návratné směnce.⁶⁶

⁶¹ Čl. 5 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a § XVI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁶² Čl. 5 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a § XVI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁶³ Čl. 5 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a § XIV. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁶⁴ Čl. 4, 6 a 7 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a § XIV. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁶⁵ Čl. 19 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §XXVIII. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁶⁶ Čl. 15 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §§XXII., XXVI. a XXXI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

1.3.2. Vybrané směnečné úkony podle vratislavských směnečných řádů

1.3.2.1. Směnečný akcept podle vratislavských směnečných řádů

Podle vratislavských směnečných řádů se směnečný akcept uskutečnil písemným podpisem na směnce a datem přijetí. Směnka měla být předložena k přijetí ihned po doručení poštou.⁶⁷ Prodlévat s protestem pro nepřijetí bylo možno jen tehdy, nebyl-li směnečník přítomen. Zásadně však bylo možno takto prodlévat jen do nejbližšího odjezdu pošty do místa, odkud byla směnka k přijetí zaslána. Tomu tak bylo u směnek, jejichž splatnost byla určena lhůtou po akceptu, tedy u směnek vystavených *a Uso* a u směnek jim podobných. Tržní směnky se předkládaly k přijetí ve dnech, kdy se konal výroční trh.⁶⁸

Akcept měl být zásadně bezpodmínečný a připojená podmínka považována za nedoloženou. Pokud však došlo se souhlasem akceptanta k připojení podmínky, pak se takovéto připojení dělo na úkor toho, kdo směnku k přijetí předložil.⁶⁹ Byl-li adresát nepřítomen, mohla za něho přijmout směnku jiná osoba opatřená jeho plnou mocí. Zde se vratislavské směnečné řády odlišují, neboť Vratislavský směnečný řád z roku 1672 ještě zvláštní plnou moc nepožadoval,⁷⁰ zatímco řád z roku 1712 měl již vzorec takovéto zvláštní plné moci.⁷¹

Zvláštní pravidla platila pro došlou směnku, která byla k přijetí náhodou až během respektních, čili zákonných dnů. Překážkou přijetí nebyla podle vratislavského směnečného práva považována ani ta okolnost, že na směnce nebyl vyznačen převod práva indosací na majitele směnky. Pokud tento nedostatek nebyl odstraněn ani duplikátem směnky,

⁶⁷ Čl. 9 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §V. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁶⁸ Čl. 4 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672.

⁶⁹ Čl. 11 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §X. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁷⁰ Srv. čl. 2.

⁷¹ Viz § IV.

měla mít tato skutečnost určité důsledky až při placení za směnku, kdy bylo v takovém případě zapotřebí plnit do soudního depozita, ve kterém směnečný peníz zůstal tak dlouho, dokud majitel směnky neprokázal své oprávnění obnos si vyzvednout.⁷²

1.3.2.2. Směnečný protest podle vratislavských směnečných řádů

Směnečný protest představuje ve vratislavských směnečných řádech další úkon, jemuž bylo věnováno velké množství ustanovení. Oba směnečné řády znaly 2 druhy směnečných protestů – protest pro nepřijetí i protest pro neplacení.

Protest pro nepřijetí

Dle ustanovení směnečných řádů měl protest pro nepřijetí písemnou formu a byl zasílán spolu s nepřijatou směnkou zpět do místa, odkud byla směnka k přijetí posílána. Směnka měla být protestována pro nepřijetí ihned, jakmile nebyla přijata při předložení.⁷³ Zaslání směnky zpět s protestem nemuselo být skutečně vždy. Pokud ten, kdo ji měl přijmout, poskytl naději, že ji skutečně akceptuje, nebylo zapotřebí posílat směnku spolu s protestem pro nepřijetí a stačilo protestovat prozatímně. Směnku bylo možno podržet takto na místě, kam byla zaslána, avšak pouze do nejbližšího termínu, kdy odjížděla pošta. Nedošlo-li ani poté k přijetí, bylo třeba poslat směnku zpět, ale bez dalšího protestu.⁷⁴ Byla-li přece jen naděje na zaplacení směnky protestované již pro nepřijetí, mohl ji i po protestu podržet protestující u sebe. Ta osoba, na kterou směnka zněla, musela ji však proplatit včetně vynaložených nákladů na protest pro nepřijetí. V tomto případě, pokud směnka nebyla zaslána zpět s protestem, bylo nutné tuto skutečnost zvlášť avizovat.

⁷² Čl. 3 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §XI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁷³ Čl. 4 a 9 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §V. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁷⁴ Čl. 9 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §VI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

Protestováno mělo být pro nepřijetí i tehdy, byl-li akceptant ve vězení pro dluhy nebo se vzdálil, ač přijetí nabízel.⁷⁵

Směnka, která došla zpět s protestem z místa, kam byla zaslána k přijetí, zakládala tato skutečnost povinnost pro výstavce směnku zaplatit spolu se všemi náklady, které majiteli směnky zmařené přijetí způsobilo.⁷⁶ Protest pro nepřijetí nevyklučoval přijetí směnky vůbec. Protestovanou směnku pro nepřijetí bylo možno přijmout ještě pro čest. Čestné přijetí, které se uskutečňovalo třetí osobou, která dosud se směnečné transakce neúčastnila, bylo velmi podrobně upraveno oběma směnečnými řády.⁷⁷ Čestný příjemce měl směnku podepsat a jmenovat na směnce i honoráta. Zároveň měl podat i zprávu předchůdcům poctěného, čímž si zajistil postih. Zaplatil-li honorant směnku, mohl vykonat směnečný regres a obrátit se především na poctěného a trasanta.⁷⁸

Protest pro neplacení

V ustanoveních směnečných řádů o protestu pro neplacení se zásadně předepisovalo, že protestováno musí být v respektních dnech u netržních směnek. U směnek, kde splatnost byla určena tržním termínem, mělo být protestováno pro neplacení ihned po uplynutí tržních dnů. Pro neplacení bylo potřeba protestovat i v situaci, kdy akceptant učinil úpadek před dospělostí směnky.⁷⁹

1.3.3. Řešení směnečných sporů

Vratislavské směnečné řády přinesly také předpisy o řízení ve směnečných sporech. Nezaplacení směnečné pohledávky nemělo však ve Vratislavi za následek rychlé řízení, které by směřovalo k uvěznění insolventního dlužníka. Velmi těžko lze posoudit, jak dalece byla tato

⁷⁵ K tomu srv. URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 105.

⁷⁶ Čl. 14 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §§ XXV. a XXVI. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁷⁷ Čl. 11 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a § IX. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁷⁸ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 105.

⁷⁹ Čl. 4 a 6 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §§ V. a VII. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

ustanovení, týkající se řízení směnečných sporů, výsledkem předcházejícího zvykového vývoje či jak daleko šlo snad o záměrnou koncesi ve prospěch určitých skupin směnečných dlužníků.⁸⁰

Spory ze směnek byly na základě směnečných řádů vyřizovány zejména arbitrárně. Pře, které vyplývaly ze směnečného styku, měly být předneseny stranami starším cechovní organizace vratislavských kupců. Ti pak podle důležitosti a významu pře měli případně jmenovat zvláštní arbitry z řad obchodníků. Teprve poté, že tento arbitrární pořad nevedl k cíli, měla být sporná věc předána městskému soudu, který rozhodoval v sumárním směnečném řízení.⁸¹ Směnečným řízením bylo možno vymáhat i nezaplacenou valutu za směnku.

Ve vratislavských směnečných rádech, zejména pak v řádu z roku 1712, se nacházela ustanovení, která stanovila, že směnečným řádem mají být vázáni nejen kupci, nýbrž i všechny ostatní osoby, bez rozdílu stavovské příslušnosti a bez ohledu na to, že nejsou obchodníky. Rozhodující bylo pouze jen to, zda se určitá osoba účastnila směnečného poměru či nikoliv.⁸²

1.3.4. Problematika suchých směnek

Užívání různých variant tzv. suchých směnek bylo téměř již od samotných počátků vývoje směnečného práva zakazováno a prohlašováno za jednání podezřelé z lichvy. Avšak proti všem zákazům bylo suchých nebo jim podobných směnek užíváno, a jejich obliba stoupala tím rychleji, čím více rozvoj kapitalistických poměrů v tehdejších nejpokročilejších evropských zemích uvolňoval i v teorii staré nauky o lichvě.⁸³ Výše uvedené se projevilo hned ve směnečném řádu pro Dolní Rakousy z roku

⁸⁰ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 106.

⁸¹ Čl. 25 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §XXXIX. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁸² Čl. 1 Vratislavského směnečného řádu z roku 1672 a §II. Vratislavského směnečného řádu z roku 1712.

⁸³ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 108.

1717,⁸⁴ které obsahovalo ustanovení o suchých směnkách v tom, že je dokonce zčásti zrovnoprávnilo s pravými směnkami a přiznávalo jim některé výhody pravých směnek. Tento předpis lze považovat za jednu z nejdůležitějších norem rakouského směnečného řádu z roku 1717. O tom také svědčí řada dalších předpisů, které bezprostředně následovaly po vydání rakouského směnečného řádu, které jeho původní ustanovení novelizovaly a autenticky vykládaly. Jednalo se o normy z let 1720, 1725 a 1727.⁸⁵

V případě vratislavských směnečných řádů zjišťujeme, že oba řády o suchých směnkách mlčí a ponechávají tento druh směnek bez bližšího povšimnutí. V této souvislosti je nutné připomenout, že na přelomu 17. a 18. století, jakkoliv bylo snad užívání směnek jako nástroje krátkodobého úvěru již časté, přece jen stále ještě oficiálně trvaly zákazy suchých směnek. Vratislavská městská rada se nemohla odvážit ještě toho, co bylo učiněno, a co přinesl směnečný rakouský řád z roku 1717. Výslovný zákaz suchých směnek nechtěli jistě i ve Vratislavi, neboť i zde jich bylo nepochybně užíváno. To také dotvrzuje první směnečný řád, který byl vydán panovníkem roku 1738,⁸⁶ v tomto případě pro celé Slezsko, a který je v podstatě opakováním vratislavského směnečného řádu z r. 1712, rozšířeným o některá ustanovení, mezi nimi právě o předpis o suchých směnkách. V článku XLIV. §1 se jasně hovoří o kreditní funkci suchých směnek. V § 7 se pro kupce připouští zákonná úroková míra ve výši 8%, pro ostatní osoby pouze ve výši 6%.

Suchá směnka ve Vratislavi zůstávala tak do roku 1738 oficiálně jen mlčky tolerovanou.

⁸⁴ Patent z 10. září 1717 pro Vídeň a Rakousy pod Emží.

⁸⁵ Tyto normy jsou publikovány u J. M. Zimmerla. ZIMMERL, J. M. *Vollständige Sammlung der Wechselgesetze aller Länder und Handelsplätze in Europa*. Vídeň 1809, II. 1. Srv. URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 108.

⁸⁶ Obnovený generální směnečný řád pro Slezsko z 12. srpna 1738.

1.3.5. Aplikace vratislavského směnečného řádu v českých zemích

Platnost vratislavského směnečného práva na celý český stát byla rozšířena na základě císařského patentu z roku 1716. Poté co vratislavská městská rada vydala směnečný řád v roce 1712, usilovala o jeho potvrzení panovníkem. Její úsilí se setkalo s úspěchem na počátku roku 1716, kdy byl ze strany panovníka vratislavský směnečný řád potvrzen. Panovník současně s tím adresoval do Prahy svůj reskript, kterým v podstatě byla zavedena všeobecná platnost vratislavského směnečného řádu pro všechna města českého státu.⁸⁷

Zavedení obecné platnosti vratislavského směnečného řádu nemělo však za následek okamžitou změnu dosavadní praxe na Starém Městě pražském. Důvodem bylo to, že vratislavské řády neobsahovaly ve svých ustanoveních žádný podrobný popis procesního postupu při směnečné exekuci. Ve vratislavských směnečných řádech se setkáváme pouze s tím, že tyto případy měly být vyřizovány „per processum summarium“.⁸⁸ Vratilavský směnečný řád byl tak na Starém Městě pražském přijat z toho důvodu, že jim ve svých ustanoveních poskytoval pravidla o řadě významných úkonů směnečného styku, aniž by bylo pátráno, jak směnečné spory mají být procesně řešeny, neboť způsob jejich řešení byl zde dán již dlouhou a dokonale zakořeněnou praxí, zejména desetipanského soudu.⁸⁹

1.4. Směnečný řád z roku 1763

Směnečným řádem z roku 1763 došlo k zavedení rakouského směnečného práva do českých zemí, neboť jen o pár týdnů dříve byl

⁸⁷ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 120.

⁸⁸ Tamtéž, s. 121.

⁸⁹ K tomu podrobněji viz tamtéž, s. 122-125.

publikován obsahově v podstatě zcela analogický patent pro rakouské země. Již na počátku roku 1750 bylo uvažováno o zavedení slezského směnečného řádu a také navrhováno, aby byla zkoumána možnost případného zavedení dolnorakouského směnečného řádu z roku 1717.⁹⁰

V roce 1753 došlo k pokusu vytvořit speciální komisi, která se tímto měla zabývat. Pravděpodobně se tato komise ani nesešla, neboť v roce 1754 byla jmenována nová komise, jejímž předsedou byl hrabě Hatzfeld. Ze strany této komise byla vyvíjena určitá aktivita, ale ke směnečněprávní kodifikaci nepokročila. Roku 1761 byl ze strany vídeňské vlády zaslán českému konsesu k posouzení návrh na obnovení směnečného řádu pro Dolní Rakousy z roku 1717, který měl být zároveň spojen i s jeho vydáním pro české země. Téhož roku byla jmenována komise, aby tuto záležitost posoudila.⁹¹

Většinu členů této komise tvořili pražští obchodníci a směnárníci, popř. osoby, které k nim měly velmi blízko. Z pražských obchodníků jmenujme obchodníka Sobka nebo Kerna, ze směnárníků Curta, Bradáče a Schuberta. Dále zde byli komerční radové Loscani a Vesterhold či univerzitní profesori Dvořák z Boru a Burgraff, apelační rada hrabě Bubna a zástupce úřadu zemských desk rytíř Turba.⁹²

Nový směnečný řád z roku 1763 sjednotil po stránce právní úpravy směnečného styku české a rakouské země. Po roce 1763 byl zaváděn i do dalších habsburských držav, zejména do Terstu a Haliče. Směnečný řád z roku 1763 představuje obnovení dolnorakouského řádu z roku 1717, neboť změny, které byly provedeny v novém řádu, byly nepatrné a většinou spočívaly ve stylizaci některých ustanovení bez obsahových změn a nevýznamných doplňků.

⁹⁰ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 122-125.

⁹¹ Tamtéž, s. 213.

⁹² Tamtéž.

Směnečný řád z roku 1763 byl rozdělen do dvou částí. První část tvořil vlastní směnečný řád, tj. soubor pravidel o náležitostech směnky a pravidel o užití směnečné formy ve směnečném styku. Druhou část představoval zvláštní soudní řád pro směnečný a merkantilní soud. Soudní řád obsahoval zejména procesní pravidla o jednání před směnečným soudem a směnečné exekuci.

Systematika směnečného řádu je utvořena tak, že přechází od obecného ke zvláštnímu. Byla zde definována směnka, směnečný vztah a vymezeny jednotlivé druhy směnek. Nachází se zde podrobná ustanovení o hlavních směnečných úkonech. Zvláštní pozornost je zde věnována způsobům, jakými je určena splatnost směnky. V závěru se nachází ustanovení, kterými měly být řešeny různorodé situace, ke kterým mohlo dojít během směnečného styku.

Mezi nejdůležitější patřily předpisy o tom, koho ustanovení směnečného řádu zavazují. Tyto normy nejvíce charakterizují povahu směnečného práva a nejvíce je odlišují od zvykových pravidel, kterými se směnečný styk v českých zemích dosud řídil. Závaznost směnečného řádu byla zakotvena velmi jasně. Všichni, kdo vystavili směnku, měli být bez ohledu na své společenské postavení, zaměstnání, hodnost nebo na cokoliv jiného podřízeni ustanovením řádu stejně jako obchodníci a směnárníci. V případě nezaplacení směnky měl každý nést stejné důsledky podle toho, jak o tom na podkladě přísných zásad o urychleném směnečném řízení, exekuci a abstraktním závazku rozhodne zvláštní směnečný soud. Z tohoto obecného pravidla byla však stanovena výjimka a to pro duchovní a vojenské osoby. Z kompetence směnečného soudu byli duchovní vyňati zcela a nebylo proti nim možné vést v žádném případě směnečnou exekuci. Naopak u vojenských osob exekuci pro směnečnou pohledávku bylo možno až na určitá omezení provést. V případě vojenských osob byly považovány osoby, které byly ve skutečné vojenské službě. V žádném případě se nemohlo jednat o personál

vojenských úřadů a kanceláří, i kdyby jinak podléhaly vojenské jurisdikci.⁹³

Směnečný řád byl předpisem, který upravoval rozvinutý distanční směnečný styk. Avšak ve svých ustanoveních měl na zřeteli i místní kreditní směnečný styk, což je patrné zejména z ustanovení o suchých směnkách. Pro české země jeho význam spočíval především v tom, že byl první zákonnou úpravou směnečného styku.

1.4.1. Druhy směnek na základě směnečného řádu z roku 1763, směnečný poměr a pojem směnka

Směnečný řád rozdělil směnky na dvě skupiny: směnky pravé (formální) a nepravé (neformální, neboli suché). Většina ustanovení směnečného řádu se zabývá směnkami pravými.

Řád rozeznával při různých druzích dospělosti směnky zejména směnky s respektními dny a bez respektivních dnů. Respektní dny byly počítány především u směnek vystavených „a uso“ a „a doppio uso“.⁹⁴ Délka respektních dní byla stanovena na tři dny.⁹⁵ Respektní dny neměly být počítány u směnek, které byly vystaveny „a vista“, „a piacere“, „a dato“ a u směnek, u kterých nebyla lhůta, v níž je směnka splatná, vůbec stanovena.⁹⁶

U směnek vystavených „a dato“ měly být výjimečně počítány respektní dny, pokud lhůta jejich splatnosti odpovídala délce doby, kterou byla určena splatnost směnek vystavených „a uso“.⁹⁷ Rovněž směnky, které byly splatné uprostřed měsíce, požívaly výhody respektních dnů,

⁹³ Srv. Čl. VI. směnečného řádu z roku 1763.

⁹⁴ Čl. XVI. směnečného řádu z roku 1763.

⁹⁵ Čl. XIII. a XVI. směnečného řádu z roku 1763.

⁹⁶ Čl. XV. směnečného řádu z roku 1763.

⁹⁷ Čl. XVI. směnečného řádu z roku 1763.

avšak nesmělo být na nich poznamenáno, že má být placeno bez respektních dnů.⁹⁸

Směnečný řád věnoval zvláštní pozornost směnkám tržním. Podrobně zde bylo stanoveno, kdy tyto směnky mají být akceptovány po dobu konání výročního trhu a dokdy mají být zaplaceny. Dle ustanovení řádu nesměly být tržní směnky vystavovány dříve než 14 dní před konáním výročního trhu, na něž byly umístěny. Pokud nebylo domluveno jinak, měla být do této lhůty vydána budoucímu věřiteli směnky k zajištění jeho nároků směnečným dlužníkem prozatímní rekognice o tom, že věřitel dlužníkovi zaplatil směnečnou valutu za směnku, kterou mu dlužník teprve vystaví. Pakliže v určené lhůtě k výměně rekognice za směnku nedošlo, mohla být majiteli rekognice poskytnuta pomoc prostřednictvím sumární směnečné exekuce. Podobný postup byl uplatňován i tehdy, pokud nebyla rekognice vydána věřiteli vůbec. Avšak v tomto případě musel věřitel svůj nárok bezpečně prokázat.⁹⁹

Směnečný poměr a pojem směnky

Směnečný poměr zde byl definován jako peněžní obchod nebo jako výměna peněz či jiné peněžní hodnoty uzavřená za tím účelem, aby bylo možno stejné množství peněz nebo stejnou peněžní hodnotu obdržet ve smluvené měně za určitou dobu na určitém smluveném místě.

Účastníky směnečného vztahu rozdělil řád do dvou skupin – na hlavní a vedlejší osoby směnečného poměru. Do první skupiny patřil:

- A) směnečný věřitel, majitel směnky, též označovaný jako „pán“ směnky
- B) směnečný dlužník, výstavce směnky, trasant

⁹⁸ Čl. XVIII. směnečného řádu z roku 1763.

⁹⁹ Čl. XXXVI. směnečného řádu z roku 1763.

C) trasát, akceptant, nebo také ten, na něhož byla směnka „tažena“

Mezi vedlejší osoby směnečného poměru patřil:

- A) indosant (žirant)
- B) sensál (makléř)
- C) faktor (nebo účetní)

V pojetí směnečného řádu byla směnka v podstatě zlistinění směnečné transakce. Byla definována jako stručný písemný příslib, který vyžadoval určitých náležitostí předepsaných zákonem a jehož obsah byl jinak totožný s obsahem směnečného poměru. Náležitosti byly dle směnečného řádu rozlišovány na podstatné a nepodstatné.

Ze směnky oprávněná osoba mohla své právo převést na další osobu. Dělo se tak rubopisem, který se označoval jako indosament či žiro. Pro přijetí směnky nevadilo, byla-li směnka k přijetí předložena bez rubopisného převodu. Akceptant měl pak při zaplacení směnky povinnost deponovat směnečný peníz u soudu.¹⁰⁰

Počet převodů rubopisem nebyl omezen. Avšak pro převod rubopisem byly směnečným řádem předepsány různorodé náležitosti, kterých bylo třeba k platné indosanci. Pokud některý z předepsaných znaků chyběl, byl indosament podle směnečného řádu posuzován jako prokura. V tomto případě rubopis nepůsobil převod práv ze směnky z indosanta na indosatáře. Z toho důvodu ocitli-li se indosant v konkurzu, náležela směnka do konkurzní podstaty.¹⁰¹

¹⁰⁰ Čl. XXXIV. Směnečného řádu z roku 1763.

¹⁰¹ Čl. XXXII. Směnečného řádu z roku 1763.

1.4.2. Vybrané směnečné úkony podle směnečného řádu z roku 1763

Nejvíc ustanovení ze směnečných úkonů věnují pozornost ve směnečném řádu z roku 1763 směnečnému akceptu a směnečnému protestu. V tomto směru podobnost s výše uvedenými předcházejícími směnečnými řády není náhodná.

1.4.2.1. Směnečný akcept

Dle směnečného řádu byla obligatorně zakotvena písemná forma směnečného akceptu.¹⁰² Směnka měla být k přijetí předkládána v originále. Opis směnky bylo možné předložit, avšak jen tehdy pokud trasát bydlel jinde, než kde mělo být placeno. Pakliže zasílal majitel směnky trasátovi k přijetí opis směnky, byl trasát povinen vedle akceptu na směnce vyznačit i osobu, u které se měl majitel směnky hlásit o zaplacení.¹⁰³

K přijetí měly být směnky zasílány bez zbytečných průtahů. Zejména to platilo u vistasměnek a směnek, jejichž platnost byla určena lhůtou po přijetí. Ty měly být zasílány bezodkladně.¹⁰⁴ Směnky, které byly posílány „a dato“ mohly být zaslány tak, že cirkulovaly ještě přes jiná místa do místa placení. Postačilo, pokud byly předloženy k přijetí až v den splatnosti.¹⁰⁵

Akcept měl být učiněn zásadně bezpodmínečně. Připojení podmínek bylo možné pouze tehdy, pokud k tomu svolil presentant a pokud neprotestoval. Na základě ustanovení směnečného řádu byl povolen i částečný akcept. Avšak pokud proti tomu neprotestoval presentant.¹⁰⁶ U veletržních směnek se přijetí řídilo právem místa, kde měla být směnka

¹⁰² Čl. X. Směnečného řádu z roku 1763.

¹⁰³ Čl. XIX. Směnečného řádu z roku 1763.

¹⁰⁴ Čl. XI. a XXXV. Směnečného řádu z roku 1763.

¹⁰⁵ Čl. XXXV. Směnečného řádu z roku 1763.

¹⁰⁶ Čl. X. Směnečného řádu z roku 1763.

přijata.¹⁰⁷ U vlastních směnek odpadal akcept i presentace k akceptu ve všech případech.¹⁰⁸ Směnečný řád věnoval pozornost také akceptu, který podniká manželka principálova nebo jeho pomocník bez plné moci a akceptu, kdy směnku za svého principála přijímal faktor.¹⁰⁹

Směnečný řád připouštěl také osvobození akceptanta z jeho závazku, které jinak bylo nepřípustné, pokud šlo o rektasměnku, ve které byla pominuta valutová doložka. V tomto případě mohl trasant i po provedeném přijetí přikázat svému důvěrníku, který byl trasátem směnky, aby již směnku, která byla akceptována, nezaplatil. Měl-li být akceptant osvobozen ze svého závazku, musel však trasant dokázat nevyplacení valuty.¹¹⁰

Ustanovení řádu upravovalo, jako předcházející výše uvedené směnečné řády, přijetí pro čest. Upraveno bylo zejména čestné přijetí směnky trasátem a přijetí pro čest třetí osobou, ať se již tak stalo pro čest trasanta nebo některého z indosantů.¹¹¹

1.4.2.2. Směnečný protest

Pokud směnka nebyla přijata nebo přijatá směnka nebyla zaplacená, bylo nutné, aby oprávněná osoba ze směnky protestovala. Směnečný protest měl dle řádu obligatorní notářskou formu.¹¹²

Směnečný řád rozeznával mezi skutečným vyhotovením a zasláním protestu a mezi pouhým prozatímním protokolováním protestu. Toto bylo praktické u směnek, které byly umístěny do místa, kde majitel směnky nebydlel. V takovém případě, pokud nedošla zpráva o provedeném přijetí

¹⁰⁷ Čl. XXXVI. Směnečného řádu z roku 1763.

¹⁰⁸ Čl. III. Směnečného řádu z roku 1763.

¹⁰⁹ Čl. XXVIII. Směnečného řádu z roku 1763.

¹¹⁰ Čl. IX. Směnečného řádu z roku 1763.

¹¹¹ Čl. XXVI. a XXVII. Směnečného řádu z roku 1763.

¹¹² Čl. XII. Směnečného řádu z roku 1763.

první poštou nazpět, měl majitel povinnost dát protokolovat protest a vyčkat do dalšího poštovního termínu.¹¹³

Při protestu pro nepřijetí nebylo dle ustanovení řádu vždy nutné dokonale zmařeného přijetí. Majitel směnky mohl protestovat i v případě, že akceptant připojil k přijetí podmínku. Obdobně nebylo nutné vyčkávat s protestem pro nepřijetí proto, že o to akceptant pro nedostatek avisa či z jiného důvodu požádal.¹¹⁴

Směnky s respektními dny vyžadovaly směnečný protest pro neplacení zásadně ještě během respektních dnů. Majitel směnky, který neprotestoval pro neplacení nebo opominul některou z náležitostí takového protestu, ztrácel postih vůči všem osobám, které se účastnily směnečného vztahu.¹¹⁵

Pokud prošla nezaplacená směnka několika rukama, mohl se majitel směnky rozhodnout následovně:

1. pro protest pro neplacení a uplatňování regresu
2. nebo dodatečné zaplacení směnky:
 - A) akceptantem u směnek cizích
 - B) nebo výstavcem u směnek vlastních

U vlastních směnek bylo nutné protestovat pro neplacení, jakmile se směnka ocitla v rukou třetí osoby.¹¹⁶

Pokud došla směnka nazpět s protestem, byl povinen ten, kdo směnku vystavil, za ni zaplatit do 24 hodin. Stejnou povinnost měl i indosant protestované směnky. Avšak pokud byl nazpět zaslán výstavci nebo indosantovi pouze protest a směnku si zatím ponechal majitel u sebe, nebo stále ještě trvala naděje, že směnka bude přijata, měl

¹¹³ Čl. XIX. Směnečného řádu z roku 1763.

¹¹⁴ Čl. X. a XI. Směnečného řádu z roku 1763.

¹¹⁵ Čl. XIV. a XXIII. Směnečného řádu z roku 1763.

¹¹⁶ Čl. III. Směnečného řádu z roku 1763.

výstavce směnky nebo indosant povinnost deponovat směnečný obnos spolu se všemi náklady u směnečného soudu nebo poskytnout směnečnému věřiteli přiměřenou jistotu.¹¹⁷

K vykonání postihu pro neplacení se mohlo užít i tzv. návratné směnky. Podle směnečného řádu měla být návratná směnka vydávána pouze z místa, kde mělo být placeno z původní směnky, do místa, kde původní směnka byla vystavena. Pokud nebylo jinak dojednáno, měla být návratná směnka zaslána na postižníka přímo. V ustanoveních směnečného řádu byly o návratné směnce přesně vymezeny všechny složky regresního nároku, který byl uplatňován prostřednictvím návratné směnky.¹¹⁸

1.4.3. **Problematika suchých směnek**

Vývoj pojmu suché směnky a vlastní směnky řadíme k nejdůležitějším složkám směnečného vývoje v tehdejší Evropě. Hlavní linií tohoto vývoje je proces vzájemného splývání pojmu suché a vlastní směnky, přičemž jednotlivá zákonná ustanovení směnečného styku během 18. století od této základní linie odchylovala nebo se jí přibližovala.

Rozdíl mezi suchou a formální směnkou závisel ještě na počátku 18. století na ideovém bohatství staršího feudalismu. Podstatou tohoto rozdílu bylo rozlišení mezi otevřeně kreditním využitím směnky a užíváním směnky v distančním styku, který dovoloval zdůraznit i jiné ekonomické funkce směnečného vztahu, čímž bylo vyhovováno zákazu o braní úroků.¹¹⁹

Když v průběhu 18. století definitivně přestávalo působit učení o zákazu braní úroku, se vlastní směnky stávaly směnkami suchými. Toto se i odrazilo výrazně v českých kodifikačních pokusech, kde pojem suché

¹¹⁷ Čl. XX. Směnečného řádu z roku 1763.

¹¹⁸ Čl. XXI. a XXII. Směnečného řádu z roku 1763.

¹¹⁹ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 222.

a vlastní směňky zřejmě splýval. Vývoj vzájemného splývání suché a vlastní směňky byl zcela dovršen přibližně během první poloviny 19. století.

Z výše uvedeného je zajímavé stanovisko rakousko-českého směnečného řádu z roku 1763 v otázce suchých směnek. V tomto bodě vychází řád z rozlišení směňky formální a neformální, přičemž v rámci skupiny formálních směnek odlišuje přesně od sebe směňky cizí a směňky vlastní.¹²⁰ Směnečný řád tedy neztotožňoval směňku vlastní a směňku suchou.

Skupina neformálních směnek byla rovněž ohraničena. Z ustanovení směnečného řádu vyplývalo, že neformální směňka mohla být neformální směňkou v dvojím slova smyslu. Za neformální směňky byly pokládány takové směňky, ve kterých nedocházelo ke směně jedné peněžní sumy za druhou. Pokud měly zákonem předepsané náležitosti směnečné formy, byly posuzovány stejně jako formální směňky. Mezi neformální směňky řadil směnečný řád i směňky, u kterých bylo místo vystavení směňky stejné s místem její splatnosti.¹²¹

Z nepříliš jasného textu ustanovení směnečného řádu nevyplývalo však přitom jednoznačně, zda i u suchých směnek bylo počítáno s tím, že v nich nebudou směňovány peníze za peníze, nýbrž za jinou peněžní hodnotu, zejména za zboží. Tímto vlastně byl zatemněn pojem suché směňky. Avšak nejdůležitější znak suché směňky, tj. místo vystavení a splatnost směňky, byl zcela zachován a zdůrazněn. Původem této nejasnosti byla určitě skutečnost, že suché směňky se velmi používaly pro pohledávky za zboží odebrané na úvěr.¹²²

¹²⁰ Čl. III. Směnečného řádu z roku 1763.

¹²¹ Čl. II. Směnečného řádu z roku 1763.

¹²² Srv. URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 223.

Z dalšího kontextu ustanovení směnečného řádu vyplývalo však jasně, že za suché směnky byly považovány i takové směnky, jejichž valuta byla určena v penězích, tedy v nichž dle dikce zákona byly směnovány peníze za peníze a u kterých místo vystavení i placení bylo stejné.¹²³ Podle V. Urfuse „je tedy možno určité rozpaky a kolísání, pokud jde o obsah pojmu suché směnky, považovat spíše za detailní zajímavost či legislativní nedůslednost než za ustanovení zásadního významu“.

Směnečný řád ve svých ustanoveních o suchých směnkách vycházel zejména z toho, že suché směnky se prý značně rozšířily v Německu, a že získávají i na značné oblibě v habsburských zemích. Z tohoto důvodu odkazoval suché směnky do kompetence směnečného soudu a rozšiřoval i pro pohledávky z nich platnost pravidel o urychleném směnečném řízení a exekuci. Tyto procesní výhody měly po suché směnky platit jen za uskutečnění dalších předpokladů:

1. směnečný poměr byl za suché směnky buď uzavřen mezi obchodníky,
2. nebo suchá směnka byla alespoň vystavena obchodníkem, i když druhá osoba směnečného vztahu obchodníkem nebyla
3. nebo byla-li suchá směnka přijata obchodníkem ve prospěch jiného obchodníka, třebaže ten, kdo jí vystavil, obchodníkem nebyl.

Pokud nebyl některý z výše uvedených předpokladů splněn, byla suchá směnka považována pouze za dlužní úpis nebo za pohledávku doložitelnou obchodní knihou a nemohla užívat žádných procesních směnečných výhod. Proto pokud suchá směnka nebyla vystavena směnárníkem nebo obchodníkem, bylo nutné dle směnečného řádu neplatícího dlužníka žalovat u normálního soudu, i když by osoba, v jejíž

¹²³ Čl. LIII. Směnečného řádu z roku 1763.

prospěch byla směnka vystavena, byla obchodníkem. Na základě této suché směnky bylo možné též vést pouze normální exekuci.¹²⁴

Podrobil-li se výstavce suché směnky, který nebyl obchodníkem, výslovně pravomoci směnečného soudu, nastala jiná situace. Poté podle ustanovení směnečného řádu byl směnečný soud pro něho skutečně příslušný a dobrovolně se podrobivší směnečný dlužník byl povinen před směnečným soudem odpovídat na žalobu věřitele, ovšem jedině ve sporu na podkladě této směnky.¹²⁵

U suchých směnek, které vystavila osoba – neobchodník, se indosament posuzoval jen jako pouhá cese. Muselo však jít o směnku, která byla vystavena proti hotovým penězům. Dle V. Urfuse na tom, zda se výstavce směnky – neobchodník, podrobil pravomoci směnečného soudu, nebo ne, patrně nezáleželo. Avšak podrobit se dobrovolně pravomoci směnečného soudu nebylo možné v žádném případě, pokud šlo o suché směnky, vystavené proti zboží nebo jiným hodnotám. Jediná výjimka byla povolena pro řemeslníky, pokud šlo o materiál nebo zboží, které potřebovali pro svůj provoz.¹²⁶

1.4.4. Směnečné nároky v konkurzním řízení podle směnečného řádu z roku 1763

Zvláštní a důležitou skupinu předpisů tvořila ustanovení směnečného řádu o směnečných nárocích v konkurzním řízení. Tato ustanovení preferovala přednost směnečných pohledávek před všemi ostatními nároky v konkurzním řízení. Toto privilegované postavení se dle směnečného řádu odůvodňovalo tím, že směnečný styk je prospěšný

¹²⁴ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 224.

¹²⁵ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 224.

¹²⁶ Tamtéž.

veřejnému blahu a je třeba po vzoru cizích zemí poskytnout směnečnému styku řadu výhod.¹²⁷

Směnečné pohledávky měly mít zásadně přednost v konkurzním řízení před všemi ostatními pohledávkami z dlužních úpisů. Při uspokojování byly v pořadí hned po věcně zajištěných pohledávkách a po pohledávkách, jejichž věřitelům prospívalo zvláštní osobní privilegium.¹²⁸

Směnečný věřitel, mající u sebe zboží nebo jiné efekty svého neplatícího dlužníka, na kterého byl uvalen konkurz, měl právo vrátit do konkurzní podstaty jen saldo vzniklé odečtením směnečné pohledávky. Obdobně tomu bylo v případě, pokud dal věřitel na sebe před vyhlášením konkurzu převést jiné majetkové hodnoty.¹²⁹

Také majitel protestované směnky, kterému byla dána k pojištění jeho směnečného nároku zástava, byl ve výhodnějším postavení než ostatní zástavní věřitelé. Zejména nebylo možné, aby zastavenou věc postihli ostatní věřitelé zástavce, leč by se tak stalo jen do výše toho, co by zbylo po uspokojení směnečné pohledávky zástavního věřitele. Zástavního věřitele nebylo možné přinutit žádným prostředkem, aby zástavu vydal, aniž došel uspokojení. Dále měl právo zástavu k uspokojení své směnečné pohledávky i soudně prodat. Do konkurzní podstaty byl zástavní věřitel povinen vrátit opět jen tolik, kolik činil přebytek.¹³⁰

Tyto výše uvedené výhody, které sloužily pravým směnkám, nebyly připuštěny pro suché směnky. Výjimka byla stanovena pouze suché směnky, které byly vystaveny ze stran obchodníků na zemské privilegované továrny či na jiné řemeslné nebo manufakturní výrobce některých výrobních odvětví. Ty měly být posuzovány v konkurzním řízení

¹²⁷ Čl. XLVI. Směnečného řádu z roku 1763.

¹²⁸ Čl. XLVI. Směnečného řádu z roku 1763.

¹²⁹ Čl. XLIII. Směnečného řádu z roku 1763.

¹³⁰ Čl. XLV. Směnečného řádu z roku 1763.

stejně jako směnky pravé za předpokladu, že se tak stalo rok před konkurzem. Obdobné výhody požívaly suché směnky neobchodníků, pokud byly vystaveny v posledním roce před dospělostí.¹³¹

1.4.5. Obchodní společnosti ve světle směnečného řádu

Ve směnečném řádu z roku 1763 nacházíme i ustanovení týkající se obchodních společností. Ustanovení věnované obchodním společnostem začíná předpisem o povinné protokolaci firmy každé obchodní společnosti v rejstříku, který vedl obchodní a směnečný soud. Vedle firmy měla být protokolována i jména všech společníků.¹³²

Směnečný řád rozeznává dva typy obchodních společností – veřejná a komanditní.

Veřejná společnost měla pro směnečné právo význam zejména v tom, že směnky, které vystavil jeden ze společníků svým jménem, mohly být posuzovány jako směnky vystavené jménem společnosti, tzn., že pro závazky, které z nich plynuly, bylo možné nastupovat přímo na společnost. V případě komanditní společnosti, spočíval její význam pro směnečné právo v tom, že směnky mohl každý společník vystavovat bez účinků pro společnost svým jménem. Z takto vystavených směnek nebylo možné nastupovat na společnost, leda by směnkou bylo kryto takové jednání, které by prospívalo společnému užitku a zájmu celé společnosti.

Ve svých ustanoveních směnečný řád se zmiňuje o obchodních společnicích i o tichých společnicích.¹³³ Ze směnky vystavené společností mohl její majitel nastupovat buď na všechny společníky dohromady, či na každého zvlášť nebo na jednoho za všechny. Pokud dal věřitel souhlas, mohl dlužník, na kterého bylo nastupováno, užít výhody tzv. beneficia

¹³¹ Čl. XLVI. Směnečného řádu z roku 1763.

¹³² Čl. VIII. Směnečného řádu z roku 1763.

¹³³ V tomto smyslu zde odkazoval na Konkurzní řád rakouský z roku 1734.

divisionis. V tomto případě bylo pak možné, aby věřiteli poskytli plnění všichni společníci podle kvót, které na ně vypadaly.

1.4.6. Směnky na základě patentů z roku 1766 a 1768

Již v šedesátých letech dochází k rozsáhlé zákonné úpravě, která měla zahrnout všechny úvěrové vztahy, a měly být uspořádány některé otázky finančního hospodářství státu. V patentu z 1. května 1766, představující nástroj této úpravy, byly dotčeny i směnky. Patent především stanovil novou zákonnou úrokovou míru ve výši 4%, která zároveň měla platit i v případě směnek. Ze směnek, pro které tato právní norma měla být závazná, byly jmenovány suché směnky, které dlužník vystavoval sám na sebe. Pokud by některá z takto kvalifikovaných směnek přesáhla výši smluvených úroků zákonnou hranici, neměla být pohledávka z ní vymáhána podle pravidel urychlené směnečné exekuce. Výjimka byla povolena ve prospěch tzv. merkantilních směnek. Avšak zákon pojem merkantilní směnky nijak blíže nevysvětloval a ani nevymezil.

Tato nejasná formulace pak vedla k tomu, že zákon byl novelizován na základě patentu z 10. září 1768. Zde byl pojem merkantilní směnky vyložen velmi široce. Zejména zde bylo stanoveno, že všechny suché směnky, bez ohledu na to zda jsou uzavřené mezi obchodníky nebo pouze mezi pouhými soukromníky, nemají požívat výhod merkantilních směnek, byly-li hypotekárně zajištěny a byl-li v nich smluven vyšší úrok, než činila hranice 4% určená zákonem.¹³⁴

Vlastní pojem merkantilní směnky byl vymezen tak, že zásadní podmínkou k tomu, aby nějakou směnku bylo možno za směnku tohoto druhu považovat, byla skutečnost, mezi kým byl směnečný vztah uzavřen. Za merkantilní směnku se považovala jen taková směnka, kde směnečný poměr byl uzavřen mezi obchodníky, resp. mezi osobami, které jim byly

¹³⁴ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 229.

postaveny na roveň, tj. majiteli továren a manufaktur, řemeslníky a židy. V případě těchto směnek bylo povoleno zvýšení 4% zákonné úrokové míry na 6%. Dalšími výhodami používaly tyto směnky, pokud byla i třetí osoba ve směnečném poměru, pokud se ho účastnila, tj. zejména akceptant směnky, který byl rovněž obchodníkem.¹³⁵

Všeobecnou podmínkou k tomu, aby určitou směnku, která splňovala všechny tyto náležitosti, bylo možno považovat opravdu za merkantilní směnku, bylo dále to, že nesměla být hypotekárně zajištěna. Směnky, které byly vydány kupcem, kde ve směnečném poměru se účastnily i osoby nekupecké, byla povolena zákonná úroková míra 5%. V tomto případě se jednalo o jakýsi méně privilegovaný stupeň merkantilních směnek.¹³⁶

1.5. Směnečný řád z roku 1850

Jelikož právní úpravy směnečného práva byly značně roztržité, zejména v Německu a Rakousku, tato situace vedla k stále častějšímu volání po jejich sjednocení. Nelze se divit, neboť ještě než došlo k přijetí směnečného řádu č. 51/1850 ř. z. platil v rakouských dědičných zemích, Haliči a Sedmihradsku směnečný řád z roku 1763, v Dalmácii, v jižním Tyrolsku a v Krakovsku francouzský směnečný řád, v Uhersku a Chorvatsko-slavonském království uherský směnečný řád z roku 1839/40, v Solnohradsku bavorský směnečný řád a v německých státech a městech přes šedesát různých směnečných řádů.¹³⁷

Roku 1846 na zasedání států celní jednoty dochází k přijetí usnesení o sestavení nového jednotného směnečného řádu. V následujícím roce se

¹³⁵ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959. s. 229.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ KOLDÍNSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 4.

sešla v Lipsku komise, kterou tvořilo třicet odborníků z oblasti obchodu a práva. Tato komise vypracovala návrh směnečného řádu o 300 člancích. Na tuto osnovu navázala v roce 1846 další osnova o 100 člancích, roku 1847 třetí a čtvrtá osnova. S uveřejněním poslední osnovy byla roku 1847 svolána do Lipska konference zástupců všech vlád německých spolkových států včetně Rakouska. Porady této konference probíhaly ve dnech od 20. října do 9. prosince 1847, kdy byla osnova návrhu směnečného řádu, čítající 100 článků, přijata.¹³⁸

Tento směnečný řád byl přijat během roku 1849 a 1850 téměř ve všech německých zemích a vyhlášen jako zemský zákon, zákony z 5. června 1869 a 16. dubna 1871 pro celé Německo, zákonem z 19. června 1872 pro Elsasko a Lotrinsko jako říšský zákon.

V Rakousku byl vyhlášen jako říšský zákon císařským patentem dne 25. ledna 1850, č. 51 jako nový všeobecný směnečný řád pro celé Rakousko-Uhersko. Roku 1860 byl v Uhersku císařským diplomem jako veškeré rakouské zákonodárství tak i rakouský směnečný řád zrušen a v platnost byl uveden starý uherský směnečný řád z roku 1840. Od 1. ledna 1877 nabyl pak platnosti ve všech zemích koruny uherské nový uherský směnečný řád z 5. června 1876, který obsahoval 119 článků, až na nepatrné výjimky lze ho srovnat s všeobecným německým směnečným řádem.¹³⁹

Nejvyšším rozhodnutím ze 17. dubna 1883 začal platit od 1. listopadu 1883 směnečný řád z roku 1850 též v Bosně a Hercegovině.

V našich zemích směnečný řád zůstal v platnosti až do pádu monarchie a byl recepční normou č. 11/1918 Sb. z. a n. převzat do právního řádu Československa.

¹³⁸ KOLDÍNSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 4.

¹³⁹ Tamtéž, s. 5.

1.5.1. *Prameny rakouského směnečného práva od vydání směnečného řádu z roku 1850*

Hlavním pramenem směnečného práva se tak stal směnečný řád č. 51/1850 ř. z., který nabyl platnosti dnem 1. května 1850. Jím byly všechny starší směnečné řády a předpisy, které se vtažovaly na směnečná jednání zrušeny. Výjimkou byl pouze dvorský dekret z 13. července 1789, č. 1033, který zůstal platný. Tento dekret stanovoval, že ten komu směnka byla dána do zástavy, má v čas dospělosti směnky právo od příjemce žádat zaplacení, a z vybraných peněz má požadovat to co přes jeho pohledávku přebývá, vrátit majiteli směnky.¹⁴⁰

Jako podpůrný pramen směnečného řádu byl Všeobecný občanský zákoník z roku 1811, a nařízení a dodatky později k zákoníku vydané, dále analogie tohoto zákoníku a jeho dodatků.¹⁴¹

1.5.2. *Úvodní patent ke všeobecnému směnečnému řádu z roku 1850*

Úvodní patent k směnečnému řádu z roku 1850 se skládal ze sedmi článků.

V článku prvním se hovoří, že směnečný řád pro rakouské císařství nabude platnosti ve všech korunních zemích dne 1. května 1850. Podle článku druhého směnečný řád začal platit dnem v článku prvním uvedeným v těch korunních zemích, ve kterých platil Všeobecný občanský zákoník rakouský z roku 1811.

Třetí článek stanovil, že směnky, jejichž platnost je ustanovena na tuzemské trhy nebo veletrhy, nesměla být předložena k přijetí před začátkem trhu a pokud trval trh osm dní nebo déle, před jeho druhou

¹⁴⁰ KOLDÍNSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 5.

¹⁴¹ Viz Čl. 7 vyhlášovacího patentu k Všeobecnému občanskému zákoníku.

polovinou. Podle článku čtvrtého takové směňky byly splatné, trval-li trh nebo veletrh jeden den.

V pátém článku bylo řečeno, že počínaje dnem 1. května 1850, pozbývají platnost v těch korunních zemích, v nichž platil Všeobecný občanský zákoník, dosavadní směnečné řády a směnečné zákony. Jmenovitě vyjmenovány zde jsou směnečné řády a směnečné zákony z 10. září 1717, 1. října 1773, 22. července 1775 a 17. října 1797. Dále tržní statuty Boceňské z 13. ledna 1787 a 23. března 1792, jakož i osmý titul první knihy Codice di commercio, pokud se tyto zákony na směnečná jednání, jich účinky a následky vztahovaly.

V článku šestém je stanoveno, že pro Čechy vydaný patent z 14. května 1772 o ztrátě směnečného práva vtělením a záznamem směňky, se tímto zrušuje. V posledním sedmém článku bylo řečeno, že rovněž pozbývá tímto dnem v těch korunních zemích, v nichž platilo uherské směnečné právo z roku 1840 „v prvním dílu XV. uherského zák. čl. z roku 1840 uvedené směnečné právo a na tento díl se vztahující ustanovení VI. uherského zák. čl. z roku 1844 platnosti, s vyjmutím v §§ 39, 40, 54, 55, 56, 57, 97, 109, 112, 135 a 193 až 200 prvního dílu XV. zák. čl. z roku 1840 a §§ 2 a 28 VI. zák. čl. z roku 1844 uvedených předpisů, jež tímto výslovně v platnosti se ponechávají“.

1.5.3. Vlastní juristický rozbor vybraných ustanovení směnečného řádu z roku 1850

Směnečný řád se sestává ze 100 článků. Proto juristický rozbor se zaměří pouze na ty nejvýznamnější.

1.5.3.1. Právní způsobilost ke směnkám

Směnečnou způsobilostí se rozuměla osobní způsobilost být subjektem práv a povinností, které vyplývaly ze směnečných právních jednání. Rozeznávala se aktivní a pasivní směnečná způsobilost. Aktivně způsobilý ke směnce byl každý, kdo mohl nabývat majetkových práv. Pasivně způsobilý byl ten, kdo se mohl zavázat smlouvami ke směnkám.¹⁴²

Pasivně nezpůsobilí byli ti, kdo neměli obecně právní způsobilost k právním jednáním. Za pasivně nezpůsobilé osoby byli považováni:

- 1) nezletilci, tj. osoby, které nenabývali plnoletosti 24 let s výjimkou osob, které byly výslovně nebo mlčky prohlášeny za svéprávné. Dále se jednalo o plnoleté osoby, nad kterými však byla soudem prodloužena otcovská nebo poručnická moc.
- 2) Osoby, které byly prohlášeny za šílené, blbé nebo marnotratné.
- 3) Osoby hluchoněmé, kterým však byl po dokonání věku 24 let přidělen opatrovník.¹⁴³

Na základě císařského nařízení z roku 1852 byli za nezpůsobilé ke směnkám považováni aktivní důstojníci, tak do penze daní důstojníci, jakož i mužstvo branného stavu.¹⁴⁴

1.5.3.2. Směnky a jejich náležitosti podle směnečného řádu

Směnečný řád rozeznával dva druhy směnek – směnky vydané a směnky vlastní. Vydané směnky byly takové směnky, ve kterých vydatel (trassant) směnečníkovi (trassátovi) nařizoval zaplacení směnky. Vlastní směnky, byly takové směnky, ve kterých sám přímo zaplacení sliboval.

¹⁴² Čl. 1 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁴³ Naproti tomu slepci byli ke směnkám způsobilí, pokud byla zachována forma notářského zápisu. Toto se týkalo též sběhů, řeholníků a kridatářů. Tyto osoby směnečný zákon neprohlášoval za nezpůsobilé, neboť dle občanského zákoníku způsobilými byly, neboť pouze jejich dispoziční právo bylo omezeno.

¹⁴⁴ Císařské nařízení č. 138/1852 ř. z.

Vydané směnky

Za podstatné náležitosti vydané směnky bylo stanoveno:¹⁴⁵

1. že ve směnce musí být uvedeno pojmenování, že je to směnka. Bylo jedno, ve kterém jazyku byla směnka vystavena. Pouze vydaná směnka v hebrejské řeči byla neplatnou, byl-li pouze podpis psán v hebrejské řeči nebo hebrejským písmem.¹⁴⁶
2. Udání peněžité sumy, která se má platit. Pokud byla peněžitá sumaa označená písmem a číslicí, v případě rozdílností platila suma, která byla vyznačena písemně. Pokud směnka zněla na zaplacení v zástavních listech, v poukázkách české hypoteční banky, nebyla platná.¹⁴⁷
3. Pojmenování osoby nebo firmy (tzv. remittenta), které nebo na její řád se má platit směnka. V tomto případě stačilo, pokud směnka byla vystavena na příjmení. Nebylo třeba vystavovat i na jméno křestní. Též se nevyžadovalo udání stavu nebo bydliště remittenta.
4. Udání času, kdy se má směnka platit.
5. Podpis vydavatele (trasanta) jménem nebo svou firmou. Vydavatelů ve směnce mohlo být podepsáno víc. Směnečný řád požadoval vlastnoruční podpis vydavatele a stanovoval, že podpis má být na konci listiny. Podpis na straně, nebo napříč směnkou nebo v kontextu směnky nepostačoval.¹⁴⁸ Podpis, který byl nahrazen vytisknutím jména razítkem, neplatil. Ustanovení směnečného řádu nevyžadovalo, aby vydatel celou směnku vlastnoručně napsal, stačil podpis příjmení. Též nebylo zapotřebí udání stavu nebo bydliště. V případě podepisování firem odkazoval směnečný řád na ustanovení obchodního zákoníku. Pokud byl vydatel slepý, požadovalo se notářské sepsání. Pokud došlo k přeškrtnutí podpisu vydatele, avšak tak,

¹⁴⁵ Čl. 4 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁴⁶ Srv. rozhodnutí Nejvyššího soudu z 24. srpna 1876, č. 3544.

¹⁴⁷ Srv. rozhodnutí Nejvyššího soudu z 23. června 1868, č. 5018.

¹⁴⁸ Srv. např. rozhodnutí z 29. října 1863, P. 294.

že byl podpis zcela čitelný – směnka neplatila, pokud se tak stalo úmyslně a osobou k tomu oprávněnou. Pokud se tak stalo pouhou náhodou, nebo osobou k tomu neoprávněnou – směnka byla považována za platnou.

6. Další podstatnou náležitostí směnky bylo udání místa, dne, měsíce a roku kde a kdy byla směnka vydána. Náležitosti směnky se řídily dle místa vydání.
7. Pojmenování osoby nebo firmy (tj. trasáta, směnečníka), která má směnku zaplatit. Pro jméno trasáta bylo určeno na směnce levé místo pod obsahem směnky a dělo se obyčejně ve formě adresy. Zapotřebí bylo jen udání jeho příjmení, křestní jméno, stav nebo bydliště se nevyžadovalo. Pokud bylo na směnce uvedeno křestní jméno směnečníka, a toto křestní jméno bylo chybné, nedávalo příčinu k pochybnosti o totožnosti osoby. Opět pokud šlo o firmu, odkazoval směnečný řád na ustanovení obchodního zákoníku.
8. Udání platebního místa. Pokud ve směnce nebylo udáno zvláštní platební místo, bylo pokládáno místo uvedené u jména nebo firmy směnečníka za platební místo a zároveň za směnečnickovo bydliště, a to i tehdy, kdyby směnečník v tomto místě skutečně nebydlel. Význam to měl ten, že se směnka prezentovala v místě uvedeném ve směnce vedle jména směnečníka, a i když tam nebydlel rovněž se se na toto místo řídila notifikace.¹⁴⁹ Pokud vydavatel směnky nechtěl, aby byla směnka splatná v místě, které bylo uvedeno při jménu směnečníka, musel na směnce udat zvláštní platební místo. Pokud bylo udáno více platebních míst, směnku to nečinilo neplatnou.

Pokud směnka neměla veškeré výše naznačené náležitosti, byla neplatná.¹⁵⁰ Vedle náležitostí, které předepisoval čl. 4 směnečného řádu,

¹⁴⁹ Srv. KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 23.

¹⁵⁰ Čl. 7 směnečného řádu z roku 1850.

mohla směnka obsahovat i jiné dodatky, které na platnost či neplatnost směnky neměly žádný vliv. Mezi tyto dodatky patřilo:¹⁵¹

- a) označení, že směnka se má platit na řád. Avšak i bez tohoto označení mohl být směnka indosována.
- b) Kolkování, jehož taktéž nebylo k platnosti směnky zapotřebí. Kolkové povinnosti se vyhovělo tím, že se buď užilo úředně kolkovaných blanketů, nebo se na rub směnky přilepil kolek, který se však ještě před prvním podpisem na směnku musel dát překolkovat finančním úřadem.¹⁵²
- c) Stvrzení valuty – udání v čem valuta záleží. Např. valutu obdržel, valuta uhrazena, valuta ve zboží, valuta v saldu, valuta v účtech apod. Taktéž i v tomto případě nešlo o podstatnou náležitost směnky.
- d) Udání zdali směnečník má směnku přijmout nebo platit dle návěští nebo bez návěští. Dodatek „dle návěští“ znamenal, že směnečník pokud neobdržel od vydatele návěští zvláštní, že na něho směnku vydal, nesměl směnku akceptovat a platit. Dodatek „bez návěští“ znamenal, že směnečník nemusel čekat na žádné návěští.
- e) Uvedení na čí účet se má směnka vyplatit. Pokud měl směnečník zaplatit na účet vydatele, pravilo se „ dejte do mých účtů“ nebo „ na účet“ či „položte do účtu dle návěští“.

Koldinský je toho názoru, že směnka mohla obsahovat vedle výše uvedených dodatků ještě jiné dodatky, a zároveň k tomu dodává „ neboť superfiua non nocent...“. Poukazuje dále na to, že však Nejvyšší soud zaujal opačné stanovisko, kdy ve svém rozhodnutí konstatoval,¹⁵³ že směnečná listina, která v kontextu nebo dodatku obsahuje prohlášení, které neplyne ze směnečné podstaty, není platnou směnkou, především, že směnka, která obsahuje v kontextu nebo dodatku zřízení hypotéky je

¹⁵¹ Vycházím z KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 29-31.

¹⁵² Viz zákon č. 26/1876 ř. z.

¹⁵³ Srv. rozhodnutí Nejvyššího soudu z 29. prosince 1874, č. 12232 čís. 91 knih. jud. či rozhodnutí téhož soudu z 1. dubna 1875, č. 3228 G. H. 1875, Nro. 40.

neplatná. Směnka na základě tohoto rozhodnutí byla vždy neplatnou ať se zřízení hypotéky dělo v kontextu směnky, nebo po straně nebo na zadní straně směnky, nebo dokonce v listině ke směnce připojené a byť i majitel směnky toto prohlášení vyškrtl.

Vlastní směnky

Podstatnými náležitostmi vlastní směny byly:¹⁵⁴

1. Do obsahu směnky muselo být přijato poznamenání, že je to směnka, a pokud byla směnka vystavena v cizí řeči, výraz cizí řeči, který by tomuto poznamenání odpovídal.
2. Udání peněžité sumy, která se má platit.
3. Pojmenování osoby nebo firmy, které nebo na jejíž řád vydatel chce zaplatit.
4. Udání času, kdy se má směnka zaplatit.
5. Podpis vydatele jménem nebo svou firmou.
6. Udání místa, dne, měsíce a roku, kde a kdy směnka byla vydána.

Místo vydání platilo pro vlastní směnku, pokud nebylo udáno zvláštní platební místo, za místo platební a zároveň za bydliště vydatele.¹⁵⁵

Porovnáme-li tedy náležitosti vlastní směnky s náležitostmi směnky vydané, dojdeme k závěru, že jediný rozdíl je, že při směnkách vlastních máme o jednu náležitost méně. Odpadá nám zde sedmá náležitost vydané směnky, tj. udání jména resp. firmy směnečníka, ježto při směnkách vlastních vydatel směnky je přímým plátcem.

Při směnkách vlastních může být platební čas rovněž jen tak ustanoven, jako tomu bylo při směnkách vydaných. Pokud nebylo ve směnce zvláštní platební místo udáno, pokládalo se místo vydání také za

¹⁵⁴ Čl. 96 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁵⁵ Čl. 97 směnečného řádu z roku 1850.

místo platební a to i tehdy, bylo-li ve směnce udáno jiné místo než místo vydání směnky co bydliště vydavatele.¹⁵⁶

Shodná ustanovení směnečného řádu pro oba druhy směnek

Podle směnečného řádu pro vlastní směnky platila také ustanovení pro směnky vydané. Jednalo se o tato ustanovení:¹⁵⁷

1. Čl. 5 a 7 o formě směnky;
2. Čl. 9 – 17 o indosaci;
3. Čl. 19 a 20 o předložení směnek na dobu po viděné, které zněly s modifikací, že se směnka vydateli musí předložit;
4. Čl. 29 o postihu zjišťovacím s modifikací, že tento má místo v případě nejistoty vydatele;
5. Čl. 30-40 o placení a právu k depozici splatného směnečného obnosu s modifikací, že tak vydatel může učinit;
6. Čl. 41 a 42, jakož čl. 45-55 o postihu pro nezaplacení proti indosovatelům;
7. Čl. 62 – 65 o čestném přijetí;
8. Čl. 70 – 72 o přepisech;
9. Čl. 73 – 76 o ztracených nebo zmařených a falešných směnkách s modifikací, že v případě čl. 73 zaplacení se musí stát vydavatelem;
10. Čl. 78 – 96 o všeobecných zásadách směnečného promlčení, promlčení postižných nároků proti indosovatelům, o žalobním právu směnečného věřitele, cizozemských směnečných zákonech, o protestu, místu a času pro předložení a o jiných při směnečných obchodech přicházejících jednáních, jakož i o nedostatečných podpisech.

¹⁵⁶ KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 138.

¹⁵⁷ Srv. čl. 98 směnečného řádu z roku 1850.

Rozdílná ustanovení směnečného řádu pro oba druhy směnek

Jelikož čl. 6 nebyl uveden v čl. 98, tj. do ustanovení hovořícího jaké předpisy jsou společné pro oba druhy směnek, nesměly být z tohoto důvodu směnky vlastní vydány na vlastní řád. Čl. 8 byl vynechán proto, jelikož při vlastních směnkách nemohl stávati směnečného závazku vydatele směnky k přijetí směnky. Z téhož důvodu jsou v čl. 98 vynechány i čl. 18, 21-28, neboť o prezentaci k přijetí nelze hovořit. Čl. 43 a 44 rovněž nejsou na vlastní směnky aplikovány, neboť je nahrazuje čl. 99 směnečného řádu. Taktéž odpadly čl. 56 až 61, neboť u vlastních směnek nepřichází v úvahu čestného přijetí. Dále odpadly též čl. 66-69, neboť při vlastních směnkách není zapotřebí duplikátů. Čl. 77 je pro vlastní směnky nahrazen čl. 100 směnečného řádu.¹⁵⁸

1.5.3.3. Vybrané směnečné úkony podle směnečného řádu z roku 1850

1.5.3.3.1. Problematika indosace

Indosaci je věnována pozornost ve čl. 9 až 17 směnečného řádu. Dle čl. 9 mohl remitent převést indosací směnku na jiného. Indosace se rozlišovala na úplnou či neúplnou. Úplná indosace byla taková, která obsahovala prohlášení, že které obsahovalo převedení práv ze směnky, indosační formulí, dále jméno indosatáře a podpis indosovatele.¹⁵⁹ Neúplná byla indosace v tom případě, pokud nebylo ve směnce uvedeno jméno indosatáře. Teprve však převodem vlastnictví ke směnce se převáděla práva ze směnky. Jelikož jen převodem vlastnictví ke směnce se převáděla práva ze směnky, následovalo z toho, že indosatář nevstupoval do obligačního práva svého předchůdce, nýbrž nabýval právo ze směnky původním způsobem.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Srv. KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 139.

¹⁵⁹ „Zaplaťte za mne panu Janu Linovi. Josef Strnad.“

¹⁶⁰ K tomu podrobněji KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 33- 36.

Indosací přecházela veškerá práva ze směnky na indosatára, zejména také právo, směnku dále indosovat. Také na vydatele, trasáta, příjemce anebo některého z dřívějších indosantů mohl být směnka platně indosována, a který ji opět dále mohl indosovat.¹⁶¹ Indosovatelnost byla tak přirozenou vlastností každé směnky a bylo tudíž možné každou směnku indosovat.

Článek 10 směnečného řádu nerozlišoval, zda je směnka splatná či nikoliv, tudíž dle směnečného práva nemohla nastat konsolidace. Mohla by nastat pouze v jediném případě, a to kdyby byla pro nezaplacení protestována,¹⁶² a na akceptanta nebo vydatele vlastní směnky indosována, neboť zde indosance měla jen účinek cesse.

Indosace musela být napsána na směnku, přepis směnky nebo na alonž,¹⁶³ jiný způsob indosace byl neplatný.¹⁶⁴ Směnečný řád znal i blanco indosaci. Blanco indosace obsahovala buď jen podpis indosanta, nebo vedle podpisu indosanta ještě indosační formulí, v níž však nebylo udáno jméno indosatáře.¹⁶⁵ Co do účinku se blanco indosace rovnala indosaci úplné. Pouze vlastník směnky byl oprávněn blanco indosace vyplnit.¹⁶⁶ Držitel směnky blanco indosované mohl směnku dále převést další indosací nebo úplnou indosací či pouhým odevzdáním směnky, kdy nepřipojil své jméno jako indosant. Pokud majitel převedl směnku pouhým odevzdáním, aniž by na směnku jako indosant připojil své jméno, nabyl směnečný nástupce jen práva předchůdce, který byl na směnce napsán.¹⁶⁷

¹⁶¹ Čl. 10 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁶² Čl. 16 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁶³ Alonž – list spojený s touto směnkou nebo přepisem.

¹⁶⁴ Čl. 11 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁶⁵ Čl. 12 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁶⁶ Čl. 13 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁶⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 23. srpna 1866, P. 436.

1.5.3.3.2. Směnečný akcept

Směnečný akcept neboli přijetí směnky se muselo stát písemně na směnce. Ústní přijetí nemělo směnečných účinků. Kopie směnky se neakceptovala, neboť kopie nebyla směnkou, neměla podpis vydavatele. Pouhý podpis směnečníka na přední stránce směnky se pokládal za neomezené přijetí. Akcept jednou učiněný nešlo odvolat.¹⁶⁸

Majitel směnky musel strpět omezené přijetí jen ohledně směnečné sumy. Ohledně nepřijaté částky mohl protestovat. Jiným omezením jako bylo např. připojení jiného platebního času, jiného platebního místa, nebo připojení nějaké podmínky se majitel směnky podrobovat nemusel. Za omezené přijetí se nepovažovalo, pokud směnečník jmenoval při přijetí při směnce, která nabyla umístěná, osobu, která bydlela v platebním místě a která tam za směnku měla zaplatit.¹⁶⁹

Přijetím směnky se směnečník směnečným způsobem zavázal zaplatit přijatou sumu v době splatnosti. Zaplacením směnky směnečníkem bylo směnečné jednání ukončeno.¹⁷⁰ Pokud bylo ve směnce udáno platební místo rozdílné od bydliště směnečníka, měl směnečník, pokud ze směnky nebylo patrné kým se zaplacení v platebním místě má stát, na směnce při přijetí toto poznamenat. Pokud se tak nestalo, mělo se za to, že směnečník sám chce zaplatit v platebním místě.¹⁷¹

Pokud směnka nebyla přijata, směnečný řád rozeznával dvojí postih. Postih o zjištění směnky nedospělé¹⁷² a postih o zaplacení směnky dospělé.¹⁷³ V případě zajišťovacího postihu šlo, pokud směnka nebyla vůbec přijata, nebo jen s omezením nebo jenom na menší částku. A dále

¹⁶⁸ Čl. 21 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁶⁹ Čl. 22 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁷⁰ Čl. 23 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁷¹ Čl. 24 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁷² Čl. 25-29 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁷³ Čl. 29 a 98 směnečného řádu z roku 1850.

byla-li sice směnka přijata, avšak příjemce, nebo vydavatel vlastní směnky se stal nejistým.

Tím, že směnka nebyla vůbec přijata, nebo jen s omezením, nebo jen na menší část odpadal směnečný závazek hlavního ve směnce naznačeného dlužníka, směnečníka, a nastalo nebezpečí, že směnka v době splatnosti zaplacená nebude. Proto směnečný řád v tomto případě dával majiteli směnky oprávnění žádat od svých předchůdců jistotu k tomuto cíli, že směnka i s útratami bude v čas dospělosti zaplacená. Avšak dříve musela být směnka předložena k přijetí a směnečník přijetí vůbec odepřel, nebo přijal jenom s omezením nebo na menší částku. Tyto dvě výše naznačené okolnosti se musely osvědčit protestem.

Pokud byla na směnce pro případ nepřijetí směnečníkem označena podpůrná adresa znějící na platební místo nebo udáno čestné přijmutí, musela se směnka těmto k čestnému přijetí předložit a teprve když i tyto osoby nepřijaly, mohlo se žádat na základě protestu za zajištění.¹⁷⁴

1.5.3.3.3. Směnečný protest

Směnečný řád znal následující směnečné protesty: protest pro nepřijetí, protest zjišťovací, protest pro nezaplacení a protest pro nevydání duplikátu. Každý směnečný protest musel být sepsán notářem nebo soudcem. Přítomnosti svědků nebo zapisovatelů se nevyžadovalo.¹⁷⁵

Podle směnečného řádu směnečný protest musel obsahovat povinné náležitosti. Pokud by protest neobsahoval veškeré náležitosti uvedené v ustanovení směnečného řádu, směnečné právo by pominulo, navzdory

¹⁷⁴ Čl. 56 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁷⁵ Čl. 87 směnečného řádu z roku 1850.

tomu, že směnka byla platná. Směnečný protest musel obsahovat tyto náležitosti:¹⁷⁶

1. Doslovný opis směnky nebo kopii a všech na ní se nalézajících indosací a poznámek
2. Jméno a firmu osob, pro které a proti nimž se směnečný protest činí
3. Žádost, která se vznáší na osobu, proti které se protest činí, její odpověď nebo poznámku, že žádnou odpověď neposkytla, nebo že jí nebylo možné zastihnout
4. Udání místa, jakožto i dne, měsíce a roku kdy došlo k vyzvání, nebo byl o něm učiněn pokus
5. V případě čestného přijetí nebo čestného zaplacení zmínku, kým, pro koho a jak se nabízí a poskytuje
6. Podpis notáře nebo soudce, který protest sepsal, s připojením úřední pečeti

Protesty pro neplacení mohly být učiněny v Praze v den splatnosti směnky teprve od jedné hodiny odpoledne do pěti hodin večer a v druhých dvou dnech po dnu splatnosti od devíti hodin ráno až do pěti hodin večer, v jiné době mohl být protest učiněn pouze se svolením protestáta, což se muselo zjistit v protestu.¹⁷⁷

1.5.3.3.4. Čestné přijetí a čestné zaplacení

Čestné přijetí

Čestným přijetím se rozumělo převzetí osobou cizí, nebo k tomu již ve směnce nebo jejím opisu zplnomocněnou postižní povinností postižníka takové směnky, jejíž přijetí směnečník odepřel, nebo jejíž příjemce nebo vydatel vlastní směnky stal se nejistým.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Čl. 88 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁷⁷ Ministerské nařízení č. 153/1853 ř. z. z 30. července 1853.

¹⁷⁸ Čl. 56 směnečného řádu z roku 1850.

Čestné přijetí předpokládalo tzv. nuznou směnku, tj. aby směnka nebyla přijata nebo aby její příjemce nebo vydatel vlastní směnky stal se nejistým a tohoto důvodu byl učiněn protest. Čestné přijetí nahrazovalo kauci, kterou by předchůdci byli povinni složit. Účelem čestného přijetí bylo odvrácení nebo zkrácení postihu k zjištění, neboť čestným přijetím, které nahrazovalo kauci, pozbýval majitel směnky a jeho nástupci postih ke zjištění. Pro čest mohl přijmout každý, kdo byl pasivně směnečně způsobilý.¹⁷⁹

Honorovat mohli zejména:

1. Podpůrná adresa

Jak vydatel, tak i každý indosovatel mohl pro případ nepřijetí směnky, nebo nejistoty příjemce nebo vydatele vlastní směnky, udat napřed ve směnce vedle adresy směnečníka také adresu takové osoby, která v tom případě má honorovat.

2. Směnečník, který obecně přijetí odmítl.

Pokud by směnečník přijal prostě, neměl právo se již víc na nikom jiném směnečně hojit. Jako česný příjemce se mohl hojit na honorátovi a jeho předchůdcích. Jako prostý příjemce by byl směnečník zavázán bez výjimky všem majitelům směnky. Jako čestný příjemce pouze výjimečně honorářovým nástupcům a to jen tehdy, pokud nezaplatil některý bližší intervenient (čestný příjemce). Prostému příjemci nebylo zapotřebí prezentovat směnku. Čestnému příjemci, pokud se nepředložila směnka nejdéle do druhého všedního dne po dni dospělosti směnky, pomíjel jeho závazek. Závazek prostého příjemce se promlčoval ve lhůtě tří let. Závazek čestného příjemce se promlčoval ve lhůtě tří, šesti a osmnácti měsících.

3. Indosovatel ve prospěch některého svého předchůdce, neboť k nim nestál ještě v žádném závazku.

¹⁷⁹ KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 89. K dále uvedenému textu o čestném přijetí a čestném zaplacení viz KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 89-95.

4. Majitel směnky.

5. Cizí osoby.

Pro čest nemohl přijmout:

- Vydatel směnky, jelikož i bez čestného přijetí ručil za prosté přijetí trasátem
- Dřívější indosant ve prospěch svého nástupce, jelikož jemu i bez toho směnečně vázne
- Nemohlo se přijmout vyjma čl. 29 směnečného řádu pro čest prostého příjemce, jelikož podmínkou čestného přijetí byla právě ta okolnost, že směnka nebyla přijatá
- Pro čest směnečníka, jelikož ten nebyl v žádném směnečném závazku, z téhož důvodu pro čest majitele směnky

Čestný příjemce nenastupoval však na místo honoráta, nýbrž byl jakýmsi spolu rukojmím, který přijímal jeho postižní povinnost. Čestným přijetím sliboval honorant nástupcům honoráta zaplacení nikoliv bezpodmínečně, nýbrž jen pod to podmínkou, že by ze strany směnečníka nebylo zaplaceno. Čestné přijetí se mohl stát nejen na směnce, ale i na opisu směnky. Pokud bylo ve směnce nebo opisu uvedeno více podpůrných adres, měla přednost ta adresa, která přijímala pro čest dřívějšího předchůdce. Tedy přijetí pro čest vydatele měla největší přednost, neboť jeho placením se osvobodilo nejvíce nástupců.

Čestné přijetí osobou, která na směnce nebyla jmenována jako podpůrná adresa, nemusel majitel směnky připustit.¹⁸⁰ Pro majitele směnky a pro nástupce honoráta čestné přijetí znamenalo ztrátu zajišťovacího postihu, neboť čestné přijetí jim mělo vynahradit kauci, kterou mohli požadovat. Z tohoto důvodu byla pro ně osoba čestného příjemce velmi důležitou osobou, a pokud nebyla již udána ve směnce, pak nebyl majitel směnky povinen se spokojit s čestným přijetím cizí

¹⁸⁰ Čl. 57 směnečného řádu z roku 1850.

osoby. Pokud se nabízelo majiteli směnky více takovýchto cizích podpůrných adres, měl majitel směnky právo volby.

Čestný příjemce musel proti nahrazení útrat si dát vydat protest pro nepřijetí a v dodatku k tomu podotknout čestné přijetí. Také musel honoráta (poctěného) zpravit se zasláním protestu o této intervenci a tuto zprávu s protestem během dvou dnů po dnu, kdy byl učiněn protest, podat na poštovní úřad.¹⁸¹ Pokud čestný příjemce opomenul ve svém přijetí podotknout, pro čí čest přijímá, pak se za poctěného pokládal vydatel.¹⁸² Tedy pokud někdo chtěl přijmout pro čest vydatele, nemusel toto výslovně uvádět. Přijetím byl čestný příjemce směnečně zavázán všem nástupcům poctěného. Tento závazek pominul, pokud se čestnému příjemci nepředložila směnka k zaplacení nejdéle druhého všedního dne po dnu dospělosti směnky.¹⁸³

Pakliže byla směnka od podpůrné adresy nebo některého jiné intervenující osoby přijata pro čest, ztrácel majitel a nástupci poctěného (honoráta) postih k zjištění.¹⁸⁴ Čestný příjemce neručil poctěnému – honorátovi, nýbrž pouze jeho nástupcům. Čestným přijetím ztrácel majitel směnky zjišťovací postih, jakož i všichni nástupci poctěného, neboť účelem čestného přijetí bylo právě odvrácení tohoto postihu.

Zjišťovací postih nepříslušel také honorantovi. Nepříslušel mu proti poctěnému, jelikož jen proto pro jeho čest přijal, aby tomuto postihu zabránil. Nepříslušel mu proti předchůdcům poctěného, neboť k těmto nebyl honorant v žádném poměru a tudíž nebyl oprávněn k postihu.

Oproti výše uvedenému byl vzdor čestnému přijetí oprávněn poctěný a předchůdci poctěného k postihu zjišťovacímu. Poctěný (honorát), proti

¹⁸¹ Čl. 58 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁸² Čl. 59 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁸³ Čl. 60 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁸⁴ Čl. 61 směnečného řádu z roku 1850.

svým předchůdcům na podkladě protestu pro nepřijetí jemu čestným prohlášením zasláno dle ustanovení § 58. Předchůdci poctěného (honoráta) oproti svým předchůdcům. Tedy jen oproti předchůdcům poctěného mohl být vykonán zjišťovací postih, oproti tomu čestný příjemce byl zavázán pouze nástupcům poctěného.

Čestné zaplacení

Problematiku čestného zaplacení nacházíme pod §§ 62-65. Ustanovení §§ 62-65 týkající se čestného zaplacení platily jak u směnek vydaných, tak u směnek vlastních.¹⁸⁵

Pokud se nalézaly na směnce nebo jejím opisu, která nebyla směnečnickem zaplacená, podpůrné adresy nebo čestné přijetí, které zněly na platební místo, měl majitel směnky povinnost nejdéle druhého všedního dne po dni dospělosti směnky předložit k zaplacení všem podpůrným adresám a čestnému příjemci. Pokud by toho opomenul, ztrácel postih proti adresantu nebo honorátu i jeho nástupcům.¹⁸⁶

Čestné zaplacení směnky představovalo zaplacení směnky za některého postižníka, kterou nezaplatil ani trasát nebo vydatel vlastní směnky nebo některý indosovatel na základě postižného závazku. Účelem čestného zaplacení bylo zkrácení postihu pro neplacení, neboť čestným zaplacením se osvobozovali nástupcové poctěného.¹⁸⁷ Podmínkou čestného zaplacení bylo, aby směnečník nebo vydatel vlastní směnky nezaplatil a aby pro nezaplacení směnky byl učiněn protest.

Jak bylo výše uvedeno, čestné zaplacení mohlo být učiněno podpůrnou adresou, čestným příjemcem nebo třetí osobou. V případě podpůrné adresy nebo čestného příjemce bylo-li obecné placení

¹⁸⁵ Srv. čl. 98 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁸⁶ Čl. 62 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁸⁷ K tomu srv. též čl. 41 a 63 směnečného řádu z roku 1850.

odmítnuto, a na směnce nebo jejím opisu se nalézala podpůrná adresa nebo čestné přijetí, které zněly na platební místo, zde byl majitel směnky povinen předložit směnku k zaplacení všem podpůrným adresám a pokud byl na směnce uveden i čestný příjemce též i jemu.

Směnka se musela předložit nejdéle do druhého všedního dne po dni dospělosti směnky.¹⁸⁸ Výsledek předložení se musel promítnout v protestu, který byl sepsán pro nezaplacení nebo v dodatku. Pokud majitel směnky opominul tuto svou povinnost, nebo nepřijmul čestné zaplacení, ztrácel tímto postižní právo na adresanta nebo honoráta, to znamená toho, kdo udal podpůrnou adresu, a na jeho nástupce.

Čestné přijetí se mohlo stát i ze strany třetí osoby. Majitel směnky v tomto případě nebyl oprávněn nabízené jemu zaplacení třetí osobou odmítnout.¹⁸⁹ Zde je patrný rozdíl mezi čestným přijetím a čestným zaplacením. Čestné přijetí majitel směnky mohl zamítnout. To mělo důvod v tom, že čestné přijetí mu mělo nahradit jistotu, kterou by jinak mohl požadovat, a tudíž osoba čestného příjemce měla pro něho velkou důležitost. Při čestném zaplacení bylo majiteli směnky lhostejné, kdo mu zaplatil. Avšak pokud majitel směnky čestné zaplacení od třetí osoby nepřijal, ztrácel postih proti honorátovým nástupcům. Neztrácel však postih proti honoratovi samotnému.

Směnka a protest pro nezaplacení proti náhradě útrat musela být vydána čestnému plátcí. Ten vstupoval čestným zaplacením do práv majitele směnky proti poctěnému, jeho předchůdcům a příjemci.¹⁹⁰ V případě čestného zaplacení po zažalování směnky opravňovalo čestného plátce v pokračování exekuce proti dlužníku. Čestný plátce byl k tomu

¹⁸⁸ Viz čl. 41 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁸⁹ Viz § 1422 Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811.

¹⁹⁰ Čl. 63 směnečného řádu z roku 1850.

legitimován již předložením směnky a protestu, aniž bylo nutné, aby o zaplacení podal důkazy.¹⁹¹

Pakliže e nabízelo více osob k čestnému zaplacení, náležela přednost té osobě, jejímž zaplacením se osvobodilo nejvíce směnečných zavázaných.¹⁹² Čestné zaplacení mohlo nabídnout více osob buď za jednu osobu nebo za více osob. V případě, kdy nabízelo více osob čestné zaplacení za jednu osobu, měl majitel směnky úplnou volnost, od které čestné zaplacení přijme. Nabízelo se více osob k čestnému zaplacení avšak každý pro čest jiného, bylo v zájmu platících, aby ze směnky a protestu vypátrali toho zástupce, který chce pro čest toho platit, jehož zaplacením by bylo nejvíce směnečně zavázaných osvobozeno.

Pokud nedošlo na zaplacení čestného příjemce, měl právo za své zásluhy, které si získal o úvěr směnky, žádat od platícího provizi ve výši 1/3 procenta.¹⁹³

1.5.3.4. Směnky ztracené, zmařené a falešné

Směnky ztracené a zmařené

Vlastník zmařené nebo ztracené směnky musel podat tzv. amortizační žádost, kde byla směnka podrobně popsána, u toho obchodního soudu, v jehož obvodu byla směnka splatná. K této žádosti vydal soud edikt, který se uveřejnil třikrát v novinách, a jímž se majitel směnky vyzval, aby ji předložil soudu ve lhůtě 45 dnů, jinak by ji soud prohlásil za neplatnou.¹⁹⁴

Tato lhůta se počítala, byla-li směnka k placení dospělá nebo zněla-li na viděnou, prvním dnem po uveřejnění ediktu v novinách. Pokud nebyla směnka ještě splatná, dnem po její dospělosti. Pokud nikdo nepředložil

¹⁹¹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu z 12. května 1857, P. 97.

¹⁹² Čl. 64 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁹³ Čl. 65 směnečného řádu z roku 1850. Pokud však došlo na zaplacení čestného příjemce, nepříslušela mu provize podle čl. 65, nýbrž pouze provize čl. 50, 52 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁹⁴ Čl. 73 směnečného řádu z roku 1850.

během amortizační lhůty dotčenou směnku, musel vlastník podat k soudu novou žádost za prohlášení umoření směnky. Držitel umořené směnky neměl pak z ní žádné oprávnění, i přesto že jí nabyl v dobré víře.¹⁹⁵

Na podkladě amortizačního dekretu mohl amortizant žádat při směnce vydané na příjemci, při směnce na vydateli vlastní směnky, zaplacení. Avšak pouze na těchto uvedených přímých dlužnících. Žádat o zaplacení nemohl na směnečníkovi, na indosavatelech nebo čestném příjemci, neboť na svých předchůdcích bez směnky nemohl amortizant vykonat postih. Žádat zaplacení od čestného příjemce nešlo z toho důvodu, neboť ten byl jednak pouze zástupcem postižníka, jednak by mu musela být dána možnost, aby se zase on mohl hojit na poctěném, jeho předchůdcích a příjemci.¹⁹⁶ Ti však bez vydání směnky neměli povinnost platit.

Pokud byla směnka ztracena, nebo zničena dříve než byla od směnečníka přijata, mohla se ztráta nahradit vystavením duplikátu. V případě ztracení směnky před její splatností nešlo na základě umoření směnky, a byť by amortizační řízení i před splatností směnky již probíhalo, žádat zaplacení na příjemci.¹⁹⁷

V případě, že se majitel směnky přihlásil před uplynutím ediktní lhůty, zastavil soud amortizační řízení a odkázal amortizanta tuto věc řešit právní cestou.¹⁹⁸ V tom případě musel bývalý amortizant podat na držitele žalobu na uznání žalobcova vlastnictví ke směnce.

¹⁹⁵ KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 103.

¹⁹⁶ Dle čl. 63 směnečného řádu z roku 1850.

¹⁹⁷ Srv. rozhodnutí z 22. července 1857, č. 7155.

¹⁹⁸ Čl. 74 směnečného řádu z roku 1850.

Směnky falešné

Přestože by podpis vydatel směnky byl falešný nebo padělán, přesto udržel pravý akcept a pravou indosaci směnečného účinku.¹⁹⁹ Pokud se na směnce potkaly platné pravé podpisy s podpisy falešnými, každý pravý podpis směnečně zavazoval toho, kdo podepsal. Falešný podpis nevyvolal žádný směnečný účinek.²⁰⁰ Pokud byl podpis na směnce falešný, musela být včas podána námitka. Pokud nabyl platební rozkaz právní moci, nešlo již k námitce přihlížet a to i přes to že padělání podpisu bylo prokázáno trestním soudem.²⁰¹

Totéž co platilo o směnkách s falešnými podpisy, platilo též pro směnky, v nichž se nacházely podpisy osob neexistujících, smyšlených. Jednalo se o tzv. sklepní směnky, při kterých vydatel mohl, avšak nemusel mít podvodný úmysl. Věcný příklad k této problematice uvádí A. Koldinský:²⁰² „Vydatel sklepní směnky, aby si jejím prodejem opatřil, zhotoví například sám směnku, v níž udá obyčejné míst vydání velmi vzdálené, vydá ji na svůj vlastní řád, podepíše někoho na směnku jako příjemce, umístí směnku a jmenuje sám sebe umístěncem. Prodejem takovéto směnky opatří si zhotovitel směnky peníze, a když směnka se v čas splatnosti zhotoviteli této směnky předloží, směnku zaplatí. Tímto způsobem si vypomohl zhotovitel sklepní směnky z okamžité finanční tísně, aniž by kdo o tom věděl.“

Podstata těchto směnek náležela také v tom, že více osob navzájem na sebe vydávalo směnky bez reálných obchodů, pouze z té příčiny, aby si navzájem na dělané směnky opatřily peníze. Na těchto směnkách byly podpisy pravé. Opět uvedeme příklad A. Koldinského:²⁰³ „Obchodníci A, B, C a D jsou ve velkých finančních nesnázích. Kdyby některý z nich vydal

¹⁹⁹ Čl. 75 směnečného řádu z roku 1850.

²⁰⁰ Čl. 76 směnečného řádu z roku 1850.

²⁰¹ Viz rozhodnutí z 3. listopadu 1868, K. 79 a rozhodnutí z 15. března 1871, K. 174.

²⁰² KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 106. I když cituji Koldinského a text je dán do uvozovek, nejde o doslovnou citaci s ohledem na starší pravopis českého jazyka a srozumitelnost textu.

²⁰³ Tamtéž s. 106-107.

směnku, nenajde kupce. Spojí se proto více potřebných a vydají navzájem na sebe směnky, aniž by byl jeden druhému co dlužen. Tak vydá např. A směnku, v níž je B jako remitent uveden, kterou C akceptuje a na níž B v některé bance si opatří peníze. Podruhé zase B vydá na A směnku a učiní C remittentem, který opět v jiné bance prodá směnku. Tak si vypomáhají A, B, C a D atd. navzájem, prodávají takovéto směnky, pokud možno, vždy v jiné bance, aby toto dělání směnek nevyšlo najevo.“

1.5.3.5. Promlčení směnky

Směnečný nárok se promlčel ve třech letech ode dne dospělosti směnky.²⁰⁴ Postižné nároky majitele na vydatele a ostatní předchůdce se promlčely následovně:²⁰⁵

- Ve třech měsících, pokud byla směnka splatná v Evropě, s výjimkou Islandu, Faerských ostrovů
 - V šesti měsících, pokud byla směnka splatná v pobřežních státech Asie a Afriky, podél Středoziemního moře a Černého moře nebo k tomu náležejících ostrovech těchto moří
 - V osmnácti měsících, pokud byla směnka splatná v některé jiné mimoevropské zemi, nebo na Islandu nebo Faerských ostrovech
- Promlčení začalo běžet proti majiteli dnem učiněného protestu.

Postižené nároky indosovatele proti vydateli a ostatním předchůdcům se promlčovaly následovně:²⁰⁶

- Ve třech měsících pokud bydlel postihatel v Evropě, s výjimkou Islandu a faerských ostrovů
- V šesti měsících pokud postihatel bydlel v přímořských zemích Asie a Afriky, podél Středoziemního a Černého moře anebo k tomu náležejících ostrovech těchto moří

²⁰⁴ Čl. 77 směnečného řádu z roku 1850.

²⁰⁵ Čl. 78 směnečného řádu z roku 1850.

²⁰⁶ Čl. 79 směnečného řádu z roku 1850.

- V osmnácti měsících, bydlel-li postihatel v některé jiné mimoevropské zemi, nebo Islandu či Faerských ostrovech.

Proti indosavateli běžela lhůta, zaplatil-li dříve než na něho byla podána žaloba, ode dne zaplacení. Avšak ve všech ostatních případech ode dne dodané jemu žaloby nebo ode dne ediktální citace.

Směnečné promlčení znamenalo pozbytí směnečného práva následkem nevykonání jeho obsahu v době stanovené zákonem. Při stanovování promlčecích lhůt rozeznával směnečný řád z roku 1850 tři druhy práv:²⁰⁷ 1. Přímé právo na příjemce nebo vydatele směnky, 2. Postihací právo posledního majitele směnky a za 3. Postihací právo postižníka.

1. Přímé směnečné právo na příjemce a vydatele vlastní směnky se promlčelo ve třech letech počínaje ode dne dospělosti směnky. Den dospělosti směnky se nepočítal do této lhůty. Stejně se promlčovalo směnečné právo ve třech letech na toho, kdo k akceptu trasáta spolupodepsal své jméno beze všeho dodatku.²⁰⁸ Pokud byla doručena žalovanému směneční žaloba posledního dne tříleté promlčecí lhůty, nedošlo k promlčení, a to i když by byl v těchto třech letech přestupný rok.²⁰⁹
2. Postižní právo posledního majitele směnky na předchůdce se promlčovalo ve 3, 6, 18 měsících dle rozdílu platebního místa. Promlčecí lhůta začala běžet proti majiteli ode dne, kdy byl učiněn protest. Den učinění protestu se nepočítal. Teprve ode dne učiněného protestu byl majitel směnky s to vykonat postih o zaplacení. Pokud byl protest prominut,²¹⁰ začala promlčecí lhůta

²⁰⁷ Ohledně této problematiky vycházím z KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 108-110.

²⁰⁸ Viz rozhodnutí soudu z 16. června 1876, G. Z. 35.

²⁰⁹ Viz rozhodnutí soudu z 17. listopadu 1858, č. 11879.

²¹⁰ K tomu srv. čl. 42 směnečného řádu z roku 1850.

běžet ode dne, kdy by protest musel být nejpozději učiněn, tedy od uplynutí protestní lhůty.

3. Postihací právo postižníka, který vyplatil směnku postihem, nebo vyplatit měl na jeho předchůdce, se promlčovalo ve 3, 6, 18 měsících podle různosti bydliště postihatele. Lhůta proti postihatelům začala běžet následovně: Zaplatil-li postižník dříve, než mu byla dodána žaloba ode dne zaplacení. Zaplatil-li, obdržel postižník směnku, protest a na jejich základě mohl proti jeho předchůdcům vykonat postih.

V ostatních případech ode dne dodané mu žaloby, nebo ediktální citace, neboť v tomto případě mohl žalovaný postižník zaplatit a na svých předchůdcích se hojit. Nebo mohl alespoň počaté promlčení přerušit ohlášením sporu svým předchůdcům.

Na čestného příjemce se promlčovalo směnečné právo ve stejných lhůtách, jako tomu bylo v případě promlčení postižního práva na vydatele a ostatní předchůdce, tedy ve 3, 6, 18 měsících a to počínaje ode dne kdy proti němu byl učiněn protest. Na směnečného rukojmího se promlčovalo právo ve stejných lhůtách, ve kterých se promlčovalo na ty, za něž on ručil, a promlčení počínalo tím dnem, kterým počínalo proti těm, za které on ručil.²¹¹ Právo postihatele na složenou jistotu se promlčovalo během jednoho roku.²¹²

Pro počítání měsíců platilo ustanovení čl. 32 a 34 směnečného řádu. Podle článku 32 nastala splatnost u směnek, které byly splatné uplynutím určité lhůty po vidění nebo po vydání. Pokud byla lhůta určena dle dní, nastala splatnost směnky posledního dne lhůty. Při počítání lhůty se nezapočítával den „kterého směnka po vydání splatná vydána, aneb po vidění splatná ku přijmutí předložena byla“.²¹³

²¹¹ Čili dle §§ 77, 78 nebo 79 směnečného řádu z roku 1850.

²¹² Viz čl. 28 směnečného řádu z roku 1850.

²¹³ §1 čl. 32 směnečného řádu z roku 1850.

Byla-li lhůta dle „této dnů, měsíců, aneb dle jiného více měsíců obsahujícího období (rok, půl roku, čtvrt roku) určená, toho dne platebního této dne, platebního měsíce, který svým pojmenováním, aneb číslem dne vydání, aneb předložením odpovídá; chybí-li tento den v platebním měsíci, nastává platnost posledního dne platebního měsíce“.²¹⁴

Výraz „půl měsíce“ jak je v článku 32 uveden, se rovnal období 15 dní. Pokud zněla tedy směnka na jeden nebo více celých měsíců a na půl měsíce, bylo třeba těchto patnáct dní připočítat.

Dle článku 34 pokud byla směnka splatná v tuzemsku po vydání vydána v zemi, ve které se starého stylu počítalo a nebylo při tom podotknuto, že směnka dle nového stylu je datována, nebo je datována dle obou těchto stylů, dnem splatnosti byl den kalendáře nového stylu, který odpovídal onomu dni vydání dle starého stylu.

Toto ustanovení či tento článek byl ve směnečném řádu zakotven z toho důvodu, že při vydání směnečného řádu roku 1850 platil a užíval se ještě v některých zemích, zejména na východě jako bylo např. Rusko, Řecko, Srbsko či Bulharsko Juliánský kalendář – odtud pojmenování „starý styl“, který se lišil od nového Řehořského kalendáře – „nový styl“ o 12 dní.

Pokud byla směnka vydána v zemi, kde platil ještě Juliánský kalendář a splatná ale byla v zemi, kde platil Řehořský kalendář, nebo byla-li datována dle obou kalendářů, splatnost směnky se určila tak, že se datum vydání podle starého kalendáře přeměnilo připočtením 12 dní na datum nového kalendáře. Např. směnka v Moskvě dne 1. ledna 1888

²¹⁴ §2 čl. 32 směnečného řádu z roku 1850.

vydána 14. dní a dato v Praze splatná, není 15. ledna 1888, nýbrž 1+12+14 = 27. ledna 1888 splatná.²¹⁵

Byla-li směneční pohledávka přiřknuta rozsudkem nebo platebním rozkazem, který vešel v právní moc, došlo k promlčení až ve třiceti letech.

1.5.3.6. Přerušování běhu promlčení

Promlčení podle ustanovení směnečného řádu se přerušovalo pouze dodáním žaloby a jen proti tomu, na něhož byla podána žaloba.²¹⁶ Pouze v těchto dvou případech se přerušil běh promlčení, avšak nikoliv v ostatních případech dle všeobecného občanského zákoníku stanovených,²¹⁷ zejména se nepřerušilo promlčení uznáním pravosti dluhu, vzdáním se, podáním žaloby. Také dobrovolná prolongace směnky neměla vliv na promlčení. Promlčení tak počínalo od původní ve směnce naznačené splatnosti směnky.²¹⁸

Stejný účinek, jako doručení směnečné žaloby, ohledně přerušování běhu promlčení mělo ohlášení směnečné pohledávky směnečným věřitelem u konkurzní podstaty směnečného dlužníka, pokud byl na jmění příjemce, nebo směnečného postižníka vyhlášen konkurz.

Postižník, na kterého byla podána žaloba, mohl přerušit promlčení svého práva na předchůdce ohlášením sporu. Přerušování působilo pouze na tu osobu, na kterou byla podána žaloba, resp. které byl ohlášen spor. Pakliže si chtěl postihatel uchovat postižné právo na všechny postižníky, musel žalovat všechny, resp. všem oznámit spor.

²¹⁵ KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 66.

²¹⁶ Čl. 80 směnečného řádu z roku 1850.

²¹⁷ Viz § 1497.

²¹⁸ K tomu podrobněji KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 112.

O tom, kdy přerušené promlčení opět začalo běžet, se směnečný řád nezmiňoval. Z tohoto důvodu zde platily všeobecné právní principy:²¹⁹

1. Bylo-li o směnečné žalobě řádně ve sporu pokračováno, a byl-li o ní vynesena rozsudek, běžela nová promlčecí lhůta ode dne, kdy rozsudek nabyl právní moci a obnášela třicet let.
2. Nebylo-li o žalobě ve sporu řádně pokračováno, počínala nová promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy naposledy byl předsevzat nějaký procesní úkon.
3. Byla-li lhůta promlčení přerušena oznámením sporu, počínala běžet promlčecí lhůta proti oznamovateli pře ode dne, kdy proti němu v dotčeném sporu nabyl právní moci vyneseny rozsudek.

V obou posledních výše uvedených případech lhůta nového promlčení se rovnala lhůtě dřívějšího směnečného promlčení. K dokonání nového promlčení stačilo uplynutí lhůty, které bylo dříve k promlčení zapotřebí.

Dodání žaloby přerušovalo promlčení a k přerušování promlčení nebylo zapotřebí pokračovat ve sporu, avšak přerušování mělo jen ten účinek, že promlčení muselo opět znovu začít. Nepokračovalo-li se ve sporu, počalo běžet promlčení od posledního procesního úkonu a dokonávalo se v téže lhůtě, jaké bylo zapotřebí k dřívějšímu promlčení, neboť pro promlčení od běžícího přerušování, nebyla jiná lhůta předepsána, než která dříve platila.

²¹⁹ Vycházím z KOLDINSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887, s. 112-113.

2. Směnečné a merkantilní soudy

2.1. Návrhy a vyjádření ke zřízení směnečného soudu

S pokusem zřídit zvláštní soudní instanci, která by rozhodovala o sporech vyplývajících z obchodního styku a užívání směnek se setkáváme již v polovině 17. století. Z počátku se zde objevovaly návrhy, které se týkaly pouze zřízení směnečného soudu, avšak později byla zde jasně patrná tendence nejen zřídit směnečný soud, ale objevovaly se zároveň požadavky na kodifikaci směnečných pravidel a zejména jejich závaznost pro všechny společenské třídy tehdejší společnosti. V tomto smyslu se začal měnit i obsah požadavku zřídit směnečný soud tak, že přibližně od počátku 18. století v něm začínají být zdůrazňovány složky jasně namířené proti šlechtě.²²⁰

V případě zřízení směnečného soudu je třeba brát situaci v Čechách okolo poloviny 17. století. V této době se začaly objevovat první návrhy, jejichž snahou bylo vytvořit z Prahy opravdové mezinárodní obchodní centrum. Faktem bylo, že Praha v této době vůbec nedosahovala takové úrovně jako jiná obchodní střediska, a nijak zde nebylo postaráno o to, aby zde mohly být rychle a pružně vyřizovány pře obchodníků, kteří sem přicházeli ze zahraničí.²²¹

Městské soudy v Praze soudily na základě domácího městského práva, které bylo zakotveno na základě Koldínova zákoníku. Aplikace jakýchkoli obyčejů a zvyklostí, které byly běžné v obchodě nejpokročilejších měst, kde zasahovaly staré italské vlivy, či se vytvořila vlastní domácí praxe, byla pražským městským soudům naprosto cizí. Pražské městské soudnictví nebylo v námi popisované době nakloněno

²²⁰ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 146.

²²¹ Tamtéž.

k cizím obchodníkům, neboť v této době probíhal ostrý konkurenční boj mezi domácími a norimberskými obchodníky.²²²

Dokonce ani cechovní právo pražských kupců a jejich privilegia neobsahovaly pravidla, která by se dala použít pro skutečný mezinárodní obchodní styk. V těchto předpisech převládaly cechovně disciplinární a policejní předpisy. Jedním z jejich hlavních cílů bylo vyloučení cizí a necechovní konkurence z maloobchodního prodeje v pražských městech. Jelikož pražské kupecké konfraternity neměly vlastní obchodní jurisdikci, byly tak obchodní spory odkázány na běžné městské soudní instance. V jejich agendě hojně se nalézaly spory, které se týkaly obchodu a jeho živnostenského provozování, a některé z nich jako např. soudy desetipanské, se staly přímo soudy, které ve značné míře soudily běžné spory pražských obchodníků.

Jelikož pro obchodní spory nebyla uplatňována nějaká zvláštní pravidla, ani nebyly odlišně posuzovány od ostatních sporů, je patrné, že za takovéto situace musel přirozeně vzejít požadavek na zřízení zvláštního soudního orgánu, kompetentního k vyřizování obchodních sporů, aby vůbec mohlo zároveň dojít v Praze k rozvoji obchodního styku. S plánem na zřízení rozsáhlého tržiště s řadou důsledků, mezi kterými na prvním místě bylo uváděno urychlené vyřizování obchodních sporů, zlepšení úvěrového styku, zlepšení správy a dohledu v obchodních záležitostech se setkáváme již ve Voglerově návrhu. Vogler navrhoval i zřídit v Praze zvláštní směnárnu a pravděpodobně i směnečnou banku.²²³

I přesto, že Voglerův návrh a jiných se neseťkal s úspěchem, přesto jeho návrh vzbudil pozornost ve Vídni. V této spojitosti lze uvést s návrhy popisované doby císařkou deklaraci a na ni navazující patent z roku 1688 o kupeckých pohledávkách. Tímto patentem bylo zavedeno zkrácené řízení

²²² URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 146-147.

²²³ Tamtéž, s. 147.

pro uplatňování nároků ze zlistiněných kupeckých pohledávek. Toto řízení se mělo odlišovat od běžného řízení v tom, že při uplatňování kupecké pohledávky, která se očividně opírala o bezvadnou písemnou formu, měl soud na žádost věřitele a proti poskytnutí jistoty z jeho strany povinnost nařídít splnění dluhu. Pokud věřitel nechtěl poskytnout jistotu, mělo být nařízeno plnění do depozita soudu. Výrazným rysem této úpravy bylo to, že nijak nezasahovala do existující soudní soustavy. Avšak na základě tohoto patentu nedošlo ke zřízení nového zvláštního soudu, nýbrž byl zaveden pouze nový typ řízení.

Patent o kupeckých závazcích nezaváděl v podstatě nic nového, co by se odchylovalo od běžné soudní praxe. Městské procesní právo v Praze sice připouštělo projednání námitek před vydáním exekučního prvního rozkazu, avšak judikatura z počátku 18. Století ukazuje na to, že při uplatňování nároků z dlužných úpisů docházelo velmi zřídka a že naopak daleko častější bylo vydání prvního rozkazu po stručném projednání věci v rámci jediného soudního roku.

A tak několik málo let po vydání výše uvedeného patentu se objevil znovu návrh na zřízení směnečného soudu. V tomto případě došlo v návrhu již k podrobnému propracování, jak má navrhovaný soud vypadat. Autory tohoto návrhu byli bratři Lotičtí. Dle jejich návrhu měl být zřízen směnečný soud neboli „tržní právo“ – „unpartheyisches Marc-Recht“. Skladba tohoto soudu byla navržena tak, aby v něm vedle dvou nebo tří apelačních radů zasedal stejný počet radů komory a dva znalci obchodních zvyklostí a obyčejů z řad kupců. Tomuto soudu měli podléhat všichni, bez ohledu na to zda šlo o domácí osoby nebo cizince, židy či křesťany, protestanty nebo katolíky. Navrhovaný soud měl být kompetentní pro spory, které se týkaly obchodních záležitostí, přičemž soudní jednání mělo být co nejvíce urychleno. Proti rozhodnutí soudu nemělo být možné odvolání.

S požadavkem urychleného vyřizování obchodních sporů se setkáváme také v prozatímním stavovském dobrozdání o hospodářské situaci v českých zemích z roku 1705. Mimo jiné zde bylo navrhováno, aby byly studovány předpisy a právní normy, které upravovaly v ostatních evropských zemích organizaci a činnost některých z obchodního hlediska důležitých zařízení a institucí, jako tržišť, směnečných bank, veřejných kupeckých skladů, obchodních společností, apod. A v neposlední řadě právě zřízení směnečného soudu.²²⁴

Navrhovaný soud dle prozatímního stavovského dobrozdání měl být kompetentní pro řešení sporů z právních poměrů, které uzavírali obchodníci s osobami neobchodníky bez ohledu na společenskou příslušnost takovýchto osob. Dobrozdání se také dovolávalo usnesení říšského sněmu v Řezně z roku 1654, které položilo v Německu podklad pro exekuční směnečné řízení. Zároveň odkazovalo i na pruské směnečné právo.

Velmi výrazným rysem tohoto návrhu bylo, že se zde výslovně setkáváme s tím, že kompetenci směnečného soudu měly být podrobeny osoby různé stavovské příslušnosti.²²⁵ Tím byl jasně formulován požadavek, aby procesním a exekučním zvláštnostem spojených s užíváním směnek byly podrobeny i osoby, které náležely do privilegovaných společenských vrstev.

S požadavkem, aby předpisy směnečného práva byly závazné pro všechny osoby bez rozdílu stavovské příslušnosti, se setkáváme již v Schrottově návrhu na kodifikaci směnečných pravidel, avšak nikoliv s takovým důrazem jako v prozatímním stavovském dobrozdání.

²²⁴ PRIBRAM, A. F. *Das böhmische Comerzcollegium und seine Thätigkeit*. Praha 1898, s. 83.

²²⁵ Tamtéž.

Schrottův návrh měl ustanovení o obecné závaznosti až v článku 37. Již z toho je patrné, že na této okolnosti se nijak více nebazírovalo.²²⁶

Velmi zajímavými dokumenty byla vyjádření moravských měst Olomouce a Brna. Ve vyjádření olomouckého magistrátu bylo ke směnečnému právu konstatováno, že směnečné právo je dobrý prostředek k povznesení obchodu a zejména k tomu aby byly odstraněny zdlouhavé a nákladné procesy. Obšírné bylo i vyjádření brněnských kupců. Ve vyjádření brněnských kupců byly moravské poměry srovnány s tím, jak byl obchodní styk právně upravován v přímořských oblastech a v přímořských městech s maximálním obchodním ruchem a cílem mělo pravděpodobně být přiblížení Moravy přímořským oblastem jako svému vzoru.

Současně bylo ve vyjádření upozorněno na to, že v přímořských městech fungují zvláštní soudy, u nichž je možné s úspěchem exekvovat jakéhokoliv dlužníka. Dobrovzdání brněnských obchodníků poukazovalo na rozdílnou situaci na Moravě, kde věřitel musel počítat s celou řadou různorodých soudních instancí. Podle brněnských kupců podmínkou úspěšné funkce směnečného práva mohla být jediné obecná závaznost jeho pravidel, zejména pravidel o směnečné exekuci.

Kupci ve svém vyjádření se zmiňovali, že pokud by byla pravidla směnečného styku závazná jen pro ně, znamenalo by to pro ně nikoliv zlepšení ale zhoršení jejich právní pozice. Zároveň ve vyjádření si stěžovali na činnost cizích obchodníků a židů. V případě cizích kupců poukazovali na to, že požívají řadu výhod a jsou často osvobozeni od veřejných a vrchnostenských břemen. V případě židů, požadovali, aby byli podrobeni pravidlům směnečného styku vůbec a směnečné exekuce zvláště.

²²⁶ K tomu srv. PETERKA, O. *Die Prager Beratungen einer ersten Wechselordnung*. Praha 1943, s. 5-6.

Hlavním předpokladem úspěšné funkce směnečného práva mohlo podle nich být zřízení zvláštní soudní instance, která by rozhodovala a soudila směnečné spory. Z tohoto důvodu navrhovali zřízení zvláštních subdelegovaných soudů ve všech krajských městech, kde by zasedali ve sboru soudců i dva obchodníci. Ve všech krajských městech měli být zřízení i řádní sensálové a makléři, kteří by napomáhali řádnému chodu směnečného styku. Směnečné soudy měly soudit záležitosti, které vyplývaly z obchodního styku a jejich exekuci měly být podrobeny všechny osoby bez rozdílu stavovské příslušnosti.²²⁷

Vyjádření brněnských kupců doprovodil svým vlastním vyjádřením i brněnský městský magistrát. Jeho postoj oproti vyjádření brněnských kupců byl však poměrně negativní. Brněnský magistrát ve svém vyjádření totiž pochyboval o praktičnosti zavedení směnečného práva na Moravu. Podle něj nemělo význam zřizovat zvláštní směnečnou soudní instanci pro několik obchodníků, kteří jsou v současné době schopni akceptovat směnky, pokud by nebyly takovému soudu podrobeny i osoby vyšší stavovské příslušnosti. Mimo jiné dle vyjádření by bylo nutné uvést směnečné právo do souladu s městským právem. V případě židů zde bylo navrhováno, aby směnečné spory s nimi projednávaly vrchnostenské soudy podle zásad směnečného práva.

Výše uvedená brněnská vyjádření jsou pro nás významná proto, že nám umožňují pohled na tehdejší problematiku kolem návrhu na zřízení zvláštního směnečného soudního orgánu pro obchodní a směnečné spory a návrhu obecné závaznosti pravidel směnečného práva. Ve svých návrzích a požadavcích, které směřovaly ke zřízení zvláštního směnečného soudu, a byly namířeny proti příslušníkům vyšších stavů, šlo brněnským kupcům i židovské poddanské obchodníky, kteří bezpochyby patřili ke kapitálovým spojencům šlechty. V těchto návrzích se odrážel odpor měšťanů proti nové podnikavosti vzrůstající se na venkově pod ochranou

²²⁷ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 153.

pozemkových vrchností a v úzkém spojení s ní. Tento odpor je patrný pak i vůči představitelům cizího obchodního kapitálu a k jeho pronikání do země.

2.2. Právní úprava směnečných a merkantilních soudů

Zřízení směnečných a merkantilních soudů v českých zemích nastalo v roce 1763. Pravidla směnečného styku byla zobecněna a učiněna závaznými na základě směnečného řádu pro všechny příslušníky v našich zemích, avšak zřízení směnečných a merkantilních soudů představovalo nadto ještě poskytnutí reálné záruky ustanovením směnečného řádu.²²⁸

Směnečné soudy, které byly zřízené v roce 1763 v českých zemích současně s vydáním směnečného řádu, nepředstavovaly úplné novum. Vyřizování směnečných sporů před zvláštním soudem mělo již v předcházející době určitou tradici. Jakýmsi přímým předchůdcem českých (a samozřejmě rakouských) směnečných a merkantilních soudů z roku 1763 se stal dolnorakouský, resp. vídeňský směnečný soud, který byl zřízen současně s vydáním dolnorakouského směnečného patentu v roce 1717.²²⁹ Jako samostatný soud pro vyřizování směnečných sporů trval pak v podstatě v nezměněné podobě do roku 1749, kdy byl reorganizován v tom smyslu, že byl sloučen s ústředními orgány zemské dolnorakouské vlády a jako samostatný přestal existovat.

Roku 1762 došlo k obnovení rakouského směnečného soudu jako samostatné soudní instance. Po vydání směnečného řádu roku 1763 následovalo zřízení směnečných a merkantilních soudů. V českých zemích byly tyto soudy zřízeny v zemských hlavních městech, tj. v Praze, Brně

²²⁸ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 234.

²²⁹ V roce 1717 byly ve Vídni zřízeny: směnečný soud I. instance a apelační směnečný soud. Jakýmsi předchůdcem vídeňského směnečného soudu byla i rakouská banka del giro založená roku 1703, které mělo připadnout i sumární vyřizování bankovních a tudíž i směnečných sporů. SILBERSCHMIDT, W. *Die Entstehung des deutschen Handelsgerichts*. Lipsko 1894, s. 149-150.

a Opavě a krátký čas na jaře roku 1764 se uvažovalo i o zřízení směnečného soudu v Plzni, ale nakonec k jeho zřízení nedošlo. Zřízené směnečné a merkantilní soudy byly nazývány a označovány jako český, moravský a slezský směnečný a merkantilní soud.

Se zřízením směnečných a merkantilních soudů I. instance byly současně zřízeny v Praze a Brně směnečné soudy II. instance neboli apelační směnečné a merkantilní soudy. Zásadní novinkou všech těchto soudů bylo, že tyto soudy byly poprvé zároveň i merkantilními soudy na rozdíl od starého rakouského směnečného soudu ve Vídni.

Vznikem nové soudní instance se zvláště a v podstatě omezenou pravomocí na směny a merkantilní spory se dostalo obchodníkům a peněžníkům nového typu soudu, na kterém mohli uplatňovat své nároky proti komukoliv a to způsobem, který v našich zemích do této doby neměl obdoby.

Směnečné a merkantilní soudy vybočovaly i do značné míry z všeobecné povahy ostatních soudů. Na směnečných a merkantilních soudech zasedali totiž vedle byrokratů i laičtí odborníci z řad kupců a směnárníků, přičemž u soudů první instance byla účast laických osob na soudním rozhodování výlučná.²³⁰

Obchodníci a kupci mohli na směnečných a merkantilních soudech poprvé rozhodovat záležitosti, které se týkaly obchodu nejen způsobem, který odpovídal zvyklostem, kterými se řídil mezinárodní obchodní styk, nýbrž zde mohli zejména i sami rozhodovat o svých pohledávkách proti šlechticům.

Právním předpisem, o který se opíralo zejména soudní jednání a procesní pravidla nového směnečného a merkantilního soudu, byla

²³⁰ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 236.

druhá část směnečného patentu z roku 1763, která obsahovala soudní řád směnečných soudů obou instancí, nástin jejich vnitřní organizace a nejdůležitější principy jejich kompetencí.

Na místě je třeba upozornit, že jiný soudní řád platil pro rakouské směnečné soudy a jiný pro české směnečné soudy. Rozdílnost obou řádů vycházela z rozličné právní diferenciaci rakouského a českého obchodnictva. Zatímco v Čechách v šedesátých letech bylo pro obchodníky po právní stránce v podstatě jednotnou kategorií, v rakouských zemích existoval značný rozdíl mezi dvorskými privilegovanými kupci a mezi ostatními měšťanskými obchodníky. Z tohoto důvodu rakouský směnečný soudní řád obsahoval velmi podrobně normy o tom, jak na základě zvláštního klíče, který rovněž byl v jeho ustanoveních zakotven, mají být obsazována místa z laických přísedících u směnečného soudu. Rakouský směnečný řád obsahoval ještě další, avšak již nepříliš podstatné odchylky, které odpovídaly rakouským poměrům. V zásadních rysech procesní úpravy však obě znění soudního směnečného řádu z roku 1763 byla shodná.²³¹

Směnečné soudy, které vznikly v českých zemích v roce 1763, nezačaly svou činnost plnit ihned. Již na počátku své existence narážely na řadu problémů, které ochromovaly jejich činnost. Leckde se totiž ve městech proti zřízení směnečných a merkantilních soudů zvedl více méně přímý odpor. Příčiny nesouhlasu byly různé. Např. v Praze bylo zřízení směnečných a merkantilních soudů pocíťováno určitou částí měšťanstva ovládající městskou správu jako nevítaný zásah absolutistického státu do svobod municipální samosprávy.²³²

S jiným projevem se setkáváme ze strany pražského magistrátu, který si stěžoval, že ve schématu úřadů českého království byl pro rok

²³¹ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 236-237.

²³² ŠEBÁNEK, J. Textilní podniky moravských Kouniců. *Časopis Matice moravské*. 1931, roč. 55, s. 781.

1734 směnečný a merkantilní soud zařazen před městský úřad pražských měst, tedy na čestnější místo, ač prý jde ve skutečnosti jen o instanci, která svým významem zdaleka nedosahuje významu pražského městského úřadu a která je obsazena pražskými obchodníky, kteří podléhají pražskému městskému magistrátu.²³³

Za jinou obtíž, která bránila činnosti nových soudů, lze považovat odpor či lhostejnost ostatních již existujících soudů, které dosud běžně projednávaly směnečné záležitosti, ke zřízení směnečných a merkantilních soudů, jejichž kompetence měla teritoriálně zahrnovat vždy celou oblast historických zemí českého státu.

Všechny tyto výše naznačené skutečnosti vedly k tomu, že směnečné a merkantilní soudy měly zřejmě na počátku své existence málo agendy. Výslovně se s tím setkáváme na Moravě, kde si moravský směnečný a merkantilní soud první instance v Brně stěžoval na nedostatek sporné agendy. S nedostatkem sporné agendy, a také s určitým přezíráním nově vytvořených směnečných soudů souviselo poté i to, že směnečné soudy nemohly často plnit ani své funkce při vedení obchodního rejstříku. V neposlední řadě na chod směnečných a merkantilních soudů působily i některé příčiny vnitřního charakteru. Např. poměrně dlouho trvalo, než si české a moravské soudy vytvořily své taxovní řády. Tato okolnost měla velký význam i z toho důvodu, že na podkladě taxovního řádu bylo možno teprve provést dokonalý rozvrh a rozdělení finančních prostředků, z nichž měla být vyplácena *salaria* zaměstnanců soudu. Dodejme, že český taxovní řád byl publikován až v roce 1768.²³⁴

Také se zdá, že směnečné a merkantilní soudy od svého počátku neplnily zcela dobře své úkoly ani po stránce odborné kvality práce. Např. moravský apelační směnečný soud si stěžoval, že moravský směnečný

²³³ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 244.

²³⁴ Tamtéž, s. 245.

a merkantilní soud první instance neplnil dobře své úkoly při vyřizování soudní agendy, která mu byla svěřena. Jako příklad byl uváděn spor, ve kterém moravský směnečný a merkantilní soud rozhodl nikoliv na podkladě originálu směnky, ale jen na základě pouhé kopie. Jiným příkladem malé praxe po zřízení směnečných a merkantilních soudů byla žádost moravského směnečného soudu o to, aby byly přesněji určeny lhůty k podání odvolacích důvodů a sdělen způsob, jak v těchto věcech postupuje dolnorakouský směnečný soud. O neuspořádaných poměrech u moravského směnečného soudu svědčila i skutečnost, že v roce 1766 bylo nutno propustit sekretáře soudu pro trestnou činnost, které se dopustil při výkonu své funkce.²³⁵

Avšak již od poloviny šedesátých let 18. století v činnosti směnečných a merkantilních soudů zaznamenáváme profesionální vzestup, kdy tyto soudu překonaly počáteční zmatky a nedostatky. Jistým dokladem poměrně vysoké úrovně českého směnečného soudu je zajímavá jeho akce v roce 1765, kdy se tehdy obrátil na ústřední úřady, zejména na Nejvyšší soud ve Vídni s žádostí o vysvětlení některých ustanovení směnečného řádu z roku 1763. Předmětem jeho dotazu byla zejména praxe užívání návratné směnky, s tím, že dotaz byl opatřen podrobným rozbořem celé problematiky užití návratné směnky a regresních nároků spojený s řadou významných postřehů a dokonce i návrhů na případné změny některých ustanovení.²³⁶

Některé potíže směnečných a merkantilních soudů však zůstávaly, zejména v případě některých kompetenčních sporů. Vedle směnečných a merkantilních soudů za určitých okolností vykonávat pravomoc ve směnečných sporech i jiné státní instituce, především rozličné druhy soudů. Zejména se jednalo o zvláštní soudní instanci - konsensus, která byla známa pod latinským jménem *consensus in causis summi principis et*

²³⁵ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 246.

²³⁶ Tamtéž, s. 247.

commissorum. Tato instituce existovala v Čechách již od roku 1749, a jejíž pravomoci podléhaly zejména spory z některých zeměpanských a fiskálních záležitostí a i spory některých cizinců, kteří pobývali na území habsburské monarchie, především Řeků a jiných tureckých či otomanských poddaných. Většina těchto osob byla obchodníky. Pakliže v těchto sporných věcech se objevovaly i směnečné poměry, náležely tyto rovněž do kompetence konsesu. Odtud pocházely kompetenční spory mezi konsesem a směnečnými soudy.²³⁷

2.3. Soudní organizace na základě směnečného řádu z roku 1763.

Směnečné soudy rozhodovaly v trojinstanční soustavě. V první instanci rozhodovaly směnečné a merkantilní soudy, v druhé instanci apelační směnečné soudy a soudem třetí instance pro směnečné a merkantilní spory byl Nejvyšší soud ve Vídni.

2.3.1. Soudy I. instance

První instanci nám představovaly směnečné a merkantilní soudy. U soudu první instance rozhodoval pětičlenný senát. Předsedou senátu byl tzv. směnečný a obchodní soudce, a dalšími členy senátu byli přísedící.²³⁸ Při prvním obsazení soudu v roce 1763 byli všichni členové jmenováni. Pak již byli ustanovováni na základě volby. Funkční období směnečného a obchodního soudce trvalo tři roky. Poté měl soudce povinnost vzdát se svého úřadu a nesměl po další tři roky, tj. po dobu trvání funkčního období svého nástupce, fungovat u směnečného soudu I. instance ani jako přísedící. Nový soudce byl volen většinou hlasů z ostatních členů senátu. Na jeho místo, volbou v senátě uprázdněné, byl volen substitut, který ale fungoval pouze po dobu úřadování nově zvoleného soudce. Po této době, když skončilo funkční období nově zvoleného soudce, nastoupil na místo

²³⁷ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 247-248.

²³⁸ § 1 směnečného řádu 1763.

před třemi roky zvoleného substituta jako první přisedící bývalý směnečný soudce, jemuž skončila tříletá přestávka, ve které byl distancován od rozhodování v senátě. Substitut však zůstal u soudu pro případ, že by některý z členů senátu např. byl vyloučen pro předpojatost z rozhodování. V případě přisedícího, jeho funkční období nebylo nijak časově omezeno, a v úřadu zůstal do konce své vlastní rezignace.²³⁹ Na směnečném soudu dále fungoval sekretář soudu, který vedl soudní kancelář, a soudní zřízení, kteří vykonávali rozhodnutí soudu.²⁴⁰

Směnečný soud byl kompetentní zejména ke sporům ze směnek. U směnek formálních byla jeho pravomoc bezvýjimečná. Obdobně tomu bylo i u neformálních směnek ve smyslu směnečného řádu z roku 1763, pokud nešlo o směnky suché. Suché směnky příslušely do pravomoci směnečných a merkantilních soudů, jen pokud byly splněny podmínky, jak je stanovoval směnečný řád. Pokud tomu tak nebylo, náležela suchá směnka do kompetence směnečného soudu jen v případě, že příslušnost směnečného soudu byla založena výslovnou dohodou stran.²⁴¹

V případě suchých směnek pravomoc směnečného soudu takto vyhlížela těsně po roce 1763. Ve shodě s tím, jak následující předpisy, které navazovaly na směnečný patent z roku 1763, počaly vytvářet pojem merkantilní směnky, byla z kompetence směnečného soudu posléze zcela vyloučena skupina suchých směnek podrobených, tj. takových suchých směnek, u nichž příslušnost směnečného soudu byla založena na podkladě dohody strany o prorogaci.²⁴²

Směnečný a merkantilní soud vedle směnečných sporů rozhodoval všechny záležitosti, které se týkaly provozování obchodu, pokud obě

²³⁹ Viz §§ 2 a 3 směnečného řádu 1763.

²⁴⁰ Viz § 2 směnečného řádu 1763.

²⁴¹ Viz § 1.

²⁴² URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 238.

strany byly obchodníky,²⁴³ včetně továrních společností, zejména takové spory, kde šlo o nahlížení do obchodních knih nebo do obchodní korespondence. V poslední části své pravomoci se směnečný soud střetával poměrně těsně s agendou komerčního konsesu. Jednalo se o protokolování a rušení obchodních firem, rušení obchodních společností, o zjišťování toho, zda byly splněny zákonem předepsané podmínky pro zřízení nebo převzetí obchodní firmy a o manželské smlouvy mezi obchodníky. Původně tuto agendu obstarával komerční konses, resp. ještě dříve od roku 1732 jeho předchůdce – komerční kolegium. Po zřízení směnečných a merkantilních soudů byla tato agenda rozdělena mezi konsens a směnečný soud tak, že směnečný soud měl činit šetření, které se týkalo některé z výše uvedených záležitostí a vyšším instancím zůstalo vyhrazeno definitivní rozhodování.²⁴⁴

Směnečný soud zasedal pravidelně dvakrát do týdne, v úterý a ve čtvrtek. Jinak zasedal nepřetržitě po celý rok bez období soudních prázdnin, které neměly být dodržovány z důvodu, aby nečinností soudu netrpěl obchod. Pokud zde hrozilo nebezpečí z prodlení, mohla se strana obrátit na soud i mimo jeho pravidelná zasedání. V mimořádných zasedáních směnečný soud rozhodoval zejména o zajišťovacím obstarání dlužníkovy majetku nebo osoby.²⁴⁵

Ve směnečné při se řízení u směnečného a merkantilního soudu zahajovalo písemným žalobním podáním. Na základě žalobního podání předvolal soud strany sporu k ústnímu řízení v nejbližším termínu jeho pravidelného zasedání. Žalující k písemnému podání připojoval jako přílohu směnku, z které uplatňoval svůj nárok. Soud nedoručoval z vlastní iniciativy žalujícímu autentické znění žaloby s přílohami, nýbrž tak činil

²⁴³ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. Počátky obchodního soudnictví. *Obchodní právo*. 1993, č. 12, s. 14.

²⁴⁴ § 1 soudního směnečného řádu 1763. Srv. též k této problematice URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 238-239.

²⁴⁵ Srv. § 4 soudního směnečného řádu 1763.

žalobce prostřednictvím soudního zřízence. Na základě žaloby předvolal soud strany k ústnímu řízení.²⁴⁶

Při ústním řízení u soudu, ke kterému byly obě strany předvolány, mohla nastat dvojí situace a to podle toho, zda žalovaný vznesl námitky či nikoliv. Pokud žalovaný nic nenamítl a směnečný nárok byl dostatečně prokázán, pokusil se soud vyřešit ještě celou věc dohodou stran. Pokud žalovaný neměl po ruce dostatek finanční hotovosti, vyzval soud žalujícího, aby poskytl žalovanému ještě další lhůtu k zaplacení dluhu, nebo aby přijal od něho jistotu. Pokud věřitel toto odmítl učinit, soud ukončil ústní řízení a vydal na další žádost žalobce dlužníkovi adresovaný platební příkaz.

V případě druhé situace, tedy kdy žalovaný vznesl námitku při ústním jednání, která měla dilatorní nebo peremtorní účinky či dokonce vylučovala projednání věci, pokračoval soud v ústním řízení. Dlužník nebo jeho zmocněnec přednesli svou námitku ústně. Poté žalobce přednesl svou repliku a konečně žalovaný případně ještě duplikoval repliku žalobce. Vše se však muselo odbyť zásadně na jediném soudním roku. Ústní přednesy stran byly na soudě zaprotokolovány a protokol byl předkládán stranám k podepsání. Pokud šlo o zvláště důležitou a závažnou námitku, mohl soud stranám uložit, aby strany sporu své ústní přednesy podaly k soudu písemně do tří dnů. Po přednesu stran měl soud povinnost pokusit se o narovnání mezi stranami, a pokud jeho pokus se neseťkal s úspěchem, měl po složení soudních spisů rozhodnout o námitkách rozhodnutím, které bylo stranám ihned oznámeno.

Proti rozhodnutí soudu první instance bylo možné podat odvolání. Odvolání muselo být podáno bezprostředně po vyhlášení soudního rozsudku. O přípustnosti odvolání rozhodoval soud, avšak za blíže

²⁴⁶ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. Řízení před směnečnými a merkantilními soudy. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1994, č. 1, s. 182.

neznámých podmínek. Pokud bylo odvolání odmítnuto, zbýval straně ještě rekurs. Rekurs se musel podat u soudu první instance o zasedání následujícím ihned po vydání soudního rozhodnutí, proti kterému bylo rekrutováno.

Pokud odvolání nebylo podáno, vracel soud stranám spisy. Okolnost, že soud vracel stranám spisy, vysvětluje zřejmě i to, proč se nám nedochovaly žádné spisy sporné agendy směnečných soudů.²⁴⁷

V opačném případě bylo zapotřebí, aby se strany dostavily do soudní kanceláře k rekolacinaci spisů. Účelem rekolacinace bylo, aby strany se mohly ještě jednou přesvědčit o správnosti soudních spisů, dříve než budou spisy postoupeny soudu druhé instance, neboť odvolací soud rozhodoval pouze v písemném řízení. Při rekolacinaci měly strany zaplatit v soudní kanceláři všechny soudní taxy pod pohrůžkou ztráty pře.

2.3.2. Soudy II. instance

Soudem druhé instance byl apelační směnečný a merkantilní soud, který rozhodoval o odvolání. Skládal se ze šestičlenného senátu. Předsedal mu prezident komerčního konsensu jako odvolací soudce. Vedle něho v senátě zasedali jako přísedící: jeden z radů komerčního konsensu, dva odborníci z řad obchodníků a dva apelační radové v Čechách, dva přísedící tribunálu na Moravě a dva radové slezského knížecího úřadu v Opavě.²⁴⁸

Odvolací soud nezasedal pravidelně. Jeho členy svolával předseda k projednání každého případu zvlášť. Odvolání z první instance vyřizoval soud bez ústního jednání se stranami jen na podkladě spisů. Své rozhodnutí zasílal soudu I. instance k vyhlášení.²⁴⁹

²⁴⁷ Viz URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 253, pozn. č. 19.

²⁴⁸ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Počátky obchodního soudnictví*. *Obchodní právo*. 1993, č. 12, s. 15.

²⁴⁹ §§ 2 a 3.

Odvolání zásadně odkládalo vykonatelnost rozhodnutí soudu první instance. Avšak v případě, že by odvolavší se dlužník chtěl takto získaný odklad využít k nekalým dispozicím se svým majetkem, mohl se věřitel uchýlit o pomoc k soudu I. instance. Ten pak uložil dlužníkovi bez ohledu na projednávané odvolání, aby poskytl věřiteli náležitou jistotu.²⁵⁰

2.3.3. Soudy III. instance

V poslední tedy třetí instanci rozhodoval Nejvyšší soud ve Vídni. U Nejvyššího soudu se podávala žádost o revizi po rozhodnutí soudu druhé instance. Žádost o revizi bylo třeba ohlásit do tří dnů u směnečného soudu druhé instance a složit v hotovosti, nebo alespoň rukojmími zajistit složení sedminy sporného peněžního obnosu či zříditi tzv. *cautio iuratoria*.²⁵¹

Žádost o revizi neměla odkladného účinku co do vykonatelnosti rozhodnutí soudu druhé instance. V krajním případě bylo možno dlužnou částku z rozhodnutí soudu uložit na úrok. Nejvyšší soud vyřizoval revize směnečných sporů urychleně na rozdíl od ostatní své agendy.

Dodejme ještě, že Nejvyšší soud ve Vídni nebyl pouze specializovaným soudem řešící „spory“ ze směnek, nýbrž soudem řádným, do jehož kompetence náležely další záležitosti. Tento soud rozhodoval civilní řízení jako dovolací, v nichž vrchní zemské soudy rozhodovaly ve druhé instanci. Nejvyšší soud také projednával kompetenční konflikty mezi správními úřady a soudy, mezi soudy navzájem, disciplinární delikty vyšších soudních úředníků. Ministerstvu spravedlnosti též podával jím vyžádané návrhy zákonů a odborné posudky v právních věcech. Výhradně zrušovací působnost měl v oblasti trestní. Mezi jeho kompetence dále náleželo rozhodování o zmatečných stížnostech proti rozhodnutím vrchních

²⁵⁰ § 4.

²⁵¹ SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. Řízení před směnečnými a merkantilními soudy. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1994, č. 1, s. 182; URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 240.

zemských soudů jako obžalovacích komor a proti konečným rozsudkům zemských soudů.²⁵²

Personální obsazení Nejvyššího a kasačního soudu představoval první a druhý prezident, pět senátních prezidentů, čtyřicet osm soudních radů a přiměřený počet kancelářských sil. Rozhodoval nejméně v sedmičlenném senátu. Nejvyšší soud mohl rozhodovat v plénu nebo jedenáctičlenném a patnáctičlenném senátu.²⁵³

2.4. Soudní výkon exekuce

Pokud v první instanci skončilo řízení rozhodnutím o námitkách dlužníka, nebo tím že dlužník nevznesl žádných námitek a věřitel mu neposkytl žádné další lhůty, pokračovalo řízení až k případnému exekučnímu vydobytí směnečného nároku.

Na další žádost věřitele vydával soud platební příkaz adresovaný dlužníkovi. Obsahem platebního příkazu byla výzva adresovaná dlužníkovi, aby uspokojil směnečný nárok věřitele, jehož správnost byla soudem po předchozím řízení konstatována. Dlužník měl třídní lhůtu na to, aby věřiteli zaplatil nebo ho jinak uspokojil. Nemohl již vznášet další námitek, a pokud k tomu z jeho strany došlo, soud rozhodl, že k nim se nebude přihlížet. Pokud však dlužník vznesl námitek opravdu závažné, mohl soud vzhledem k jejich závažnosti rozhodnout, aby je dlužník uplatňoval až po zaplacení směnky.

V případě třídní, výše již uvedené, lhůty, kterou byl termínován soudní rozkaz, šlo o zvláštnost rakousko-českého směnečného procesu, lze říci přímo v mezinárodním slova smyslu. V mezinárodní směnečné praxi totiž byly obvyklé kratší lhůty, zpravidla lhůta pouhých dvaceti čtyř

²⁵² SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. a kol. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, s. 75.

²⁵³ Tamtéž.

hodin. V tomto smyslu byl také rakouský směnečný proces daleko pomalejší a méně sumární v porovnání s procesními směnečnými pravidly jiných států.²⁵⁴

Pokud věřitel nebyl uspokojen, postupem jak jsme naznačili, přikázal soud svému zřízení, aby vyhlásil zabavení dlužníkovu majetku do výše vymáhané částky. Soudní zřízenec tak učinil za přítomnosti stran a o tomto výkonu měl referovat u soudu. Poté bylo na věřiteli, aby se rozhodl, jestli nastoupí na movitý a nemovitý majetek dlužníka, či na jeho pohledávky, nebo na jiná majetková práva. Věřitel měl své rozhodnutí učinit s rozmyslem, aby bylo zabaveno pouze tolik, kolik bylo nezbytně potřeba k zaplacení pohledávky.

Z exekuce byly vyloučeny věci denní potřeby a věci, jejichž exekvování by mohlo dlužníkovi způsobit hanbu. Své rozhodnutí vyjadřoval věřitel tak, že vypracoval soupis věcí, které chce do exekuce pojmout. Vyhotovený soupis pak předkládal ke schválení předsedovi senátu.

Další průběh exekuce se lišil podle toho, zda se věřitel rozhodl na movitý a nemovitý majetek dlužníka. Při exekuci na movitost dostával exekuční spisy soudní zřízenec s tím, aby vykonal zabavení věcí z dlužníkovu majetku podle věřitelova soupisu. Omyl v soupisu věřiteli nebyl na škodu. Výkon zabavení se nazýval *immissio ex primo decreto* a věřitel jím získával soudní zástavní právo k zabavené movitosti. Pokud se výkonu exekuce dlužník zpěchoval, mohl se ihned věřitel domáhat na soudě, aby věc byla již v tomto stádiu řízení dlužníkovi odebrána a uložena v soudní sekvestraci. Odebrání věci bylo možno při odporu dlužníka provést s pomocí vojenské stráže.²⁵⁵ Pokud nedošlo k soudní

²⁵⁴ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 241.

²⁵⁵ Tamtéž.

sekvestraci, pokračovalo se v dalším řízení až po třech dnech, v případě sekvestrace se pokračovalo ihned.

Pokud u dlužníka nebyly při výkonu zabavení nalezeny žádné majetkové předměty, které by byly vhodné k uspokojení věřitele, mohl se věřitel domáhat toho, aby na dlužníka byla uvalena dlužnická vazba. Žádost o uvalení dlužnické vazby podával soudu věřitel v následujícím řádném zasedání. Avšak pokud by nastalo nebezpečí z prodlení, mohl tak věřitel učinit ihned. Vazbu mohl soud povolit i tehdy, bylo-li ze soupisu zabavených věcí patrné, že nepostačí k uspokojení věřitele. V tomto případě, aniž byl proveden skutečný odhad věcí, byl dlužník donucen pod pohrůžkou vazby k tomu, aby jmenoval další majetkové předměty, které se převzaly do soudního depozita.

Po vykonaném zabavení žádal věřitel o soudní ocenění zabavených věcí. Soudní odhad se prováděl po dvojnásobné předchozí výzvě dlužníka, aby zaplatil. Každá výzva měla lhůtu tři dny. Provedení odhadu bylo oznamováno stranám soudní vyhláškou. Pokud některé ze stran požádala o revizi odhadu, vykonal ji soud ve lhůtě osmi dnů. Další revize nebyla přípustná.

Po provedeném odhadu žádal věřitel o odevzdání věci do soudního prodeje. Pokud dlužník ani poté nezaplatil do tří dnů, vydal soud příkaz na vydání věci do soudního prodeje. V případě, že se dlužník nechtěl podrobit příkazu, bylo mu možno věc odebrat opět s asistencí vojenské stráže.

Exekuce se mohla vést také na pokladní hotovost dlužníka, na jeho pohledávky nebo jiná aktiva. V tomto případě nebylo zapotřebí soudního odhadu a soudního prodeje. Dlužník byl opět dvakrát vyzván, aby ve třídní lhůtě zaplatil, a pokud tak neučinil, byla nalezená hotovost či zabavené dlužní úpisy odevzdány věřiteli do vlastnictví. U pohledávek se požadovala jejich dospělost a snadná vykonatelnost. Soud pak vyhotovil

pro věřitele potřebné převodní listiny a provedl dožádání soudu, k němuž příslušela žaloba ze zabavené pohledávky. Pohledávku dlužníka vymáhal věřitel u soudu, do jehož kompetence příslušela, nikoliv u směnečného soudu.

Pokud se věřitel rozhodl nastoupit exekučně na nemovitý majetek dlužníka, směnečný soud dále v exekučním řízení nepokračoval. Exekuce se poté odbývala u soudu, do jehož pravomoci příslušela nemovitost, na kterou byla vedena exekuce. Tento soud byl dožádán exekučním soudem a exekuce byla prováděna podle platných předpisů pro exekuční soud. Směnečný řád však ve svých ustanoveních zajišťoval vymáhajícímu věřiteli soudní hypotéku k nemovitosti, která byla předmětem exekuce, a zakazoval zároveň exekučnímu soudu přihlížet k jakékoliv námitce proti výkonu exekuce. Jinak se exekuce směnečného nároku neodlišovala od jiné imobiliární exekuce, která byla prováděna dle platného práva pro exekuční soud.²⁵⁶

Exekuci na podkladě směnečného nároku bylo možné principiálně vést proti osobě dlužníka bez ohledu na její stavovskou příslušnost. V praxi však toto zásadní ustanovení směnečného patentu z roku 1763 bylo omezeno dalšími prováděcími předpisy. Na základě těchto prováděcích předpisů bylo podrobně upraveno, jak má být vykonávána exekuce ze směnečných nároků proti osobám vyšší stavovské příslušnosti. Dle těchto předpisů nemohla být vykonána směnečná exekuce proti osobám vyšší stavovské příslušnosti, aniž k tomu dal souhlas nejvyšší purkrabí v Čechách nebo prezident gubernia na Moravě.²⁵⁷

Při výkonu exekuce byly osoby vyšších společenských tříd zvýhodňovány ještě jiným způsobem. Dospěla-li směnečná exekuce proti šlechtickému dlužníku až do stádia osobního arestu, pak dlužnická vazba

²⁵⁶ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 242.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 243.

byla u osob vyšší stavovské příslušnosti vykonávána zpravidla tím, že šlechtici, který byl dlužen za směnku, bylo uloženo domácí vězení v jeho městském bytě nebo paláci. Výkon domácího vězení u těchto osob byl zajištěn tak, že byly střeženy městskou stráží.²⁵⁸

2.5. Soudní organizace po reformách Josefa II.

Směnečné a merkantilní soudy, které vznikly v českých zemích po r. 1763, existovaly v nezměněné podobě pouze necelých dvacet let. Nové uspořádání státních orgánů a další změny, které přinesla vláda Josefa II., zasáhlo i tyto soudy. Již na počátku své vlády v roce 1781 projevil Josef II. úmysl nově uspořádat organizaci směnečných a merkantilních soudů. Již v této době bylo rozhodnuto, že směnečné soudy budou alespoň v té podobě, v jaké dosud trvaly, zrušeny.

Správní instituce byly vyzvány, aby navrhly opatření potřebná k vedení obchodních protokolů, tj. obchodního rejstříku a s ním spojené agendy. Současně s tím byly předloženy i zásadní ideje nového uspořádání, které spočívalo v tom, že směnečné soudy měly být nadále spojeny s městskými úřady. V této souvislosti bylo také v Čechách uvažováno o značném rozšíření počtu takových soudních instancí, které by mohly vyřizovat směnečné spory. Krátce nato byly skutečně také zrušeny apelační směnečné a merkantilní soudy. Odvolací agenda ve směnečných záležitostech přešla na normální apelační soudy.

Ke konečné úpravě organizace směnečných soudů v 18. století došlo až v polovině osmdesátých let u příležitosti tzv. regulace magistrátů. Původně samostatné soudy tohoto druhu byly zrušeny. Směnečné a merkantilní soudy, které byly zřízeny v Praze, Brně a Opavě vždy pro obvod dané země, byly v roce 1786 sloučeny v magistráty uvedených měst, u nichž se vytvořily obchodní a směnečné senáty s oddělenou

²⁵⁸ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 243.

agendou. V Praze a Brně se takto stalo na základě dvorského dekretu z 1. července 1786 (č. 449 a 450 sb. j. z.) a v Opavě dvorským dekretem z 1. listopadu 1786 (č. 592 sb. j. z.) s podmínkou, že bude veden zvláštní podací i radní protokol a oddělená registratura.

Na základě této josefínské reformy byl zásadně přetvořen obraz dosavadní organizace směnečných a merkantilních soudů. Reformním aktem došlo ke sloučení soudu, jehož kompetence územně zahrnovala celou zemi, s městským magistrátem, institucí, která měla jiné poslání a úkoly.

Sloučení směnečných soudů s nově regulovanými městskými magistráty neprobíhalo všude stejně rychle. K okamžitému splnutí došlo v Praze a Brně, zatímco v Opavě došlo ke sloučení následujícího roku. Důvodem opožděného sloučení v Opavě byla záležitost, jak má být veden v Opavě obchodní rejstřík a zejména, jak má opavský směnečný soud vykonávat agendu, která se týkala obchodního rejstříku a povolování nových kupeckých živností.²⁵⁹

Josefínská reforma směnečných soudů, slovy V. Urfuse, byla zamýšlena původně jen jako prvá fáze rozsáhlé nové úpravy směnečného styku vůbec. Na sklonku osmdesátých let se objevily některé náznaky toho, že ve Vídni se pomýšlelo na provedení nového kodifikování pozitivních pravidel směnečného styku. Avšak k bližší realizaci tohoto záměru nedošlo, neboť mezitím skončilo smrtí Josefa II. období horečných reforem a po jeho smrti zde nebyla tendence v tomto smyslu nic neměnit.²⁶⁰

Na konečné zakotvení směnečného práva v našich zemích měla i ta skutečnost, že došlo ke zřízení vídeňské burzy roku 1771. Vídeňská

²⁵⁹ DOMIN-PETRUSHEVECZ, A. *Neure österreichische Rechtsgeschichte*. Vídeň 1869.

²⁶⁰ URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 249.

burzovní praxe byla dobrým dokladem toho, jak vysoký byl stupeň rozvinutosti směnečného styku a užívání směnek v českých zemích počátkem sedmdesátých let. Např. na kurzovních lístcích, které vydávala vídeňská burza, se objevuje již stabilní rubrika pro údaj o kurzovní hodnotě směnek z českých zemí.²⁶¹

Jiným projevem byl i rychlý růst úrovně znalostí pravidel směnečného styku. Tento projev lze dokumentovat zejména novou vlnou teoretického zájmu o směnečný styk, která charakterizuje přibližně soudobou literaturu a lze ji doložit velmi dobře i o něco pozdější úřední praxí.²⁶²

2.6. **Řízení ve věcech směnečných na základě nařízení ministerstva spravedlnosti č. 52/1850 ř. z.**

Na základě ministerského nařízení č. 52/1850 ř. z. se směnečné žaloby, bez ohledu na to zda měly původ ve směnkách vydaných či směnkách vlastních,²⁶³ podávaly u zemského soudu platebního místa nebo u místa bydliště či prozatímního místa pobytu žalovaného, a pokud se nalézal v sídle zemského soudu, pak se podávaly u obchodního soudu.²⁶⁴ Pod bydlištěm se rozumělo skutečné bydliště žalovaného a nešlo proto žalovat u soudu na směnce udaného bydliště, jestliže tam žalovaný ve skutečnosti nebydlel.

Vojenské osoby bylo možno žalovat pro směnečné pohledávky jen před příslušným vojenským soudem (§3). Po zrušení vojenského soudnictví v civilních věcech pozbyl tento článek platnosti.²⁶⁵

²⁶¹ Srv. patent z. 1. srpna 1771 o zřízení vídeňské burzy.

²⁶² K tomu podrobněji URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. Praha 1959, s. 251-252.

²⁶³ Viz výše uváděný směnečný řád z roku 1850.

²⁶⁴ §1 nařízení ministerstva vnitra č. 52/1850 ř. z.

²⁶⁵ Viz zákon č. 78/1869 ř. z.

U příslušného soudu platebního místa mohl vlastník směnky žalovat jedinou žalobou všechny směnečné dlužníky.²⁶⁶ Aby mohl být soudem vydán platební příkaz, bylo nutno u soudu předložit směnku v prvopisu. Tato směnka musela být opatřena všemi potřebnými, k její platnosti, náležitostmi, nesměla být zevně podstatně porušena a nesměla být promlčena. Dále směnečný protest v prvopisu a návratního účtu, pokud toho bylo k odůvodnění žalobního nároku zapotřebí. Aby byl vydán platební rozkaz musel žalující o vydání rozkazu požádat. Žalobce musel být k žalobě legitimován a žalobní nárok musel být v celém obsahu patrný ze žaloby a jejích příloh. Pakliže z některých výše uvedených náležitostí scházelo, bylo nařízeno stání ke směnečnému jednání.

Směneční dlužníci, kterým bylo nařízeno, aby zaplatili směnečný obnos ve lhůtě tří dnů, v téže lhůtě mohli u soudu podat a prokázat všechny své námitky. Třídenní lhůta počala běžet ode dne doručení soudního rozkazu.²⁶⁷ Tuto lhůtu nebylo možné prodloužit. Na námitky, které byly podány po uplynutí této lhůty, nebyl brán zřetel.²⁶⁸

Na základě ustanovení tohoto ministerského nařízení bylo stanoveno, že jednání u soudu se koná ústně. Písemné řízení se mohlo konat v případě, pokud o to obě strany buď vlastnoručně podepsanou žádostí, nebo osobně u soudu požádaly.²⁶⁹

Žalovaný mohl proti rozsudku první nebo druhé stolice podat odvolání nebo dovolání. Pakliže tak žalovaný učinil, měl žalobce právo požadovat, aby během tří dnů pod následky směnečné exekuce pro pohledávku podal jistotu.²⁷⁰

²⁶⁶ §4 nařízení ministerstva vnitra č. 52/1850 ř. z.

²⁶⁷ §7 nařízení ministerstva vnitra č. 52/1850 ř. z.

²⁶⁸ Srv. rozhodnutí z 9. června 1853, P. 32.

²⁶⁹ §11 nařízení ministerstva vnitra č. 52/1850 ř. z.

²⁷⁰ §14 nařízení ministerstva vnitra č. 52/1850 ř. z.

Pokud nebylo vyhověno soudním rozkazům ve stanovené lhůtě, měl právo věřitel vést exekuci na jmění dlužníka.²⁷¹

²⁷¹ §16-18 nařízení ministerstva vnitra č. 52/1850 ř. z.

Závěr

Předložená práce se věnuje právu směnečnému v českých zemích a postihuje pojem směnky (cambium, Wechsel) v jejich proměnách. Po popsání kořenů směnečného práva se zaměřuje na směnečné řády z 18. století (roku 1763) a 19. století (rok 1850), analyzuje tedy směnečné právo pozitivní.

Ke směnečnému řádu z roku 1850 přistoupily ještě některé speciální předpisy, zvláště ministerské nařízení z roku 1858 tzv. Norimberské novely z roku 1872, tzv. novela Jasinského a zákon z 8. března roku 1876.

Směnečné právo má svoji historii (v práci se rozebírá i vývoj směnečného práva ve starší době) a je i dnes neodmyslitelnou speciální součástí práva soukromého. Proto je nezbytné věnovat mu pozornost, zvláště i proto, že o jeho dějinách existuje jen málo odborné literatury, snad jen s výjimkou V. Urfuse.

V pojetí zmíněných rakouských směnečných řádů byla směnka (cambium) v podstatě zlistinění směnečné transakce. Byla vymezena jako stručný písemný příslib, který vyžadoval určitých náležitostí předepsaných zákonem a jehož obsah byl jinak totožný s obsahem směnečného poměru. Náležitosti byly dle směnečného řádu rozlišovány na podstatné a nepodstatné.

Ze směnky oprávněná osoba mohla své právo převést na další osobu. Dělo se tak rubopisem, který se označoval jako indosament či žiro. Pro přijetí směnky nevalilo, byla-li směnka k přijetí předložena bez rubopisného převodu. Akceptant měl pak při zaplacení směnky povinnost deponovat směnečný peníz u soudu.

Počet převodů rubopisem nebyl omezen. Avšak pro převod rubopisem byly směnečným řádem předepsány různorodé náležitosti, kterých bylo třeba k platné indosanci. Pokud některý z předepsaných znaků chyběl, byl indosament podle směnečného řádu posuzován jako prokura. V tomto případě rubopis nepůsobil převod práv ze směnky z indosanta na indosatáře. Z toho důvodu ocitli-li se indosant v konkurzu, náležela směnka do konkurzní podstaty.

Podrobně je v práci popsán význam směnky a její role při obchodních transakcích i mezistátního charakteru. Jsou tu postiženy i nejmenší nuance ve vymezování a zejména v používání směnek tak, jak je upravují dva směnečné řády, vyhlášené ve dvou různých stoletích.

V práci jsou analyzovány i jednotlivé druhy směnek - zejména depozitní, lodní, a námořní a zvýrazněny rozdíly v jejich právní reglementaci. Pozornost byla zaměřena i k vybraným směnečným úkonům jako byl směnečný akcept, směnečný protest, směnečná indosace, čestné přijetí, čestné zaplacení apod.

Společně se směnkami upravenými právem hmotným, byly v práci zkoumány i soudy, které se směnečnou agendou zabývaly, včetně soudu Nejvyššího, naznačena je tu i možnost zkoumat agendu Nejvyššího správního soudu směrem ke směnečnému právu.

Během sledovaného období došlo k vytvoření speciálních směnečných a merkantilních soudů a to až do jejich trojinstanční podoby, které rozhodovaly o směnečných vztazích.

První instanci nám představovaly směnečné a merkantilní soudy, které byly kompetentní ke sporům ze směnek, ale také vedle směnečných sporů rozhodovaly všechny záležitosti, které se týkaly provozování obchodu, pokud obě strany byly obchodníky. Dále rozhodovaly spory

továrních společností, zejména, kde šlo o nahlížení do obchodních knih nebo do obchodní korespondence. V neposlední řadě se ve své pravomoci směnečné soudy střetávaly poměrně těsně s agendou komerčního konsesu. Jednalo se o protokolování a rušení obchodních firem, rušení obchodních společností, o zjišťování toho, zda byly splněny zákonem předepsané podmínky pro zřízení nebo převzetí obchodní firmy a o manželské smlouvy mezi obchodníky.

Druhou instanci v soustavě směnečných a merkantilních soudů představoval apelační směnečný a merkantilní soud, který rozhodoval o odvolání. Odvolací soud nezasedal pravidelně. Jeho členy svolával předseda k projednání každého případu zvlášť. Odvolání z první instance se vyřizovalo na tomto soudě bez ústního jednání se stranami jen na podkladě spisů. Své rozhodnutí potom zasílal soudu I. instance k vyhlášení.

U Nejvyššího soudu se podávala žádost o revizi po rozhodnutí soudu druhé instance. Nejvyšší soud vyřizoval revize směnečných sporů na rozdíl od ostatní své agendy urychleně. Zde je třeba poznamenat, že Nejvyšší soud ve Vídni nebyl pouze specializovaným soudem řešící „spory“ ze směnek, nýbrž soudem řádným, do jehož kompetence náležely další záležitosti.

Poté došlo na základě Josefínských reforem k jejich reorganizaci. Směnečné a merkantilní soudy nižší instance byly zrušeny a Směnečné a merkantilní soudy, které byly zřízeny v Praze, Brně a Opavě vždy pro obvod dané země, byly v roce 1786 sloučeny v magistráty uvedených měst, u nichž se vytvořily obchodní a směnečné senáty s oddělenou agendou.

Práce zaměřila pozornost k rakouskému směnečnému právu, což je jedna z oblastí ve směnečném zákonodárství. Vedle rakouské, resp.

rakousko-německé oblasti se vytvořily jen nepatrně odlišné oblasti práva francouzského spočívajícího na Code de commerce z roku 1807 a dále pak oblast práva anglického, spočívající prioritně na obyčejovém právu.

Do francouzské oblasti se řadily Holandsko, Španělsko, a velká část balkánských zemí, do oblasti anglické pak i Spojené obce severoamerické.

Do rakousko-německé, která je těžištěm pojednání, patřily Švýcarsko a Itálie a skandinávské země a rovněž pak i Bulharsko, Rusko, Japonsko a Uhry.

Je třeba poznamenat, že Uhry se řídily směnečným řádem z roku 1876, který se velmi podobá svojí koncepcí i obsahem rakouskému směnečnému řádu.

Zcela na závěr je třeba konstatovat, že rakouská úprava směnky jakožto cenného papíru je zvláště přísná (*rigor cambialis*). Toto tvrzení se opírá o jednotlivá ustanovení směnečného řádu z 19. století (např. články 19, 20, 24, 41, 43).

Summary

The submitted work focuses on the exchange law in the Czech lands and covers the term "bill of exchange" (cambium, Wechsel) and its development. After describing the roots of the bill of exchange law we focus on the exchange codes from the 18th century (year 1763) and the 19th century (1850), i.e. we analyze positive exchange law.

The bill of exchange code of 1850 was extended by some special provisions, especially ministerial decree of 1858, the Nurnberg Amendment of 1872, Jasinský's Amendment and an act from 8 March 1876.

Bill of exchange law has its history (in this work we analyze also development of the bill of exchange law further in the past) and also today it is an inseparable special part of the private law. It is therefore necessary to pay special attention to it, especially because there is very little professional literature covering its history, perhaps with the exception of V. Urfus.

In the context of the Austrian bill of exchange codes we mentioned above a bill of exchange (cambium) was basically a written record of an exchange transaction. It was defined as a brief written promise that had to meet certain conditions defined by the law and whose content was otherwise identical to the contents of an exchange relationship. These conditions were either essential or non-essential.

The authorized person in a bill of exchange could transfer his rights to another person. This was done in the form of an endorsement, also called "indosament" and "žiro". A bill of exchange had to be accepted regardless of this endorsement. When paying the bill of exchange, the acceptor was to deposit the exchange amount to a court.

The number of transfers by endorsement was not limited. However, each transfer had to meet various conditions defined by the bill of exchange code. If any of the required exchange requisites was missing the endorsement was, according to the bill of exchange code, treated as procuration. In this case endorsement did not transfer the rights from the endorser to the endorsee. For this reason, if the endorsee was in bankruptcy proceeding, the bill of exchange was included in the bankruptcy assets.

The work also includes description of the importance of bill of exchange and its role in business transactions, also between states. We investigate the tiniest details in the specification and usage of bills of exchange, as specified by two exchange codes from two different centuries.

We analyze also the individual types of bills of exchange – in particular depositary, boat bill exchange – and point out the differences in their legal regimentation.

Together with bills of exchange based on the substantive law in this work we also investigate courts that dealt with bills of exchange, including the Supreme Court and we also hint on the possibility of investigating the agenda of the Supreme Administrative Court in the direction of the bill of exchange law.

In the period of interest a number of special exchange and mercantile courts were established with three-level structure. These courts would make decisions on exchange relationships until they were reorganized by the Josephine reforms.

The work focuses on the Austrian bill of exchange law, which is one area in the exchange legislation. Besides the Austrian and Austrian-

German area we can see only slightly different areas of the French law based on the Code de commerce from 1807 and also the area of the English law that had priority over the common law.

The French area included Holland, Spain and a large part of the Balkan countries, the English area included also the United States of America.

The Austrian-German area, which is pivotal in our analysis, included Switzerland and Italy and Scandinavian countries, as well as Bulgaria, Russia, Japan and Hungary.

We must note here that Hungary followed the bill of exchange code from 1876, which is very similar in philosophy and content to the Austrian bill of exchange code.

In conclusion we may point out that Austrian legislative on the bill of exchange as a security is very strict (*rigor cambialis*). This claim is supported by the individual provisions of the bill of exchange code from the 19th century (e.g. articles 19, 20, 24, 41, 43).

Seznam použité literatury a pramenů

Seznam literatury:

ADAMOVÁ a kol. *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha 2005.

DOMIN-PETRUSHEVECZ, A. *Neure österreichische Rechtsgeschichte*. Vídeň 1869.

GRATTENAUER, K. W. F. *Über die älteren und neueren Wechselgesetze der Stadt Breslau*. Vratislav 1806.

JOKLÍK, F. *Katechismus rakouského práva obchodního a směnečného*. Praha 1901.

KOLDÍNSKÝ, A. *Rakouské směnečné právo*. Praha 1887.

KOTÁSEK, J. *Úvod do směnečného práva*. Brno 2002.

KOTÁSEK, J. *Vývoj směnek a pramenů směnečného práva*. *Obchodní právo*. 2002, č. 1.

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Vydání. Praha: Leges, 2010.

PETERKA, O. *Die Prager Beratungen einer ersten Wechselordnung*. Praha 1943.

PRIBRAM, A. F. *Das böhmische Comerzcollegium und seine Thätigkeit*. Praha 1898.

SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. Vývoj advokacie, notářství a soudnictví na našem území (2. část). In: *Všehrd*, 1997, roč. 28, č. 4, s. 5-31.

SCHELLEOVÁ, I. Počátky obchodního soudnictví. In: *Obchodní právo*, 1993, č. 12, s. 13-15.

SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. Řízení před směnečnými a merkantilními soudy. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1994, č. 1, s. 181-183.

SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. K 230. výročí kodifikace směnečného práva. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1993, č. 2, s. 167-170.

SILBERSCHMIDT, W. *Die Entstehung des deutschen Handelsgerichts*. Lipsko 1894.

SKŘEJPKOVÁ, P. K dějinám obchodu a vzniku obchodního práva. *Právněhistorické studie 34*. Praha 1997.

ŠIKL, H. *Právo směnečné rakouské. Část první*. Praha: Bursík a Kohout, 1904.

ŠEBÁNEK, J. Textilní podniky moravských Kouniců. *Časopis Matice moravské*. 1931, roč. 55.

ŠOLLE, V. Civilní soudnictví předbřeznové v českých zemích. In: *Sborník archivních prací*, 1960, č. 10, s. 111-145.

ŠVAMBERG, G. *Naše jednotné směnečné právo*. Praha 1941.

URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. Praha 1959.

ZIMMERL, J. M. *Beyträge zur Erläuterung des Wechselrechts*. Vídeň 1806.

ZIMMERL, J. M. *Vollständige Sammlung der Wechselgesetze aller Länder und Handelsplätze in Europa*. Vídeň 1809.

Prameny:

Zákon č. 107/1850 ř. z. – směnečný řád.

Zákon 227/1859 ř. z. – živnostenský řád.

Zákon č. 26/1876 ř. z.

Ministerské nařízení č. 153/1853 ř. z.

Nařízení ministerstva vnitra č. 52/1850 ř.z.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 24. srpna 1876, č. 3544.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 23. června 1868, č. 5018.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 29. prosince 1874, č. 12232.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 23. srpna 1866, P. 436.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 12. května 1857, P. 528